

HH 180021

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี

อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

พระครูรัตนโสโรภาส (ประเสริฐ นามโคตร)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

พ.ศ. 2563

สงวนลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ใบอนุญาตวิทยานิพนธ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ พระครูรัตนโสโรภาส (ประเสริฐ นามโคตร) แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.รังสรรค์ อินทน์จันทร์)

กรรมการ

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.รัชนิดา ไสยรส)

(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ นิกรพิทยา)

กรรมการ

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชรินทร์ สุทธิชัย)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ เกียรติเจริญ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล วรรคำ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... 20 ค.ศ. 256๓

ชื่อเรื่อง : บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี
จังหวัดสุรินทร์

ผู้วิจัย : พระครูรัตนโสโรภาส (ประเสริฐ นามโคตร)

ปริญญา : รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน)
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วชิรินทร์ สุทธิชัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ เกียรติเจริญ

ปีการศึกษา : 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับบทบาทและระดับการพัฒนาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ที่เป็นหัวหน้าหรือตัวแทนครัวเรือนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ในหมู่ 3 บ้านสำโรง หมู่ 4 และ หมู่ 13 บ้านหนองกา ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 256 คน จากการคำนวณโดยใช้สูตรของ Yamane เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation) และวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง (Multiple Regression Analysis) โดยวิธี Enter ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

ผลการวิจัย พบว่า (1) ระดับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ รองลงมาคือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และด้านเผยแผ่ ศาสนธรรม (2) ระดับการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับตาม

ค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้านสังคม รองลงมาคือด้านการปกครอง และด้านการเมือง (3) ความสัมพันธ์ของบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ พบว่าบทบาทของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยมีความสัมพันธ์กับด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .679 รองลงมาคือด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .673 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .641 ด้านการเผยแผ่ ศาสนธรรม มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .601 และด้านการพัฒนาจิตใจ มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .580 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 (4) บทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวม สามารถอธิบายได้ร้อยละ 5.93 มีค่า $R^2 = .593$ และมีค่า $F = 72.839$ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนมากที่สุดคือด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีค่าเท่ากับ .307 รองลงมาคือด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีค่าเท่ากับ .281 ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ มีค่าเท่ากับ .228 ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม มีค่าเท่ากับ .081 และด้านการพัฒนาจิตใจ มีค่าเท่ากับ .005 ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะว่า พระสงฆ์ควรประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณสำหรับเป็นทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน ควรจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนในการความสะอาดแก่ประชาชนในการใช้สถานที่ของวัดในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ควรมีการแสดงธรรมเทศนาในหัวข้อที่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ควรร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ควรจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำหมู่บ้านเพื่อให้ประชาชนเกิดความสะอาดในการเข้าร่วมกิจกรรม

คำสำคัญ : บทบาท, การพัฒนา, พระสงฆ์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

Title : The Roles of Monks Affecting Community Development in Rattanaaburi
Sub-district, Rattanaaburi District, Surin Province

Author : Phrakurattanasaropas

Degree : Master of Public Administration (Public and Private Management)
Rajabhat Maha Sarakham University

Advisors : Assistant Professor Dr.Watcharin Sutthisai
Assistant Professor Dr.Somkiet kietjareon

Year : 2020

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the role level and the development level of monks affecting community development in Rattanaaburi Sub-district, Rattanaaburi District, Surin Province. To study the relationship of the roles of monks affecting community development in Rattanaaburi Sub-district, Rattanaaburi District, Surin Province. And to study suggestions on the roles of monks affecting community development in Rattanaaburi Rattanaaburi Sub-district, Surin Province. The samples consisted of the heads or representatives of the household aged 18 years old and above in Moo 3 Samrong Village, Moo 4 and Moo 13 Nong Ka Village, Rattanaaburi Sub-district, Rattanaaburi District, Surin Province. There were 256 persons, determined by using the Yamane's formula. The questionnaire was administered for data collection. The statistical data analysis were frequency distribution, percentage, mean, and standard deviation. Statistical hypothesis testing were Pearson Product Moment Correlation and Multiple Regression Analysis by Enter method at the statistical significance level of .05

The research results have shown that; (1) The role level of monks affecting community development in Rattanaaburi Sub-district, Rattanaaburi District, Surin Province, in overall was at high level. When considering in each aspect was found that the roles of monks affecting the community development of all aspects were at high level, ranged according to the average score from the

highest to the lowest as mental development, following by the public welfare, arts and culture promotion, and religious propaganda; (2) The development level of monks affecting community development in Rattanaaburi Sub-district, Rattanaaburi District, Surin Province, in overall was at high level. When considering in each aspect was found that the developments of monks affecting the community development of all aspects were at high level, ranged according to the average score from the highest 3 aspects as social, following by government, and politics; (3) The relationship of the roles of monks affecting community development in Rattanaaburi Sub-district, Rattanaaburi District, Surin Province, have shown that the roles of monks were correlated with the community development. There were correlation with the arts and culture promotion at moderate level, equal to .679, with the public welfare at moderate level, equal to .673, with the education welfare at moderate level, equal to .641, with the religious propagation at moderate level, equal to .601, and with the mental development at moderate level, equal to .580, at statistical significance level of .01; (4) The roles of monks affecting community development in Rattanaaburi Sub-district, Rattanaaburi District, Surin Province, as a whole, can be explained as 5.93 percent with $R^2 = .593$ and $F = 72.839$ at statistical significance level of .01. When considering in each aspect was found that the highest role of monks affecting community development was art and culture promotion, equal to .307, following by education welfare, equal to .281, public welfare equal to .228, religious propagation equal to .081, and mental development equal to .005, respectively.

The suggestions on the roles of monks affecting community development in Rattanaaburi Sub-district, Rattanaaburi District, Surin Province were found the respondents have suggested that the monks should coordinate with government agencies for requesting funding for the children and youth scholarship, should organize activities with the community as facilitate people to use the temple area for performing religious rituals. There should be a sermon on the topics that relevant to

daily life, the monks should cooperate with local administrative organizations in organizing activities to promote local arts and culture, and should establish a dharma practice center in the village to convenient people to participate in the activities.

Keywords : Role, Development, Monks

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

A handwritten signature in blue ink, consisting of several fluid, connected strokes.

Major Advisor

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชรินทร์ สุทธิชัย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ เกียรติเจริญ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ขอเจริญพรขอบคุณ ดร.รังสรรค์ อินทน์จันทน์ ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย ดร.รัชนิดา ไสยรส ผู้ทรงคุณวุฒิ และรองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ นิกรพิทยา ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ให้การช่วยเหลือ และดูแล ในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ตั้งแต่ต้น จนเสร็จสมบูรณ์ ตลอดจนคณาจารย์หลักสูตร รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาค เอกชน รวมทั้งคณาจารย์พิเศษ ทุก ๆ ท่าน ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนหัวหน้าครัวเรือนและตัวแทนเยาวชน ในเขตชุมชน ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี ผู้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถาม ที่ได้ให้ความร่วมมือและสนับสนุนในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอบพระคุณพ่อ คุณแม่ ผู้ให้กำเนิด ที่คอยพ่่าสอน ดูแลผู้วิจัยมาจนมีวันนี้ และขอบคุณครอบครัว ญาติธรรมที่เป็นกำลังใจสำคัญและอยู่เคียงข้างผู้วิจัยเสมอมา ทำให้การเรียน รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน ประสบความสำเร็จด้วยความภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

คุณค่าและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบูรพาจารย์ ทุกท่านที่มีส่วนสร้างความเจริญด้านการศึกษาและประสิทธิประสาทวิชาให้ผู้วิจัยจนประสบความสำเร็จ

พระครูรัตนสโรภาส (ประเสริฐ นามโคตร)

สารบัญ

หัวเรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ค
ABSTRACT	จ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญภาพ	ฏ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
1.3 สมมติฐานการวิจัย	5
1.4 ขอบเขตการวิจัย	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม.....	10
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท	110
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและสังคม.....	14
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาสังคม	42
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนา.....	52
2.5 บริบทของชุมชน ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์	74
2.6 งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	76
2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย	82

หัวเรื่อง	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	84
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	84
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	86
3.3 การหาประสิทธิภาพเครื่องมือ	87
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	88
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	89
3.6 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	90
บทที่ 4 ผลการวิจัย	93
4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	93
4.2 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	94
4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	95
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	117
5.1 สรุป	117
5.2 อภิปรายผล	119
5.3 ข้อเสนอแนะ	122
บรรณานุกรม	124
ภาคผนวก	131
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	132
ภาคผนวก ข ค่าความสอดคล้องของข้อคำถาม	143
ภาคผนวก ค ค่าความเชื่อมั่น	151
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์	155
การเผยแพร่ผลงานวิจัย	160
ประวัติผู้วิจัย	161

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1	จำนวนกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ จำแนกตามหมู่บ้าน 89
3.2	ค่าระดับของความสัมพันธ์..... 90
4.1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 95
4.2	ระดับปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน 96
4.3	ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จำแนกเป็นรายข้อ 97
4.4	ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ จำแนกเป็นรายข้อ 98
4.5	ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม จำแนกเป็นรายข้อ 100
4.6	ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม จำแนกเป็นรายข้อ 101
4.7	ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการพัฒนาจิตใจ จำแนกเป็นรายข้อ..... 102
4.8	ระดับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมและ จำแนกเป็นรายด้าน..... 103
4.9	ระดับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการเมือง จำแนกเป็นรายข้อ 104
4.10	ระดับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการปกครอง จำแนกเป็นรายข้อ 105

ตารางที่	หน้า
4.11 ระดับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านเศรษฐกิจ จำแนกเป็นรายข้อ.....	106
4.12 ระดับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านสังคม จำแนกเป็นรายข้อ.....	107
4.13 ค่าระดับของความสัมพันธ์.....	108
4.14 ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีความสัมพันธ์ กับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์.....	109
4.15 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุของปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการ พัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวม.....	110
4.16 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุของปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนา ชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการเมือง.....	111
4.17 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุของปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนา ชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ด้านการปกครอง.....	112
4.18 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุของปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนา ชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านเศรษฐกิจ.....	113
4.19 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุของปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนา ชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านสังคม.....	114
4.20 ข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์	115
ข.1 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาโดยหาค่าความสอดคล้องของ วัตถุประสงค์กับข้อคำถาม (Item of Objective Congruence หรือ IOC) เกี่ยวกับปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์	144

ข.2 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาโดยหาค่าความสอดคล้องของ
 วัตถุประสงค์กับข้อคำถาม (Item of Objective Congruence หรือ IOC)
 เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์..... 149

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	ลักษณะของการพัฒนา	23
2.2	ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	36
2.3	ทฤษฎีด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ	42
2.4	กรอบแนวคิดในการวิจัย	83

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาห้าทศวรรษที่ผ่านมา เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไทยอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม จากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเชิงวัตถุ อันได้แก่ เครื่องมือในการผลิต เครื่องใช้ในการตอบสนอง ส่วนการเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรมที่มีใช้วัตถุ อันได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้สมัยใหม่ การสื่อสารที่ไร้ขอบเขต เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีอาจแยกส่วนออกจากกันได้อย่างอิสระ นั่นเป็นผลมาจากโครงสร้างและพฤติกรรมทางสังคมย่อมมีวัฒนธรรม เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม มักส่งผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ เสมอทั้งทางบวกและทางลบ ส่วนสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ประชาชน โลกทัศน์ เทคโนโลยี และการเคลื่อนไหวของสังคม (อัมพร สุคันธวิช และศรีรัฐ โกวงศ์, 2553, น. 239-240, 242)

ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมนั้น เกิดจากประเทศไทยปรับตัวเป็นประเทศอุตสาหกรรม ใช้เครื่องจักรแทนคน ผู้เป็นเจ้าของผลผลิตคือบริษัทซึ่งกลืนกินธุรกิจขนาดย่อย นำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคน ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายแหล่งที่อยู่อาศัยเพื่อรองรับการผลิตระบบอุตสาหกรรม ซึ่งก็ต้องต่อสู้กับค่าครองชีพที่สูง การแข่งขัน การฉวยโอกาสจนเกิดภาวะความเครียด ลักษณะเช่นนี้ย่อมทำให้สังคมสูญเสียระเบียบ สถาบันหลักไม่สามารถถ่ายทอดปลูกฝังแบบแผนทางจารีตที่ถูกต้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการเห็นแย้งต่อกฎเกณฑ์ที่ตีงามเป็นระเบียบเดิม พร้อมทั้งผลิตค่านิยมใหม่ซึ่งสร้างแปลกแยกระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคล ในสังคม บุคลิกที่สถาบันคาดหวังย่อมลดน้อยสูญเสียความสามารถในการรับช่วงการเปลี่ยนผ่านสังคม การเปลี่ยนแปลงทางความคิดและความรู้สึกของประชาชน ตลอดจนการเรียกร้องให้ยกเลิกระเบียบประเพณีบางส่วน ขณะเดียวกันก็ได้สร้างค่านิยมวัฒนธรรมใหม่ขึ้น การกระทำอย่างนี้จึงขัดแย้งกับแนวคิดกลุ่มอนุรักษ์นิยม รูปแบบความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังขยายตัวออกสู่สังคมชนบท พร้อมกันนั้นสังคมชนบทยังมีพฤติกรรม การเป็นอยู่แบบสังคมเมืองเพิ่มมากขึ้น ปัญหาหลักที่ปรากฏตามความเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม การเมือง

และวัฒนธรรมได้แก่ การลักขโมย ก่ออาชญากรรม การว่างงาน โสเภณีเด็ก โรคเอดส์ และปัญหาสิ่งแวดล้อม (นิรมล สุธรรมกิจ, 2551, น. 15-16; โกศล วงศ์สวรรค์, 2543, น. 28)

การเปลี่ยนแปลงของสังคมดังกล่าว ทำให้ทุกภาคส่วนหันมาให้ความสนใจในการพัฒนาตนเอง พัฒนาองค์กร เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี วัฒนธรรม ส่งผลให้แต่ละภาคส่วนเข้ามาส่วนร่วมในการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนและ หมายคามรวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคศาสนาด้วย ตามที่คณะทางพระพุทธศาสนา mongว่า เมื่อมนุษย์ พัฒนาตนเองได้มากขึ้นเพียงใด ย่อมต้องมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อโลกมากเท่านั้น เฉกเช่น พุทธดำรัสที่ว่า “พหูชนหิตายะ พหูชนสุขายะ โลกานุกัมปายะ” แปลความว่า (ผู้พัฒนาตนดีแล้วย่อมทำกิจ) เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก และเพื่อความสงบสุขของสังคมโลก ในส่วนนี้สมเด็จพระพุทธมาจารย์ได้ขยายความ ของคำว่า “โลกานุกัมปา” ไว้ว่า โลก อันได้แก่สังคมมนุษย์ทั้งหมด ส่วนอนุกัมปา ได้แก่ การรับรู้และตอบสนอง ต่อความสุขและทุกข์ของผู้อื่น เมื่อเป็นเช่นนี้ในบริบทของสังคมไทยจึงต้องการผู้มีโลกานุกัมปา เพื่อนำมาร่วม แก้ไขปัญหาในยุคโลกาภิวัตน์ (พระธรรมปิฎก, 2543, น. 7) และเพื่อตอบสนองต่อปัญหาในสถานการณ์ปัจจุบัน พระสงฆ์ยุคโลกาภิวัตน์ควรมีบทบาทอย่างกว้างขวางในด้านการแก้ไขและพัฒนาสังคม แต่กระนั้น พระสงฆ์ต้อง รู้และเข้าใจหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง และเป็นผู้เคร่งครัดในวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอด้วย (เบญญา มังคะพลฤกษ์, 2552, น. 18)

พระสงฆ์มีบทบาทเป็นอย่างมากสำหรับชุมชนแบบชนบท และหากรู้จักดำเนินการให้ดี พระสงฆ์นั้นเอง จะเป็นผู้ที่สามารถนำชนบทไปสู่ความเจริญได้โดยวิถีทางที่เหมาะสม และมีหลักเกณฑ์ เพราะความสัมพันธ์ ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านยังอยู่ในสภาพที่ดี และความสัมพันธ์แบบนี้มีลักษณะพิเศษจำเพาะคือ พระสงฆ์เป็น ผู้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟังพระ โดยเคารพนับถือและเชื่อฟังนี้เกิด จากความเลื่อมใสศรัทธาไปด้วยความเต็มใจและเต็มกำลัง (พระอนุชิต ชูเนียม, 2550, น. 14) แต่ในสังคมไทย ปัจจุบัน เนื่องจากมีสถาบันอื่นๆ เข้ามาทำหน้าที่แทนบทบาทต่าง ๆ ทำให้วัดและพระสงฆ์มีส่วนช่วยสังคม น้อยลง เช่น มีโรงเรียนทำหน้าที่สอนกุลบุตรกุลธิดาแทนวัด มีโรงพยาบาลรักษาคนป่วยแทนวัดมีโรงพยาบาล ที่ให้ความบันเทิงซึ่งไม่จำกัดฤดูแทนวัด สิ่งเหล่านี้เริ่มทำให้คนห่างวัดมากขึ้น (ชัยมงคล ศรีทองแดง, 2552, น. 4) ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์ ได้มีองค์กรสูงสุดดูแลความเรียบร้อย คือ มหาเถรสมาคม ได้แบ่งหน้าที่ในการ พัฒนาองค์กรและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนออกเป็น 6 ประการ คือ 1) งานการปกครอง เช่น งานด้านการ ดูแลพระภิกษุสามเณรในวัดและในหน้าที่ ที่ตนรับผิดชอบอยู่ ฯลฯ 2) งานการศึกษา เช่น งานด้านศึกษาวิชาทาง พุทธศาสนา ทั้งนักธรรมและบาลี ฯลฯ 3) งานการศึกษาสงเคราะห์ เช่น งานด้านการมอบทุนการศึกษา การตั้ง

ทุน ฯลฯ 4) งานการเผยแผ่ เช่น งานด้านการออกปฏิบัติหน้าที่ของพระธรรมทูต การเรียนการสอนพุทธศาสนา วันอาทิตย์ การสอนธรรมในโรงเรียน ฯลฯ 5) งานสาธารณูปการ เช่นงานด้านการก่อสร้างปฏิสังขรณ์ภายในวัดของตน ฯลฯ และ 6) งานสาธารณสงเคราะห์ เช่น การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ให้เกิดขึ้นในชุมชน ฯลฯ ในหน้าที่ทั้ง 6 ประการนี้ คณะสงฆ์ได้ยึดเป็นแนวทางในการบริหารจัดการที่จะเข้าไปร่วมพัฒนาชุมชน โดยการแบ่งหน้าที่กันทำจำแนกออกเป็นส่วน ๆ เพื่อความเข้าใจของผู้ที่เข้ามาร่วมพัฒนาชุมชนนั้น เหมือนกันทั่วประเทศหรือสถานที่ที่มีพระสงฆ์ออกไปเผยแผ่ต่างประเทศทั่วโลก (ปลื้ม โชติษฐยางกูล, 2550, น. 293)

จากการที่พระสงฆ์ออกมาแสดงบทบาทในการพัฒนาสังคมในปัจจุบันนี้ สืบเนื่องด้วยพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้เพิ่มบทบาท ด้านการศึกษา สงเคราะห์ และด้านสาธารณสงเคราะห์ให้พระสงฆ์มีบทบาทในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคมที่เห็นได้ชัดคือ เป็นผู้นำทางศีลธรรม เป็นผู้ให้คำปรึกษาด้านจิตใจและส่งเสริมให้การศึกษาธรรมะ แก่เยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน บริเวณวัดและชุมชนใกล้เคียง พระสงฆ์ในชนบทมีความผูกพันกับชุมชนอย่างมาก ดังจะเห็นจากในแต่ละฤดูกาลมักจะมีกิจกรรมที่สำคัญ เกี่ยวกับศาสนาและจารีตประเพณีในชุมชนนั้น ๆ ล้วนเป็นการเสริมบทบาท และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน นอกจากนั้นบทบาทสำคัญยิ่งและปรากฏอยู่ทั่วไป ได้แก่ การเข้าไปสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา การเข้าไปบรรยายธรรมแบบผสมผสานกับศาสตร์ปัจจุบัน ตามหน่วยงานทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนซึ่งเป็นบทบาทเชิงรุก (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2554, น. 20-21) นอกจากบทบาทของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้ว พระมหาดรณรงค์ จิตตโสภณ (2538, น. 18, 60) ยังได้กล่าวถึงบทบาทหลักของพระสงฆ์ว่า มี 3 ประการ คือ 1) พัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ให้แก่ประชาชน ด้วยการแนะนำให้ประพฤติตามหลักพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่โอกาส 2) ทำหน้าที่เป็นผู้ให้การศึกษาแก่ประชาชนในท้องที่ ด้วยการส่งเสริมให้มีการเรียนและสอบธรรมศึกษาแก่เยาวชนและ 3) เป็นผู้นำการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ อาทิ การเป็นผู้นำในการทำงาน การเป็นผู้ประสานเพื่อให้เกิดความร่วมมือจากทุกฝ่าย เป็นผู้เริ่มในการก่อตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษาและการพัฒนา อย่างไรก็ตาม บทบาทพระสงฆ์นั้นจะเกิดขึ้นและประสบความสำเร็จได้ ต้องได้รับการเรียกร้องหรือตอบรับหรือตอบสนองจากสังคมและโดยเฉพาะอย่างยิ่งท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่เดียวกับวัด ที่ยังมีวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมและความเชื่ออื่น ๆ ที่มีอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่พระสงฆ์ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับดำเนินชีวิตของประชาชนที่มีความเกี่ยวพันกับพระพุทธศาสนาและเพื่อตอบสนองต่อปัญหาในสถานการณ์ปัจจุบัน พระสงฆ์ยุคโลกาภิวัตน์ควรมีบทบาทอย่าง

กว้างขวางในด้านการแก้ไขและพัฒนาสังคม แต่กระนั้นพระสงฆ์ต้องรู้และเข้าใจหลักธรรมอย่างลึกซึ้งและเป็นผู้เคร่งครัดในวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอด้วย

จากการศึกษางานวิจัยด้านบทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ ส่วนใหญ่แล้วเป็นการให้การศึกษาทั่วไปด้วยวิธีการเทศนาธรรม โดยได้ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องชี้นำในการพัฒนา ซึ่งบทบาทด้านสังคมวัฒนธรรมที่มองเห็นเป็นรูปธรรมคือ การจัดการเรียนการสอนนักเรียนและบาลีแก่ภิกษุสงฆ์รวมถึงการอบรมธรรมแก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะเน้นให้ประชาชนมีความสามัคคี มีจิตสำนึกสาธารณะ เข้าวัดเพื่อรักษาศีล ซื่อสัตย์สุจริต ประกอบสัมมาอาชีพโดยชอบธรรม ส่งเสริมให้ประชาชนรวมกลุ่มเพื่อทำการปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ ร่วมกันพัฒนาสาธารณูปการพื้นฐานภายในหมู่บ้าน จัดระบบการรักษาความสะอาด มีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สนับสนุนวัดให้เป็นศูนย์กลางเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จัดบริเวณวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา จากการศึกษาลงงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนที่เป็นพื้นที่สังกัด คือ ชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นชุมชนชนบท มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งตำบลจำนวน 23,750 ไร่ หรือ 38 ตารางกิโลเมตร ประชาชนในชุมชนนับถือศาสนาพุทธ โดยมีศาสนสถานประจำตำบลทั้งหมด 6 แห่ง คือ มีวัด จำนวน 5 แห่งและสำนักสงฆ์ จำนวน 1 แห่ง ที่ประชาชนในชุมชนมีการปรับตัวไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น ผู้วิจัย ในฐานะของพระสงฆ์ ผู้นำทางศาสนาของชุมชนจึงมีความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี ตามทฤษฎีของประชาชนในพื้นที่ ว่ามีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่เข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เพื่อที่จะได้นำสารสนเทศที่ได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้มาประกอบเป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนการพัฒนาชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาระดับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

1.2.2 เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

1.2.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

1.2.4 เพื่อศึกษาปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

1.2.5 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

1.3 สมมติฐานการวิจัย

1.3.1 ระดับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก

1.3.2 ระดับการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก

1.3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ อยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.3.4 ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ อยู่ในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ด้านเนื้อหา

การศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการแล้วสร้างกรอบแนวคิดขึ้นมาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ด้านการพัฒนาจิตใจ ตามพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2505 (พระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม) และการพัฒนาชุมชน

4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเมือง ด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม (พระสมนึก อนันตวรรังศ์, 2540, น. 45-46)

1.4.2 ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.4.2.1 ประชากร คือ ผู้ที่เป็นหัวหน้าหรือตัวแทนครัวเรือนในหมู่บ้านหนองกา ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปใน หมู่ 3 บ้านสำโรง หมู่ 4 บ้านหนองกา และ หมู่ 13 ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 711 คน

1.4.2.2 กลุ่มตัวอย่าง ผู้ที่เป็นหัวหน้าหรือตัวแทนครัวเรือนในหมู่บ้านหนองกา ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปใน หมู่ 3 บ้านสำโรง หมู่ 4 บ้านหนองกา และ หมู่ 13 ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 256 คน โดยได้จากการคำนวณจากสูตรของ Yamane (1973, p. 727)

1.4.3 ด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัย ประกอบด้วยบ้านหนองกา หมู่ 3, บ้านสำโรง หมู่ 4 และบ้านหนองกา หมู่ 13 ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

1.4.4 ด้านระยะเวลาในการวิจัย

ใช้ระยะเวลาในการศึกษา เดือน มีนาคม ถึง เดือน พฤษภาคม 2563

1.4.5 ด้านตัวแปร

1.4.5.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

- 1) บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์
- 2) บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์
- 3) บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม
- 4) บทบาทด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
- 5) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ

1.4.5.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ การพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

- 1) ด้านการเมือง
- 2) ด้านการปกครอง
- 3) ด้านเศรษฐกิจ
- 4) ด้านสังคม

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

“บทบาท” หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับหน้าที่ที่บุคคลดำรงอยู่ตามความคาดหวังของสังคม ตามสถานการณ์ ตามสิทธิ ตามหน้าที่ของสถานภาพของบุคคล

“พระสงฆ์” หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัติสงฆ์ หรือตามกฎหมายข้อบังคับอื่นที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2505

“บทบาทพระสงฆ์” หมายถึง การปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน รวมถึงการปฏิบัติตนในทางที่ตรงตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาตามพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2505

“การพัฒนา” หมายถึง กระบวนการในการทำให้เกิดความเจริญในทางที่ถูกต้อง ทั้งทางด้าน การศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายที่การพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีจากการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางด้านวัตถุหรือการพัฒนาทางด้านจิตใจ

“การพัฒนาชุมชน” หมายถึง แนวทางการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง บูรณาการชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่ดีขึ้น ประกอบด้วย

1. ด้านการเมือง หมายถึง พระสงฆ์มีบทบาทในการรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในระดับต่างๆ มีการประสานกับหน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย รู้จักการแสดงความคิดเห็นตามวิถีทางประชาธิปไตย

2. ด้านการปกครอง หมายถึง พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมประชาชนให้นำเอาหลักธรรมมาใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข รู้จักการดูแลซึ่งกันและกัน โดยไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนประพฤติปฏิบัติดี

3. ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมแนะนำอาชีพให้กับประชาชนในชุมชนพร้อมกับการแนะนำแหล่งจำหน่ายสินค้า รู้จักการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

4. ด้านสังคม หมายถึง พระสงฆ์มีบทบาทในการอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นพลเมืองดี มีการสอนธรรมศึกษา ธรรมจริยา รวมถึงการถือศีลแก่ประชาชนในชุมชน มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน

“บทบาทของพระสงฆ์” หมายถึง การปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง พระสงฆ์มีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน มีการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์เพื่อการศึกษา มอบทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนที่เรียนดี มีการรวบรวมสิ่งของทุนทรัพย์สำหรับการบริจาคแก่ผู้ยากไร้

2. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ หมายถึง พระสงฆ์มีการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล ให้คำแนะนำแก่ประชาชนในการประกอบอาชีพอย่างซื่อสัตย์สุจริต ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

3. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง พระสงฆ์มีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ มีการจัดฝึกอบรมภิกษุสามเณรให้เป็นพระนักเทศน์เพื่อจะได้เผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนโดยทั่วไป

4. ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม หมายถึง พระสงฆ์มีการสนับสนุนและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญและประเพณีต่าง ๆ รวมถึงการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน การประยุกต์วัฒนธรรมให้เข้ากับสภาพของสังคมในปัจจุบันได้โดยไม่ให้เกิดความเสียหาย หรือเกิดผลกระทบต่อความรู้สึกรักของประชาชน

5. ด้านการพัฒนาจิตใจ หมายถึง พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมให้ประชาชนรักชาติ อย่างสม่ำเสมอ ทั้งในวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการให้คำปรึกษาทางด้านจิตใจและปัญหาในการดำเนินชีวิตของประชาชน

“ชุมชน” หมายถึง พื้นที่ในการอาศัยอยู่ของประชาชนที่อยู่ในบริเวณอาณาเขตบริการของวัดสว่างหนองกา จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ ชุมชน หมู่ 3, บ้านสำโรง หมู่ 4 และบ้านหนองกา หมู่ 13 ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

“ประชาชน” หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือนของหมู่บ้านหนองกา หมู่ 3, บ้านสำโรง หมู่ 4 และบ้านหนองกา หมู่ 13 ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้ทราบบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

1.6.2 ได้ทราบความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี
อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

1.6.3 ได้ทราบข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี
จังหวัดสุรินทร์

1.6.4 ข้อเสนอแนะที่ได้สามารถนำไปวางแผนพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์
นี้ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและสังคม
3. แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาสังคม
4. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนา
5. บริบทของชุมชน ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์
6. งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

2.1.1 ความหมายของคำว่า บทบาท

นิยามความหมายของคำว่า บทบาท ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย ผู้วิจัยได้รวบรวม
มานำเสนอ ดังนี้

ปราชญา กล้าผจญ (2540, น. 33) ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง สิ่งที่คุณคน
จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตาม
บุคคลที่เรายึดถือ (Significant Others) เพื่อจะนำมาเป็นแบบอย่างของบทบาทแห่งตนที่จะแสดงต่อผู้อื่นใน
สถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมต่าง ๆ ที่ตนเองต้องการ”

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, น. 602) ได้ให้ความหมายของบทบาท ไว้ว่า การทำตามหน้าที่ที่
กำหนดไว้เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหรือ
ตำแหน่งหน้าที่

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2547, น. 68) ได้กล่าวว่า บทบาท คือ การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่งหน้าที่ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ตามลักษณะการรับรู้และตามที่แสดงจริง บทบาทเป็นผลรวมของสิทธิและหน้าที่ เช่น บุคคลที่เป็นครู ก็ต้องประกอบพฤติกรรมในการสอนและอบรม เมื่อแสดงพฤติกรรมดังกล่าวแล้วจะเป็นไปตามที่สังคมคาดหวังหรือไม่ก็ตาม

พระมหานวปฏิล กุศลญาโณ (ทรงประดิษฐ์) (2552, น. 19) สรุปรว่า บทบาท หมายถึง การแสดงออกหรือพฤติกรรม หรือการปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับตำแหน่งหน้าที่นั้น ๆ ของบุคคลในกลุ่มสังคม หรือเป็นการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพ

พระมหาสมชาย สุนติกโร (ชุ่มจิต) (2555, น. 12) สรุปรว่า บทบาทก็คือ พฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานของบุคคลในสังคม บทบาท เป็นแบบแผน ความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นไปตามลักษณะของตำแหน่งนั้น ๆ หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ว่า บทบาทคือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง บทบาทคือการทำหน้าที่ตามตำแหน่งที่ได้รับมอบหมายโดยการปฏิบัติตามความรู้ความสามารถของบุคคล โดยบทบาทกับหน้าที่จะเป็นสิ่งคู่กันเสมอ หน้าที่ของบุคคลจะเปลี่ยนไปตามบทบาทที่ได้รับ

สรุป บทบาท หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับหน้าที่ที่บุคคลดำรงอยู่ตามความคาดหวังของสังคม ตามสถานการณ์ ตามสิทธิ ตามหน้าที่ของสถานภาพของบุคคล

2.1.2 ประเภทของบทบาท

ชนิดของบทบาทได้มีผู้จำแนกไว้ต่าง ๆ กันหลายประการด้วยกัน คือ

ธงชัย สันติวงษ์และชัยยศ สันติวงษ์ (2542, น. 92-93) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับ กระบวนการแสดงบทบาทของบรรดาสมาชิกภายในองค์กร ย่อมสามารถกำหนดได้ เป็น 4 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เป็นระยะของการคาดหมายในบทบาท เมื่อคนเราเริ่มเข้ามาในองค์กร ก็จะมีการได้ข้อมูลและข่าวสารจากองค์กร อาจโดยการปฐมนิเทศ การฝึกอบรม เพื่อให้คน ๆ นั้น สามารถคาดหมายถึงบทบาทที่เขาต้องแสดงออกในองค์กร

ระยะที่ 2 เป็นระยะที่เป็นทางการ คนที่เข้ามาถูกกำหนดบทบาทที่จะต้องแสดง โดยอาจกำหนดออกมาเป็นวัตถุประสงค์ ระเบียบ วิธีปฏิบัติงาน กฎ ข้อบังคับ และจะต้องแสดงบทบาทไปตามที่กำหนดเพื่อแลกกับผลตอบแทนซึ่งอาจจะเป็นผลตอบแทน ทางด้านตัวเงินหรือทางการได้รับการส่งเสริมเลื่อนตำแหน่งหรือผลตอบแทนอื่น ๆ

ระยะที่ 3 เป็นระยะของการเรียนในบทบาท เมื่อคนที่เข้ามาเริ่มปฏิบัติงาน ก็จะเริ่มมีการเรียนรู้ในบทบาทที่เขาได้แสดงออกอย่างเป็นทางการ และในขณะเดียวกัน เนื่องจากการทำงานต้องมีความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ความคาดหวังของผู้ร่วมงานที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อบทบาทของเขาก็มีส่วนสำคัญ เขาต้องพยายามที่จะปรับบทบาทของเขาให้สอดคล้องกับความคาดหวังที่เป็นทางการ จากองค์กรและความคาดหวังที่ไม่เป็นทางการจากผู้ร่วมงาน

ระยะที่ 4 ระยะของการคงอยู่หรือออกไปจากองค์กร เมื่อคนเข้าในองค์กรได้ปฏิบัติงานมาจนถึงระยะนี้ ก็ทราบว่าควรจะอยู่หรือลาออกไปจากองค์กร โดยอาศัยการเรียนรู้ จากบทบาทที่ผ่านมาในระยะที่ 3 ว่า จะคงอยู่ต่อเมื่อบทบาทที่เขาแสดงอยู่สอดคล้องหรือเป็นไปตามความคาดหวังขององค์กรและตามความคาดหวังที่ไม่เป็นทางการของผู้ร่วมงาน ถ้าหากบทบาทที่แสดงอยู่ไม่สอดคล้องหรือไม่เป็นไปตามความคาดหวังขององค์กรหรือตามความคาดหวังที่ไม่เป็นทางการของผู้ร่วมงานอันใดอันหนึ่งแล้ว ก็จะรู้สึกเกิดความขัดแย้งในบทบาทหรือความไม่ชัดเจนในบทบาทขึ้น หากไม่สามารถแก้ไขก็จะเกิดความเบื่อหน่าย ความไม่พึงพอใจและลาออกไปในที่สุด

พวงเพชร สุรัตน์ภวิกุล (2542, น. 65-66) ได้ให้แนวคิดที่เกี่ยวกับบทบาทว่า บทบาทเป็นรูปธรรม เห็นได้จากการกระทำที่แสดงออกมา โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ได้แก่ บทบาทอันกำหนดไว้ตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพนั้น ๆ ควรกระทำ แต่อาจมีใครที่ทำหรือไม่มีใครทำตามนั้นก็ไม่ได้
2. บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทอันบุคคลคาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย
3. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริงขึ้นอยู่กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย ทำให้การแสดงบทบาทแตกต่างกันไป

สรุป ประเภทของบทบาท ประกอบด้วย บทบาทแห่งความเป็นจริง บทบาทที่ถูกกำหนดโดยหน้าที่ ความรับผิดชอบ บทบาทที่เป็นไปตามความคาดหวังขององค์กรหรือสังคม

2.1.3 ลักษณะของบทบาท

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ (2540, น. 45 – 46) ได้แยกลักษณะบทบาทเป็น 3 ประการ คือ

1. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมาย หรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำ แต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้

2. บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ ที่คาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทศนคติ บุคลิกภาพและประสบการณ์แต่ละบุคคล

3. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual or Enacted Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วยสถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกอดตัวของกลุ่มต่าง ๆ และบทบาทที่ กระทำจริงอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้

ลักษณะบทบาทเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับปัจเจกบุคคล สังคมเป็นเครือข่ายของสถานภาพและแสดงบทบาทตามสถานภาพที่ครอบครอง จะมีลักษณะที่สำคัญ 2 อย่าง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2546, น. 137) ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะเกี่ยวกับตน (Self-Related Characteristics) ได้แก่ลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลที่คิดว่าเป็นหรือมีลักษณะเช่นนั้น ลักษณะนี้จะมีผลต่อการประพฤติตามสถานภาพที่เขาดำรงอยู่ และจะเป็นฐานในการเลือกความคาดหวังประเภทต่าง ๆ มาเป็นแนวในการประพฤติตามสถานภาพ

2. ความสามารถและทักษะในการแสดงบทบาท (Role Playing Skills and Capacities) ความสามารถเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดของแต่ละบุคคล ส่วนทักษะเป็นสิ่งที่ได้เรียนรู้ภายหลังแต่ทั้งสองสิ่งก็เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน หากไม่มีความสามารถเป็นทุน ทักษะก็ไม่อาจเกิดได้ ด้วยทักษะและความสามารถนี้เองทำให้บุคคลแสดงบทบาทได้

จิตตินันท์ เดชะคุปต์ (2549, น. 47) ลักษณะที่สำคัญที่จะทำให้บุคคลแสดงบทบาทได้ดีหรือไม่ นั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะบทบาท 4 ลักษณะ คือ

1. บทบาทที่สังคมคาดหวังให้บุคคลปฏิบัติ (Role Expectation) สอดคล้องกับสถานภาพที่บุคคลนั้นดำรงอยู่

2. การรับรู้และเข้าใจบทบาทของบุคคล (Role Conception) นั้น มีความสอดคล้องกับสิ่งที่สังคมคาดหวังว่าบุคคลนั้นจะต้องปฏิบัติ

3. บุคคลนั้นยอมยอมรับในบทบาท (Role Acceptance) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อพิจารณาเห็นความสำคัญของบทบาทที่ต้องกระทำ และทำให้เกิดความขัดแย้งกับความคาดหวังของสังคมน้อยที่สุด

4. การปฏิบัติบทบาท (Role Performance) จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบด้านความคาดหวังของสังคมต่อบทบาท การรับรู้และเข้าใจบทบาทและการยอมรับบทบาท

สรุป ลักษณะของบทบาทที่สำคัญ มีลักษณะดังนี้ เป็นบทบาทที่กำหนดโดยกฎหมาย เป็นบทบาทที่กำหนดโดยค่านิยม ทศนคติ บุคลิกภาพ ประสบการณ์ส่วนบุคคล เป็นบทบาทที่แสดงออกถึงความเป็นตัวเองของบุคคล โดยมีการรับรู้และเข้าใจบทบาทของแต่ละบุคคล

2.2 แนวคิดในการพัฒนาชุมชนและสังคม

2.2.1 ความหมายของการพัฒนาชุมชนและสังคม

นิยามความหมายของคำว่า การพัฒนา ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย ผู้วิจัยได้รวบรวมมานำเสนอ ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้กล่าวไว้ว่า “การพัฒนา” หมายถึง การทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี การกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างเจริญเติบโตขึ้น หรือขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าที่มีอยู่เดิม และการพัฒนานั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหรือมนุษย์ก็ได้

พุทธทาสภิกขุ (2543, น. 150) กล่าวว่า การพัฒนา หมายถึง การทำให้เกิดความเจริญที่ถูกต้อง การพัฒนาไม่ทำให้เกิดอันตรายใดๆ

สนธยา พลศรี (2545, น. 5) ได้ให้ความหมายการพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ด้านการวางแผน โครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์ เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2546, น. 18) ได้ให้ความหมายของการพัฒนา (Development) หมายถึง การมีคุณภาพชีวิต (Quality of life) ที่ดีขึ้น อาจวัดคุณภาพชีวิตได้หลายแบบ เช่น ทางการศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ อนามัย หรือทางจิตใจ มีสิ่งเหล่านี้สูงขึ้นหรือมากขึ้นก็ถือว่ามีพัฒนาสูงขึ้นหรือสามารถสรุปความหมายของการพัฒนาได้เป็น 3 ประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned or Directed Change) นั่นคือ การพัฒนามิได้เป็นเรื่องธรรมชาติหากเป็นความพยายามของมนุษย์ พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาการอย่างไร ซ้ำอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและถูกพัฒนา

ประการที่สอง เป้าหมายสุดยอของการพัฒนาอยู่ที่คน คนเป็นทั้งผู้ถูกพัฒนาและผู้รับผลของการพัฒนา มองคนเป็นกลุ่มหรืออยู่ในกลุ่ม ดังนั้นการพัฒนาคคน จึงรวมถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม

ประการสุดท้าย เป้าหมายของการพัฒนาคคน กลุ่มคนหรือสังคม คือ ความอยู่ดีกินดีด้านต่าง ๆ หรือสภาพสังคมที่ดี ซึ่งรวมถึงสภาพทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองด้วย

สนธิยา พลศรี (2547, น. 2-5) ได้จำแนกความหมายของการพัฒนาแต่ละประเภทไว้ ดังนี้

1. ความหมายจากรูปศัพท์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ

2. ความหมายโดยทั่วไป หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้คุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม ความหมายนี้นับว่าเป็นความหมายที่รู้จักกันโดยทั่วไป เพราะนำมาใช้มากกว่าความหมายอื่น ๆ แม้ว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการก็ตาม

3. ความหมายของเศรษฐศาสตร์ หมายถึง ความเจริญเติบโตแต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายในเชิงปริมาณ คือการเพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

4. ความหมายทางพัฒนาบริหารศาสตร์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ด้านปริมาณ (มากขึ้น) และด้านสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

5. ความหมายทางด้านเทคโนโลยี หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความหมายอีกแนวทางหนึ่ง

6. ความหมายทางการวางแผน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้าในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ จะเห็นได้ว่าความหมายของการพัฒนาทางการ

วางแผนกำหนดให้การพัฒนาเป็นกิจกรรมของมนุษย์และเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เกิดจากการวางแผนโดยมนุษย์ไม่ใช่เป็นการพัฒนาในความหมายนี้

7. ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ คำว่าพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติหรือการปฏิบัติการณ์นี้ เป็นความหมายต่อเนื่องจากความหมายทางการวางแผน โดยมุ่งเน้นถึงการวางแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่องเพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้ว แต่ถ้าหากไม่มีกานำไปปฏิบัติการพัฒนา ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

8. ความหมายในทางพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุข มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาในความหมายนี้มีลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในความหมายทางการวางแผน คือเป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น แตกต่างกันเพียงการวางแผนให้ความสำคัญที่วิธีการดำเนินงาน ส่วนพุทธศาสนา มุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้น คือความสุขของมนุษย์เท่านั้น

9. ความหมายทางสังคมวิทยา นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม คือ มนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพระพุทธศาสนา คือการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุขและมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายทางการวางแผน คือ ด้วยวิธีการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวางแผนเรียกว่าการบริหารและการจัดการ

10. ความหมายทางการพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายคำว่า การพัฒนาเอาไวใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา คือการพัฒนาเป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น แต่ว่า นักพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่มนุษย์ในชุมชนจะต้องร่วมกันดำเนินงานและได้รับผลจากการพัฒนาร่วมกัน

คุณ โทซันธ์ (2548, น. 1) กล่าวว่า การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญขึ้น ใช้ได้ทั้งในการพัฒนาด้านวัตถุและด้านจิตใจ เช่น การพัฒนาชนบท การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม การพัฒนาประเทศ การพัฒนาสติปัญญา การพัฒนาชีวิต เป็นต้น

Coralie and White (1982, pp. 14-20) กล่าวว่า การพัฒนา หมายถึง วิธีการในการเพิ่มพูนสมรรถนะของคนในการควบคุมอนาคตของสังคมอันมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ด้าน คือ

1. การเพิ่มความสามารถ การพิจารณาในสิ่งที่จำเป็นเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น
2. การสร้างความเป็นธรรมของสังคม เพราะหากกระทำไม่ได้ไม่ทั่วถึง ย่อมนำไปสู่ความแตกแยก และทำลายความสามารถของคนในที่สุด

3. การสร้างพลังอำนาจ โดยวิธีการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การปฏิบัติงานและการประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อลดความขัดแย้งในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

4. การสร้างเสถียรภาพในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมร่วมกันสร้างสรรค์การพัฒนาความเจริญก้าวหน้า

อมร รัชศาสตร์ (2522, น. 191 – 192) การพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับการวางแผนการพัฒนา คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงของระบบต่าง ๆ โดยตั้งใจเปลี่ยนแปลง มีการไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล มีขั้นตอน กำหนดขึ้นล่วงหน้า การเปลี่ยนแปลงที่จะให้ได้ผลนั้นต้องทำการปรับปรุงที่ตัวระบบต่าง ๆ ของสังคมนั้น เพื่อให้มีประสิทธิภาพและสมรรถภาพสูงขึ้น การเปลี่ยนแปลงในเรื่องหนึ่งหรือระบบหนึ่งจะเกิดผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงในสิ่งอื่นหรือระบบอื่นด้วย

Hombly (n.d, อ้างถึงใน เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการบริหารการพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน่วยที่ 1, 2547, น. 5) กล่าวว่า การพัฒนา กับศัพท์ภาษาอังกฤษที่ใช้กันอย่าง กว้างขวางคือคำว่า to develop แปลว่า การเปลี่ยนแปลงทีละเล็กทีละน้อยโดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและเหมาะสมไปกว่าเดิม หรืออาจก้าวหน้าไปถึง ขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ

สรุป การพัฒนา หมายถึง กระบวนการในการทำให้เกิดความเจริญในทางที่ถูกต้อง ทั้งทางด้าน การศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายที่การพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพชีวิต ที่ดีจากการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางด้านวัตถุหรือการพัฒนาทางด้านจิตใจ

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

องค์การสหประชาชาติ ให้ได้แนวคิดในหลักการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชน 10 ประการ ดังนี้ (ยิววัฒน์ วุฒิเมธี, 2534, น. 11 - 14)

1. โครงการดำเนินงานพัฒนาจะต้องสอดคล้องกับความต้องการอันแท้จริงของประชาชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
2. โครงการพัฒนานั้นต้องเป็นโครงการเอนกประสงค์ คือ มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาของ ชุมชน หรือปรับปรุงความสุข ความเจริญได้ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
3. การพัฒนาจะต้องเริ่มดำเนินการ เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนไปพร้อม ๆ กับการ ดำเนินงาน

4. ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการสร้างพลังชุมชนและจัดรูปสถาบัน หรือหน่วยงานปกครองหน่วยงานบริการของประชาชนขึ้น

5. ต้องแสดงหาผู้นำในท้องถิ่นและพัฒนาคุณลักษณะของผู้นำท้องถิ่นตามลักษณะของกิจกรรมและความจำเป็น

6. ต้องยอมเปิดให้สตรีและเยาวชนได้เข้ามามีบทบาทร่วมพัฒนามากที่สุด เพราะสตรีมีบทบาทต่อการขยายตัวของงานและแนวคิดต่าง ๆ ส่วนเยาวชนนั้นจะสามารถเป็นกำลังรับช่วงได้เป็นอย่างดี

7. รัฐบาลจะต้องจัดบริการไว้ให้พร้อม เพื่อคอยเสริมงานของประชาชนและเป็นหลักประกันของความสำเร็จของงานและเป็นกำลังใจของผู้ปฏิบัติ

8. มีการวางแผนเพื่อการพัฒนาอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่ระดับ ชาติจนถึงระดับท้องถิ่น รวมทั้งการจัดบริการงานในทุกระดับ จะต้องมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

9. ในการดำเนินงานพัฒนานั้น ควรสนับสนุนให้องค์กรเอกชน องค์กรอาสาสมัครต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติ ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

10. ในการวางแผนเพื่อการพัฒนาขึ้น ต้องมีการวางแผนดำเนินงานให้เกิดความเจริญพร้อม ๆ กันไป ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความเจริญให้ได้ระดับกันทุกส่วนของประเทศ

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2534, น. 37 - 39) ได้รวบรวมแนวคิดที่เป็นแนวทางที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยึดถือในการพัฒนา ดังนี้

1. ละทิ้งนิสัยและความรู้สึกต่าง ๆ ที่คิดว่าตนเป็นผู้ปกครอง ผู้คุ้มครอง ผู้เหนือกว่าประชาชนด้วยการทิ้งปวง

2. เรียนรู้ขนบธรรมเนียมในหมู่บ้านที่ตนเข้าไปทำงาน

3. พยายามเข้าใจในสิ่งที่ชาวบ้านทำและวิธีการที่ชาวบ้านเขาทำกัน

4. เลือกดำเนินการที่ริเริ่มด้วยความระมัดระวังยิ่ง ทั้งนี้เพื่อป้องกันความผิดพลาดและการสร้างภาพพจน์ที่ดี

5. เริ่มดำเนินงานกับชาวบ้านในระดับที่จะได้รับความสำเร็จก่อน

6. เลือกดำเนินกิจกรรมที่ชาวบ้านสนใจ

7. ไม่หวังผลมากเกินไป จงเริ่มต้นด้วยโครงการง่าย ๆ ที่สามารถเห็นผลได้อย่างชัดเจนในระยะเวลาอันสั้น

8. ทำให้ชาวบ้านศรัทธาว่าตนสามารถปรับปรุงสถานการณ์ของชาวบ้านได้

9. นำความเป็นอยู่นิสัยธรรมชาติของประชาชนในชุมชนมาใช้ให้ได้ผลมากที่สุด
10. มีความพอใจที่จะเริ่มด้วยงานเล็ก ๆ ก่อน
11. การดำเนินงานควรคิดในแง่เศรษฐกิจ สังคม ที่อาจเป็นไปได้ไม่ใช่ในแง่ของอุดมคติ
12. สนใจและมุ่งดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและขยายให้กว้างออกไป
13. ดำเนินงานตามลำดับขั้นตอนในโครงการ
14. ใช้สถาบันต่าง ๆ และผู้นำที่อยู่ในหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์
15. สังเกตชาวบ้านเสมอ เพื่อปรับตัวให้เข้ากันได้
16. ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้ในการรับผิดชอบให้เร็วที่สุด
17. เข้าไปติดต่อกับชาวบ้านในฐานะที่เท่าเทียมกัน
18. คบหาสมาคมกับชาวบ้านเสมอ
19. สำรวจมูลเหตุจูงใจของตนเองก่อนที่จะแนะนำอะไร ๆ ในหมู่บ้าน
20. รู้สึกไว้เสมอว่าชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านเป็นบุคคลสำคัญ
21. ปฏิบัติอยู่หลังฉากเสมอ
22. พยายามหลีกเลี่ยงอย่าให้เกิดฝ่ายตรงข้ามขึ้นในการปฏิบัติงาน
23. ควรเรียกค่าบริการเฉพาะส่วนที่จำเป็น
24. งานพัฒนาจะให้ผลสมปรารถนา ถ้าหากชาวบ้านในหมู่บ้านเติบโตขึ้นมาจากการเรียนรู้

สิ่งต่าง ๆ เพื่อสร้างชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

สมนึก ปัญญาสิงห์ (2545, น. 151 - 154) ได้กล่าวถึงแนวความคิดที่เป็นหลัก 9 ต. ในการพัฒนา ดังนี้

1. ต้องพัฒนาพร้อมกันทุกด้าน งานพัฒนาเป็นงานที่ต้องพัฒนาทั้งในด้านตัวบุคคลและสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ จึงกล่าวไว้ว่างานพัฒนานั้นเป็นกระบวนการศึกษาภาคชีวิตทุก ๆ ด้าน

2. ต้องฝึกประชาชนเป็นหลักในการดำเนินงาน หมายความว่า ยึดเอาความ ต้องการและปัญหาที่แท้จริงของประชาชนเป็นหลัก เนื่องจากงานพัฒนานั้นต้องให้ประชาชนตระหนักในคุณค่าของผลงาน และพลังความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวประชาชนเอง ให้ประชาชนเข้าใจกระบวนการทำงาน และการนำพลังความสามารถที่เขามีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและชุมชน รวมทั้งการให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและภาคภูมิใจในตัวเอง

3. ต้องพยายามใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด งานพัฒนาเป็นงานที่เริ่มต้นจากสิ่งที่มีชุมชนมีอยู่ สิ่งที่ต้องคำนึงและแสวงหาก็คือ ทรัพยากรในชุมชนไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรทางสังคม

4. ต้องยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน หมายความว่า งานพัฒนาจะต้อง เกิดขึ้นจากความเห็นชอบของคนในชุมชนเอง อาจเกิดจากการประชุมปรึกษาหารือกันของคนกลุ่มเล็กแล้วขยายแนวร่วมสู่คนกลุ่มใหญ่ การดำเนินการจะไม่มีลักษณะของการออกคำสั่ง หรือสั่งการจากหน่วยงานหรือบุคคลหนึ่งบุคคลใด โครงการหรือกิจกรรมจะต้องเกิดขึ้น โดยประชาชนช่วยกันคิดช่วยกันทำ

5. ต้องให้หลักการประสานงานกับหน่วยต่าง ๆ ของรัฐบาลทั้งนี้เพราะงานพัฒนาไม่ใช่งานของใคร หรือหน่วยงานใดโดยเฉพาะ และไม่ใช่งานที่คนเดียวจะทำให้ จำเป็นต้องร่วมมือกันหลายฝ่าย บางครั้งต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานของรัฐบาลหรือเอกชน ช่วยแนะนำให้คำปรึกษาทางด้านวิชาการ หรือเทคนิคต่าง ๆ นักพัฒนาควรรู้จักใช้หลักการประสานงานตามความเหมาะสม

6. ต้องดำเนินแบบค่อยเป็นค่อยไป ในการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้หลักเริ่มจากสิ่งง่ายก่อน แล้วค่อยก้าวไปสู่สิ่งที่ยากกว่าตามลำดับ ดังนั้นผู้ที่ทำงานพัฒนาร่วมกับประชาชนจะต้องเข้าใจสภาพปัญหา รู้จักลำดับความสำคัญ และความยากง่ายในการแก้ปัญหา โดยจะต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับความยากง่ายนั้น ๆ

7. ต้องคำนึงถึง จังหวะ เวลา ความต้องการ และความสนใจของประชาชนในชุมชนในการที่จะนำสิ่งใหม่ ๆ เข้าไปให้ประชาชนเลือกตัดสินใจ โดยคำนึงผลดีผลเสียที่จะกระทบต่อประชาชน การกระทำที่ไม่สอดคล้องกับจังหวะ เวลา และความต้องการของประชาชนย่อมดำเนินไปได้ยากลำบาก ได้ผลไม่คุ้มค่ากับทรัพยากรที่ใช้ไป หรือแม้บางครั้งอาจจะมีผลดีอยู่บ้าง แต่ผลนั้นจะไม่คงอยู่นานจริงๆ ยืน

8. ต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นการดำเนินงานพัฒนา ต้องเริ่มด้วยการศึกษาทำความเข้าใจข้อมูลชุมชนในทุกด้าน เฉพาะอย่างยิ่งวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน หมายถึง ความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี การประกอบอาชีพ การทำมาหากิน และอื่น ๆ หรือการสวนกับกระแสวัฒนธรรมย่อมพบกับปัญหาและอุปสรรคในการทำงานไม่มากนักน้อย

9. ต้องเริ่มต้นทำงานกับกลุ่มผู้นำก่อน โดยทั่วไปกลุ่มผู้นำจะเป็นตัวแทนหรือแกนนำของคนในชุมชนที่จะตอบรับ หรือปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงรูปแบบต่าง ๆ การยอมรับบทบาทของกลุ่มผู้นำจะช่วยให้งานสำเร็จตามเป้าหมายเร็วขึ้น และในกระบวนการปฏิบัติงานควรจะได้รับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนไปพร้อม ๆ กันด้วย

สนธยา พลศรี (2547, น. 5-6) กล่าวถึงลักษณะของการพัฒนาว่ามีหลายประการ ดังนี้

1. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นหรือให้มีความเหมาะสม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ซึ่งเป็นลักษณะตามความหมายทางด้านพัฒนบริหารศาสตร์
2. มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอน และอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้
3. มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้
4. เป็นแผนโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มี การเตรียมการไว้ล่วงหน้า
5. เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธีหรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตาม เป้าหมายที่กำหนด เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนา ชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง
6. เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิดหรือเป็นเพียง รายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผล ตามที่ต้องการ
7. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์ เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการในการที่จะพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตา ถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้วจะไม่ใช่การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะ อื่น ๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม
8. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

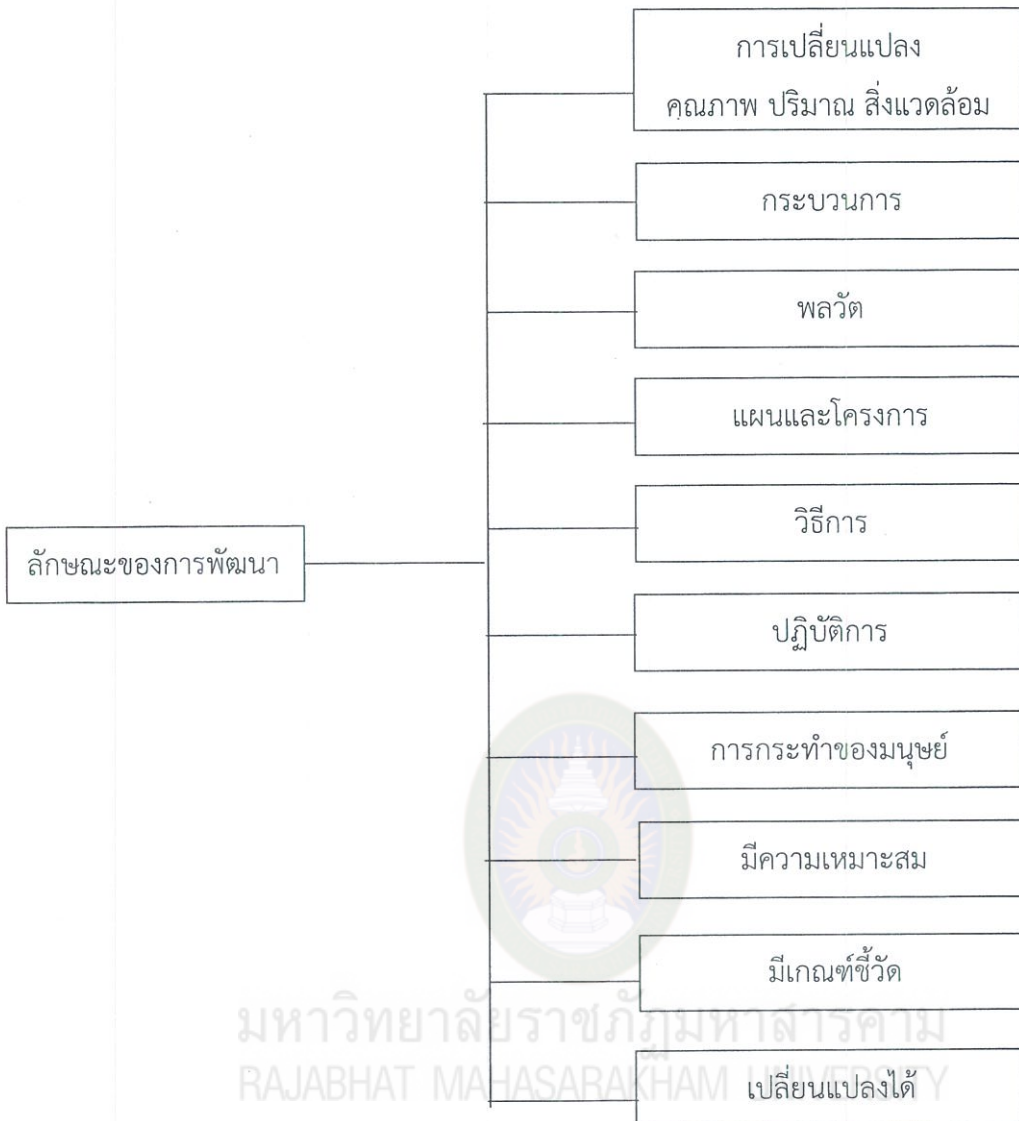
9. มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่า ลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพ ปริมาณ สิ่งแวดล้อม ความคงทนถาวร การประเมินผลจากผู้ที่เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมหรือพึงพอใจหรือไม่และระดับใด เป็นต้น

10. สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การพัฒนานอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมนุษย์ สังคมและสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์แล้ว รูปแบบ กระบวนการและวิธีการพัฒนาก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

กล่าวได้ว่าลักษณะโดยรวมของการพัฒนา เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ถ้าการพัฒนาขาดลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังกล่าวจะเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบหนึ่งที่มีความหมาย ใกล้เคียงกับการพัฒนาเท่านั้น ลักษณะของการพัฒนาอาจสรุปได้ ดังภาพที่ 2.1

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ 2.1 ลักษณะของการพัฒนา

Carlie and White (1982, pp. 14-20) มองเห็นว่าการพัฒนาเป็นวิธีการในการเพิ่มพูนสมรรถนะของคนในการควบคุมอนาคตของสังคม อันมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. การเพิ่มความสามารถ (Capacity) ของคนในการพิจารณาว่า สิ่งใดจำเป็นต้องกระทำเพื่อขยายขีดความสามารถและพลังงานในอันที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น
2. การสร้างความเป็นธรรม (Equity) ของสังคม เพราะการจำแนกแจกจ่ายทรัพยากรและบริการต่าง ๆ หากกระทำไม่ได้ทั่วถึง และไม่เท่าเทียมกัน ย่อมจะนำไปสู่การแตกแยกและทำลายความสามารถของคนในที่สุด

3. การสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ในทางการเมืองของประชาชนโดยวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การปฏิบัติงานและการประเมินผลการดำเนินงานของรัฐบาล อันจะนำไปสู่การแก้ไขความขัดแย้งเกี่ยวกับการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม

4. การสร้างเสถียรภาพ (Sustainability) ในการดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่องซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรทางการผลิตให้เกิดประโยชน์สอดคล้องกับภาวะนิเวศวิทยา และสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป ซึ่งการสร้างเสถียรภาพอาจเกิดขึ้นได้โดยการพึ่งพาซึ่งและกัน (Interdependence) ระหว่างบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ระหว่างภูมิภาคทั้งภายในและระหว่างประเทศ อันหมายถึงว่าการสร้างสรรค์การพัฒนาความเจริญก้าวหน้าหรือเสถียรภาพของฝ่ายหนึ่งจะไม่เป็นการทำลายล้างการพัฒนาของอีกฝ่ายหนึ่ง

การพัฒนาตามหลักทางพระพุทธศาสนาต้องพัฒนาให้ครบทั้ง 4 ด้าน (พระเทพโสมถ, 2546, น. 33-34) โดยปฏิบัติตามหลักดังต่อไปนี้

1. กายภาวนา การพัฒนาทางกาย มีทักษะในการใช้เครื่องมืออุปกรณ์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ตามแนวหลักสูตร การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงามให้กุศลธรรมเสื่อสุญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

2. ศิลภาวนา การพัฒนาทางสังคม ปรับตัวเข้ากับคนอื่นเป็นที่นับหน้าถือตามของคนในสังคม รู้จักการบริหารจัดการที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวจริยศึกษา การฝึกอบรมศิลปะ ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีและเกื้อหนุนแก่กัน

3. จิตภาวนา การพัฒนาทางจิต ไม่ดูถูกตนเอง ไม่ดูถูกต้องถิ่น มีสุขภาพจิตดี มีความสุขตามสมควรแก่ฐานะ ภาวนาข้อนี้เทียบได้กับสุขศึกษาที่เน้นทั้งความสุขกายและสุขใจ การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิและสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

4. ปัญญาภาวนา การพัฒนาทางปัญญา มีเสรีภาพทางความคิด คือ คิดเป็นตามหลักโยนิโสมนสิการ สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตลอดเวลา มีความรู้พอที่จะจัดการกับความทุกข์ที่เรียกว่าทักษะในการแก้ปัญหาชีวิต ภาวนาข้อนี้เทียบได้กับพุทธศึกษาการฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

Yen, Jame and Other (1967, p. 48, อ้างถึงในอำนาจ อนันตชัย, 2531, น. 157) บิดาแห่งการพัฒนาชนบท ได้กำหนดแนวคิดและหลักการพัฒนาไว้ 14 ประการ ดังนี้

1. ไปหาชาวบ้าน (Go to the People)
2. อยู่ร่วมกับชาวบ้าน (Live Among Them)
3. เรียนรู้จากชาวบ้าน (Learn from Them)
4. ทำงานร่วมกับชาวบ้าน (Work with Them)
5. วางแผนร่วมกับชาวบ้าน (Plan with Them)
6. เริ่มงานจากสิ่งที่ชาวบ้านรู้ (Start with what they Know)
7. สร้างจากสิ่งที่ชาวบ้านมี (Build on what they Have)
8. สอนโดยแสดงให้เห็นจริง (Teach by Showing)
9. เรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Learn by Doing)
10. ไม่ทำเพียงเพื่ออวดแต่ทำให้เป็นแบบอย่าง (Not a Show Case But a Pattern)
11. ไม่ทำโน่นนิดนี่หน่อย แต่ทำอย่างมีระบบ (Not Odds and Ends But a System)
12. ไม่ทำแบบเบียดหัวแตก แต่ทำแบบผสมผสาน (Not Piecemeal But Integrated Approach)
13. ไม่ลอกเลียนแต่ดัดแปลงให้เหมาะสม (Not Conform but Transform)
14. ไม่เพียงแต่ช่วยบรรเทาแต่ช่วยเพื่อให้พ้นทุกข์ (Not Relief But Release)

2.2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2546, น. 17 – 18) ได้กล่าวถึงทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential Diffusion Theory) ประกอบด้วยปัจจัย 6 ประการ คือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เกิดการพัฒนา (Natural Resource) เมื่อมีทรัพยากร เช่น น้ำมัน ทองคำหรือเพชร แล้วสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดเป็นทรัพย์สินเงินทอง สามารถจะนำไปใช้จ่ายยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นได้ ยังมีทรัพยากรธรรมชาติมีค่าจำนวนมาก ก็ยิ่งทำให้ระดับการพัฒนาสูงมากขึ้นไปอีก

2. ทรัพยากรมนุษย์ ทำให้เกิดการพัฒนา (Human Resource) โดยเฉพาะมนุษย์ในวัยแรงงานก่อให้เกิดปัจจัยผล คือ การพัฒนา ยังมีคนในวัยแรงงานมากเท่าใดก็ยิ่งทำให้ระดับการพัฒนาสูงมากขึ้นเพียงนั้น เหตุผลก็คือ คนวัยแรงงานมีกำลังแรงงานที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตได้ เช่น เพิ่มการศึกษา ทำให้สุขภาพอนามัยแข็งแรง จิตใจมั่นคงเข้มแข็ง เป็นต้น ปัจจัยนี้จึงเป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาได้

3. องค์การสังคม ทำให้เกิดการพัฒนา (Social Organization) หมายถึง องค์การสังคม ประเภทสหกร โดยที่องค์การสังคมเหล่านี้จะช่วยทำให้เกิดพลังในการทำงานได้ใหญ่ขึ้นและมากขึ้น เพราะเป็นการรวมกำลังแรงงานกับงานใหญ่ ๆ ที่ทำคนเดียวไม่ได้ องค์การก็สามารถทำได้มากและทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะได้ร่วมช่วยกันคิด ช่วยกันพิจารณา จึงมีความรอบคอบไม่บกพร่องหรือบกพร่องน้อย จึงเป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาได้อีกทางหนึ่ง

4. ภาวะผู้นำ ทำให้เกิดการพัฒนา (Leadership) จำนวนผู้นำประเภทต่าง ๆ ยิ่งมีมากเท่าใด ก็จะทำให้การพัฒนามีระดับสูงมากขึ้นเพียงนั้น ทั้งนี้ก็เพราะผู้นำมักจะเป็นคนที่มีคุณภาพการทำงานของผู้นำจึงพลอยมีคุณภาพหรือประสิทธิภาพไปด้วย หรือไม่เช่นนั้น ผู้นำจะสามารถรวมคนได้เป็นจำนวนมาก กลายเป็นกลุ่มคนเป็นจำนวนมาก จึงทำงานใหญ่หรืองานปริมาณมากได้นอกจากนั้น ด้วยบารมีของผู้นำทำให้คนที่มารวมตัวกันทำงาน ทำงานอย่างทุ่มเทเพื่อผู้นำจึงทำให้เกิดผลดีแก่การพัฒนา

5. การติดต่อ ทำให้เกิดการพัฒนา การติดต่อ (Contact) หมายถึง การติดต่อระหว่างชุมชน ระหว่างเมืองหรือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะชุมชนเมือง ประเทศที่ด้อยพัฒนาจะได้ประโยชน์จากชุมชนเมือง ประเทศที่พัฒนาแล้วหรือเจริญกว่า ทั้งนี้เพราะการติดต่อเช่นนั้นทำให้เกิดการถ่ายทอด เรียนรู้ รับเอาความรู้ ความชำนาญ สินค้า เทคโนโลยีจากสังคมเจริญมาใช้หรือมาผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ สินค้าขึ้นมาในสังคมด้อยพัฒนา ทำให้สังคมด้อยพัฒนาที่มีความเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย

6. การฝึกอบรม ทำให้เกิดการพัฒนา (Training) หากมองการฝึกอบรมว่าเป็นการศึกษา ก็ย่อมจะเป็นความสำคัญได้ชัดเจนในการทำให้เกิดการพัฒนา เพราะทำให้ความรู้ความชำนาญด้านต่าง ๆ ของคนสูงขึ้นการพัฒนาก็ย่อมจะสูงตามไปด้วย การศึกษาดีย่อมจะทำให้รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ทรัพยากรมนุษย์ที่ดีการศึกษาดีก็ย่อมเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ องค์การสังคมที่มีคนมีคุณภาพไปด้วย ผู้นำที่มีการศึกษาดีย่อมมีคุณภาพดียิ่งขึ้น การติดต่อที่เฉลียวฉลาดอันเกิดจากการศึกษาย่อมก่อผลประโยชน์ด้านการศึกษา พัฒนาการฝึกอบรมจึงช่วยให้เกิดการพัฒนาด้วย

นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา การกำหนดแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาได้รับอิทธิพลทางความคิดจากสำนักคิดต่าง ๆ ทั้งในทางวิชาการและในทางปฏิบัติ จนเป็นผลให้ทฤษฎีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งในแง่ของการประยุกต์ทฤษฎีเพื่อการวิเคราะห์ปัญหาการพัฒนาหรือวัดภาวะการพัฒนาและด้อยพัฒนาด้านหนึ่ง กับอีกด้านหนึ่งได้แก่ การใช้ทฤษฎีเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนา แนวคิดของสำนักคิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1950 จนถึง

ทศวรรษที่ 1980 มีทฤษฎีและแนวคิดที่ค่อนข้างจะมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อการบริหารการพัฒนาชนบทของประเทศต่าง ๆ ในโลกปัจจุบัน (ปกรณัม ปรียากร, 2547, น. 22) ประกอบด้วย

1. ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory) การพัฒนาตามแนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัยมีนัยสำคัญที่แสดงถึงจุดหมายและกระบวนการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจ (เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการบริหารการพัฒนาชนบท หน่วยที่ 1, 2547, น. 25-26) ดังนี้

1.1 ด้านจุดมุ่งหมายของการพัฒนา จุดมุ่งหมายหลัก คือ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นแกนหลัก ซึ่งต้องอาศัยการพัฒนาชุมชนเมืองและการเสริมสร้างความก้าวหน้าของระบบตลาดเข้ามาสนับสนุน ยุทธศาสตร์นี้จะมีผลทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติเพิ่มขึ้นในอัตราที่แน่นอนและรวดเร็วกว่าการเพิ่มขึ้นของประชากร เป็นผลให้ระดับรายได้ต่อหัวของประชากร (GNP Per Capital) ในแต่ละปีเพิ่มสูงขึ้น ผลของความเจริญเติบโตจะค่อย ๆ แพร่กระจาย (Trickle Down) จากภาคอุตสาหกรรมสู่ภาคการผลิตอื่น ๆ และจากเมืองสู่ชนบท ทำให้ความทันสมัยทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

1.2 ด้านกระบวนการพัฒนา ความสำเร็จของการพัฒนาตามจุดมุ่งหมายดังกล่าวข้างต้นจะเกิดขึ้นได้โดยอาศัยกระบวนการที่เกิดจากบทบาทของสถาบันทางการเมือง การบริหารและสถาบันอื่น ๆ (ปกรณัม ปรียากร, 2547, น. 25 – 26) ดังต่อไปนี้

1.2.1 รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดแผนพัฒนา ซึ่งจะมีลักษณะเป็นการวางแผนจากส่วนกลางหรือจากบนลงล่าง (Top-Down Planning) เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการคมนาคม การพลังงาน การชลประทาน และการลงทุนด้านต่าง ๆ ที่จะเอื้อประโยชน์สำหรับภาคเอกชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตทั้งในภาคเกษตรกรรมและโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคอุตสาหกรรม กลวิธีการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ใช้ คือ การพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า

1.2.2 การจัดตั้งสถาบันต่าง ๆ ทั้งในเมือง ทางเศรษฐกิจ และทางสังคม เพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริมและเร่งรัดการพัฒนา ตัวอย่างเช่น รัฐสภา พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ทำหน้าที่ในการเสนอแนะนโยบายและตรวจสอบบ้างในบางกรณี เป็นที่น่าสนใจว่า หน่วยงานสำคัญ ๆ ที่มีหน้าที่ในการจัดสรรแจกจ่ายทรัพยากรส่งเสริมการลงทุน พัฒนาบุคลากร พัฒนาเมืองและชนบท ล้วนแต่เป็นองค์การราชการ หน่วยการปกครองท้องถิ่นแม้จะได้รับการส่งเสริมอยู่บ้างแต่ก็ไม่เข้มแข็งนัก

1.2.3 การขยายตัวของเมืองและบริการสาธารณะในเขตชุมชนเมือง ทั้งที่เป็นเมืองหลวงหรือเมืองหลักในส่วนภูมิภาคได้รับความเอาใจใส่ในการวางแผนและระบบการดำเนินงาน โดยคาดหวังว่าจะเป็นตัวเชื่อมโยง และกระจายผลการพัฒนาจากเมืองใหญ่สู่เมืองหลัก จากเมืองหลักสู่เมืองรอง และสู่ชนบทต่อไป

1.2.4 การให้บริการทางสังคมแก่ชุมชนชนบทในรูปของการบริการทางการศึกษา การสาธารณสุข และบริการทางเศรษฐกิจบางด้านที่อาจเกี่ยวข้องกับการผลิตและการบริโภคของชาวชนบท เช่น การส่งเสริมการเกษตร สินเชื่อและการรวมกลุ่มสหกรณ์ เป็นต้น โดยมีจุดมุ่งหมายว่าคนชนบทจะเปลี่ยนทัศนคติจากการผลิต (ในภาคเกษตรกรรม) เพื่อประทังชีพ ไปสู่การผลิตเพื่อขายมากยิ่งขึ้น สิ่งที่คาดหวังก็คือ เมื่อคนชนบทมีกำลังการผลิตและกำลังซื้อมากขึ้นและกลไกตลาดสามารถทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม รัฐจะสามารถระดมทรัพยากรจากภาคเกษตรกรรมมาเกื้อหนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมมากขึ้น

2. ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1960 – 1970 และมีความแตกต่างกับทฤษฎีภาวะทันสมัยโดยสิ้นเชิง โดยมีจุดมุ่งหมายและกระบวนการพัฒนาตามแนวคิดของทฤษฎีพึ่งพา (ปกรณัม ปรียากร, 2547, น. 231 -32) ดังนี้

2.1 ด้านจุดมุ่งหมายของการพัฒนา ทฤษฎีพึ่งพาพิจารณาว่าจุดมุ่งหมายของการพัฒนาสำหรับประเทศกำลังพัฒนา คือ การปฏิรูประบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมเสียใหม่ให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะทางด้านของความสัมพันธ์ในทางการเมือง ตลอดจนคุณลักษณะทางด้านวัฒนธรรมและจริยธรรมของประเทศของตน ความปรารถนาอันสำคัญของสังคมกำลังพัฒนาในทศวรรษของทฤษฎีพึ่งพา คือ การปลดปล่อยหรือสลัดภาวะพันธนาการของการพึ่งพาที่แฝงไว้ด้วยความไม่เท่าเทียมกันออกจากสังคมของตน ไปสู่ภาวะของการพึ่งพาระหว่างกัน (Interdependence) ที่ปราศจากการครอบงำและขูดรีดระหว่างกัน อันจะเป็นพลังผลักดันให้ศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง (Self-Reliance) ทั้งในระดับประเทศและระดับบุคคลเกิดขึ้นได้ในที่สุด

2.2 ด้านกระบวนการของการพัฒนา ทฤษฎีพึ่งพามีได้มุ่งที่จะเสนอกระบวนการของการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนเหมือนดังเช่นทฤษฎีภาวะทันสมัยได้เสนอไว้ แต่นัยสำคัญที่อาจพิจารณาได้นั้นคือการสร้างกระบวนการของการพัฒนาที่จะมีส่วนเพิ่มพูนสมรรถนะในการพึ่งตนเองทางด้านเงินทุน เทคโนโลยีกรรมวิธีการผลิต และอื่น ๆ นัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ซ่อนลึกลงอยู่ในฐานคติของทฤษฎีพึ่งพาก็คือ การเติบโตของพลังประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นต่อการสรรค์สร้างสังคมใหม่ที่จะเพิ่มพูนศักยภาพของสังคมมนุษย์ มิให้ตกเป็นทางของวัตถุ การที่ชนชั้นนำไม่เปิดโอกาสให้

ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองและเศรษฐกิจ ย่อมจะนำสังคมไปสู่การพึ่งพา มากยิ่งขึ้น และความขัดแย้งทางสังคมจะขยายตัวเพิ่มขึ้น

3. ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Needs Theory) ทฤษฎีความจำเป็นถือว่าเป็นผลงาน ขึ้นสำคัญที่สุดขององค์การกรรมระหว่างประเทศ (International Labour Organization) ที่เสนอต่อการ ประชุมสมัชชาว่าด้วยการจ้างงานของโลก (World Employment Conference) ที่กรุงเจนีวา ประเทศ สวิตเซอร์แลนด์ เมื่อปี ค.ศ. 1976 โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้เป็นแนวทางหรือกลยุทธ์ในการพัฒนาใหม่ ที่คำนึงถึงความต้องการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอย่างจริงจัง (ปกรณ ปรียากร, 2547, น.33) วิธีการพัฒนาตามแนวคิดของทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานนี้ นักวิชาการบางคนมองว่าเป็นสายกลาง ระหว่างทฤษฎีภาวะทันสมัยและทฤษฎีพึ่งพา และบางคนพิจารณาว่าทฤษฎีนี้ แม้จะยังไม่ใช่ทฤษฎีหลัก (Grand Theory) แต่ก็เป็นทฤษฎีระดับกลาง (Middle-Range Theory) ที่เสนอมิติใหม่ในการวางแผนพัฒนา จากกรอบความคิดในการวางแผนจากส่วนกลาง (Top-Down Planning) ไปสู่การวางแผนจากระดับล่าง (Bottom-up Planning) สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของทฤษฎีมี 2 ประการ (ปกรณ ปรียากร, 2547, น. 37 - 39) คือ

3.1 จุดมุ่งหมายของการพัฒนา ทฤษฎีนี้กำหนดจุดมุ่งหมายไว้ว่า เป็นการใช้ความ พยายามเพื่อดำเนินการพัฒนาไปสู่การตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับประชาชนที่เป็น กลุ่มเป้าหมาย โดยความจำเป็นพื้นฐานเหล่านี้เป็นเรื่องที่จะกำหนดขึ้นสำหรับประชาชนในแต่ละชุมชนตาม ความเป็นจริง โดยใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีภายในประเทศเป็นหลัก ความจำเป็นพื้นฐานกำหนดขึ้นโดย คำนึงถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาว่าสถานภาพปัจจุบันของประชากรเป้าหมายเป็นอย่างไร กับคำนึงถึงความ เป็นไปได้ในทางวิชาการและภาวะการสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ระดับความจำเป็นของ ตนเอง และมีจุดมุ่งหมายโดยทั่วไปประกอบด้วยความจำเป็นทั้งในทางวัตถุและในทางจิตใจ โดยคาดหมายว่า ภาคชนบทเป็นสาขาของการพัฒนาที่ควรจะได้รับ ความสนใจสูงสุด

3.2 กระบวนการในการพัฒนา ในทางทฤษฎีมีข้อพิจารณาที่สำคัญของด้าน (ปกรณ ปรียากร, 2547, น. 38) คือ

3.2.1 เกี่ยวกับกระบวนการในการวางแผน

3.2.1.1 นักวางแผนจะต้องคำนึงถึงความสำคัญในการคัดเลือกโครงการด้านการ ผลิตสินค้าและบริการที่ตอบสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่กำหนดขึ้น และในบางกรณีสำหรับโครงการที่ไม่ ตอบสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานนี้ นักทฤษฎีมีความสำคัญมีค่าเท่ากับศูนย์

3.2.1.2 โครงการที่ตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐาน ถือว่ามีระดับเร่งด่วนสูงสุด

3.2.1.3 พยายามใช้กลวิธีในการเลือกกลุ่มเป้าหมายให้ได้โดยชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มคนเป้าหมายเหล่านี้ได้รับสินค้าและบริการตามที่ต้องการ

3.2.1.4 การกระจายอำนาจในการวางแผน คือ หัวใจสำคัญของการสร้างความจำเป็นพื้นฐาน เพราะเป้าหมายสูงสุดที่ต้องการในระยะยาวคือ การที่ชุมชนต่าง ๆ สามารถพึ่งตนเองได้

3.2.2 เกี่ยวกับเนื้อหาที่ควรมุ่งเน้น สทริทเทิน ได้เสนอข้อคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่นักวางแผนควรพิจารณาไว้ (Streeten,1979; อ้างถึงใน ปกรณ์ ปรียากร, 2547, น. 38-39) ดังนี้

3.2.2.1 ความจำเป็นขั้นพื้นฐานสามารถประสบผลสำเร็จได้โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงวิธีการกระจายรายได้ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการผลิตและการค้า ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเรียกร้องให้มีการผลิตเพื่อขาย ขยายอำนาจการซื้อ และการขยายบริการสาธารณะ และเพื่อที่จะมั่นใจว่า บริการเหล่านี้จะกระจายไปถึงคนยากจน จึงจำเป็นต้องปรับโครงสร้างของระบบบริการของรัฐ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่นเข้าถึงบริการสาธารณะต่าง ๆ โดยอาศัยระบบการให้บริการที่ดี

3.2.2.2 ภาคชนบทและสาขาการผลิตด้านการเกษตร จะได้รับการเอาใจใส่มากขึ้นถ้าภาคเกษตรยังคงมีประชากรมาก และประชาชนในชนบทยังยากจน เจ็บไข้ได้ป่วย และมีคุณภาพชีวิตต่ำ

3.2.2.3 เพื่อตอบสนองความต้องการของชาวชนบท ระบบสินเชื่อ บริการด้านการส่งเสริมการเกษตร ปุ๋ย น้ำเพื่อการเพาะปลูก ไฟฟ้า (หรือพลังงานรูปอื่น ๆ) และพันธุ์พืช จะต้องถูกแจกจ่ายกระจายออกไปในหมู่เกษตรกรอย่างกว้างขวาง

3.2.2.4 พยายามพัฒนาเทคโนโลยีที่ประหยัดและมีประสิทธิผล ง่ายต่อการใช้งาน แรงงานเข้มข้น เหมาะสมกับเงื่อนไขทางสังคม วัฒนธรรมและสภาพภูมิอากาศ การก่อสร้างที่ใช้วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นย่อมจะมีผลต่อการสร้างงานอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2.2.5 ยกระดับเมืองเล็ก ๆ ในชนบท โดยการจัดตั้งศูนย์บริการขนาดกลาง ทางด้านการแพทย์และสาธารณสุข โรงเรียนมัธยมและวิทยาลัยอาชีวศึกษา

3.2.2.6 จัดโครงสร้างเมืองและชุมชนขนาดกลางที่เป็นกลไกสกัดกั้นการโยกย้ายเข้าเมืองใหญ่ ซึ่งนอกจากจะลดต้นทุนในการจัดบริการสาธารณะในเมืองใหญ่ดังกล่าวแล้ว ยังเป็นการกระจายขอบเขตของหน่วยการปกครองท้องถิ่นให้มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบมากขึ้น

3.2.2.7 กระบวนการในการพัฒนาครอบครัวครอบคลุมการพัฒนาอย่างรอบด้านเป็น
การพัฒนาแบบผสมผสาน

การกำหนดกรอบแนวคิดเพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศจะมีพื้นฐานมาจากความต้องการที่จะ
เปลี่ยนแปลงประเทศให้ไปสู่ความทันสมัยตามแนวคิดตะวันตก คือ การมีเศรษฐกิจที่ดี มีความเจริญก้าวหน้า
จึงทำให้ต้องมีการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและการผลิตขนาดใหญ่ ดังนั้น ความหมายของการพัฒนาตาม
กรอบแนวคิดของการพัฒนาประเทศ จึงมุ่งเน้นการก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเพื่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
ซึ่งแนวคิดนี้ถือว่าเป็นจุดเน้นของแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย โดยมีจุดมุ่งหมาย
เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนและความล้มเหลวทางเศรษฐกิจของประเทศ จากแนวคิดนี้เองจึงนำไปสู่การ
กำหนดแนวคิดการพัฒนาประเทศออกเป็น 2 กระแส (ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์และคณะ, 2553, น. 124) คือ

1. แนวคิดการพัฒนาระแสหลัก ได้แก่ แนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีรากฐานมาจาก
ระบบเศรษฐกิจและทุนนิยมโดยไม่คำนึงถึงการพัฒนาสังคม เช่น ทฤษฎีความทันสมัย ทฤษฎีการเจริญเติบโต
ทางเศรษฐกิจ ทฤษฎีการพึ่งพา ทฤษฎีโลกาภิวัตน์ ฯลฯ

2. แนวคิดการพัฒนาระแสรอง หรือกระแสการพัฒนาทางเลือก ได้แก่ แนวคิดในการ
พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีรากฐานมากจากระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม เช่น แนวคิดบทบาทชาย – หญิง
แนวคิดสตรีนิยม แนวคิดการให้อำนาจ แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน
ทฤษฎีใหม่ ฯลฯ

ณัฐรุฑิ ทรัพย์อุปลัมภ (2558, น. 161) ยกตัวอย่างทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ที่สำคัญและ
เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชน ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงอาจอยู่ใน 2 รูปแบบ
คือการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนกับการเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีการวางแผน ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงมักจะมี
การวางแผน มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย เช่น เพื่อความสงบสันติสุข ทำให้คนเป็นพลเมืองดี อาจปลูกฝังคุณธรรม
จริยธรรมและความเป็นพลเมืองหรือค่านิยมบางประการให้แก่สมาชิกในสังคม หรือต้องการที่จะพัฒนา
อุตสาหกรรมก็เตรียมสร้างโครงสร้างพื้นฐานในการพัฒนาอุตสาหกรรม เป็นต้น ซึ่งทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทาง
สังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญ ประกอบด้วย ทฤษฎีวิวัฒนาการ ทฤษฎีแห่งความสมดุล ทฤษฎีการแพร่กระจาย
ทฤษฎีการขัดแย้งและทฤษฎีการขึ้นและลงของสังคม (ณัฐรุฑิ ทรัพย์อุปลัมภ, 2558, น. 161 - 162) โดยมี
รายละเอียดดังนี้

1.1 ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary Theory) ทฤษฎีนี้ได้รับแนวคิดมาจากชาร์ล ดาร์วิน ที่สรุปว่า สิ่งมีชีวิตในโลกจะต้องปรับให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมเพื่อความอยู่รอด สิ่งมีชีวิตใดไม่สามารถปรับตัวได้ก็ย่อมสูญพันธุ์ไป คงเหลือไว้แต่สิ่งมีชีวิตที่แข็งแกร่งสามารถปรับตัวได้จึงจะเป็นผู้ที่ธรรมชาติคัดเลือกให้คงอยู่ต่อไป โดยนักสังคมวิทยาได้เปรียบเทียบว่า วิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ก็เช่นเดียวกัน สังคมอาจมีการปรับเปลี่ยนระบบให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและเป็นไปโดยตามธรรมชาติไม่จำเป็นต้องมีการวางแผนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นย่อมเป็นไปอย่างก้าวหน้าและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตมีวิวัฒนาการจากสัตว์ชั้นต่ำไปสู่สัตว์ชั้นสูง โดยพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมมากยิ่งขึ้น และวิวัฒนาการทางสังคมของมนุษย์มีลักษณะคล้ายกับวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต คือขยายตัวจากโครงสร้างที่ซับซ้อน จากสังคมแบบชุมชนดั้งเดิมสู่ชุมชนแบบอุตสาหกรรมที่ประกอบด้วยกลุ่มและสถาบันต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ในการเชื่อมประสาน เพื่อความคงอยู่ของสังคมโดยส่วนรวม ทฤษฎีวิวัฒนาการนี้สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้ คือ

1.1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน

1.1.2 ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนที่ทำให้สามารถดำรงอยู่ได้

1.1.3 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของระบบต่าง ๆ ในสังคมที่เกิดขึ้นอย่างช้า ๆ สำหรับนักปฏิบัติการพัฒนาชุมชนถ้าต้องการให้ชุมชนมีการพัฒนาไปในทิศทางใดก็พยายามเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางนั้น ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาและความพยายามเป็นอย่างมาก

1.2 ทฤษฎีแห่งความสมดุล (Equilibrium Theory) ทฤษฎีนี้มีลักษณะที่เกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องความสมดุล โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ เพื่อจะก่อให้เกิดสภาพคงที่ในสังคม (ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุบลัมภ์, 2558, น. 163 - 165) แบ่งออกได้ดังนี้

1.2.1 ทฤษฎีความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural Lag Theory) เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เมื่อสังคมรับวัฒนธรรมจากสังคมอื่นเข้ามานั้นจะรับวัฒนธรรมทางวัตถุได้เร็วกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ทำให้เกิดการปรับตัวไม่ทันกันระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุกับวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (สนิท สมัครการ, 2542, น. 44-48) ก่อให้เกิดความเสียสมดุล หมายถึง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดการเสียสมดุล ในส่วนที่ล่าช้ากว่าจะปรับตัวให้สัมพันธ์กับส่วนที่ก้าวหน้า ซึ่งมีข้อสังเกตว่าสังคมทั้งหลายมีแนวโน้มที่จะปรับตัวให้โครงสร้างอยู่ในภาวะที่สมดุล เมื่อความสมดุลนั้นเสียไป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงส่วนใดใน

วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงที่เป็นส่วนขดเขยก็จะมีเกิดขึ้นในส่วนอื่น เพื่อเสริมสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้น ซึ่งวัฒนธรรมทางวัตถุจะเจริญล้ำหน้ากว่าวัฒนธรรมที่มีใช้วัตถุ

1.2.2 ทฤษฎีมานุษยนิเวศวิทยา ตามแนวคิดของนักมานุษยวิทยามีความเห็นว่างานสภาพสมดุลของสังคมอยู่ที่การปรับตัวของประชากรในชุมชนที่อาศัยอยู่ ซึ่งมีความแตกต่างกันในวัฒนธรรม ถ้ามองถึงสภาพทางสังคมไม่ว่าจะเป็นชุมชนเมืองหรือชุมชนชนบท จะมีการแบ่งเขตของชนชั้น เช่น ชนชั้นยากจน (แหล่งเสื่อมโทรม) ชนชั้นกลางและชนชั้นคนมีฐานะร่ำรวย ซึ่งสภาพความเป็นอยู่หรือวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกันและคนก็จะพยายามปรับตัวให้เข้ากับถิ่นนั้น ๆ ทฤษฎีนี้สามารถนำมาใช้ในงานพัฒนาชุมชนได้ คือการให้ความสำคัญกับลักษณะพื้นที่ถิ่นที่อยู่อาศัยของสมาชิกชุมชน เพราะถิ่นที่อยู่อาศัยของมนุษย์มีอิทธิพลต่อลักษณะของประชากรและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ โดยเฉพาะในเมืองต้องให้ความสำคัญอย่างมาก (ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์, 2558, น. 163 - 164)

1.2.3 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural Functional Theory) ทฤษฎีนี้มองว่าสังคมส่วนรวมเป็นระบบหนึ่งซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่ยึดเหนี่ยว และมีความสัมพันธ์กัน ถ้าส่วนใดส่วนหนึ่งเปลี่ยนส่วนอื่น ๆ ก็จะได้รับผลกระทบไปด้วย ทฤษฎีนี้มีที่มาจากแนวคิดเรื่องหน้าที่นิยม (Functionalism) โดยอธิบายว่าสังคมทุกสังคมมีโครงสร้างที่ผสมกลมกลืนกันและมีความสืบเนื่องมั่นคงพอสมควร มีโครงสร้างที่ประกอบด้วยระบบย่อยต่าง ๆ (Sub-System) ซึ่งระบบย่อยของทุกส่วนของสังคมต่างก็มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติเพื่อความอยู่รอดของสังคม โดยอาศัยระบบค่านิยมในสังคมนั้น ๆ ยึดถือร่วมกัน ระบบย่อยต่าง ๆ ของสังคม ได้แก่ องค์กร สถาบันต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้น เพื่อทำหน้าที่ที่จำเป็นสำหรับการอยู่รอดของทุกคนในสังคม เช่น ครอบครัว ทำหน้าที่ผลิตสมาชิกใหม่และอบรมสั่งสอนให้รู้จักวัฒนธรรม ประเพณี สถาบันเศรษฐกิจ ทำหน้าที่ผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ สถาบันการเมือง ทำหน้าที่จัดสรรทรัพยากรและสิ่งที่มีคุณค่าให้แก่สมาชิก คอยควบคุมพฤติกรรมของบุคคลและรักษาความสงบเรียบร้อยแก่สังคม เป็นต้น แต่ละองค์กรหรือสถาบันจะสร้างกฎเกณฑ์และกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบ (ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์, 2558, น. 164 -165) โดยทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ชี้ให้เห็นความซับซ้อนถึงปัญหาของชุมชนหรือสังคม ซึ่งในการปฏิบัติการพัฒนาจะต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันทุกด้าน มิใช่จำกัดอยู่ที่วัตถุเท่านั้น เพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเมื่อเกิดขึ้นในส่วนหนึ่งส่วนใดแล้วก็จะย้อมส่งผลกระทบไปยังส่วนอื่น ๆ ด้วย ทฤษฎีนี้จะให้ความสำคัญของเสถียรภาพหรือความมั่นคงของสังคม ซึ่งสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้หน่วยย่อยต่าง ๆ สามารถปรับตัวเข้ากับสมดุลได้ดังนั้นในการพัฒนาชุมชนแม้จะมีเป้าหมายในการปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิตและเพิ่มรายได้แต่ก็ควรเร่งดำเนินการด้านสุขภาพ อนามัย

การศึกษาควบคู่กับความรู้ ความคิด ทักษะและค่านิยมที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง โดยลักษณะของสังคม ทั้งหลายไม่จำเป็นต้องเหมือนกันหรือเป็นไปในอัตราเดียวกัน เพราะมีปัจจัยกำหนดอยู่หลายประการ เช่น สภาพหรือระดับการพัฒนา แรงจูงใจ สิ่งผลักดันให้เข้าสู่การพัฒนา วิธีการพัฒนา ตลอดจนแรงเสริมหรืออุปสรรคต่อการพัฒนา เพราะว่สิ่งเหล่านี้จะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม

1.3 ทฤษฎีการแพร่กระจาย (Diffusion Theory) ทฤษฎีการแพร่กระจายนี้อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงในสังคมต่าง ๆ เกิดจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้ามากกว่าไปสู่สังคมด้อยพัฒนา นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันชื่อ เดเนียล เลินเนอร์อธิบายว่า ในระบบสังคมต่าง ๆ ที่พัฒนาระบบสื่อสารมวลชนได้ทันสมัยและทั่วถึงจะมีการแพร่กระจายข่าวสารและข้อมูลซึ่งไปกระตุ้นให้สมาชิกในสังคมเกิดความคาดหวังหรือความต้องการที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งเป็นแรงผลักดันที่ทุกคนพยายามดิ้นรนเพื่อให้ได้รับการตอบสนอง ตามที่ได้รับรู้จากสื่อ เช่น ความต้องการมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สะดวกสบายขึ้นและหากไม่ได้รับก็อาจจะก่อให้เกิดความวุ่นวายในลักษณะต่าง ๆ

1.4 ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการขัดแย้งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เช่น การขัดแย้งระหว่างนายกับลูกจ้าง การขัดแย้งระหว่างชนชั้นซึ่งอาจก่อให้เกิดการปฏิวัติระบบเศรษฐกิจ ระบบการปกครองนักทฤษฎีที่รู้จักเป็นอย่างดีที่เป็นเจ้าของแนวคิดนี้ คือคาร์ล มาร์กซ์ ซึ่งเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นจากสาเหตุภายในระบบสังคมนั่นเองเพราะทุกสังคมย่อมหลีกเลี่ยงความขัดแย้งไม่พ้น การตอบโต้ของพลังต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมจะนำไปสู่การสลายตัวของสังคมนั้น ทำให้เกิดสังคมนูปใหม่ขึ้นมา เช่น จากสังคมทาสโบราณเปลี่ยนเป็นสังคมศักดินา สังคมศักดินาเปลี่ยนเป็นสังคมทุนนิยม และเมื่อแรงงานหรือกรรมกรสามารถทำลายระบบทุนนิยมและนายทุนได้ก็จะเกิดเป็นรัฐสังคมนิยมขึ้น เป็นต้น โดยปกติสังคมทุกสังคมจะมีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่ความผาสุกของมวลสมาชิก ไม่ว่าจะเป็นความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ความสะดวกสบายทางวัตถุ สุขภาพที่ดี การมีความรู้การศึกษา ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เสรีภาพทางการเมือง เป็นต้น ในการพัฒนาสังคมจึงมุ่งที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างขึ้น คือ ทกให้ระบบย่อยต่าง ๆ ในสังคมมีลักษณะที่ยืดหยุ่นสามารถแบ่งปันปันส่วนทรัพยากรและสิ่งที่มีคุณค่าต่าง ๆ เช่น ความมั่งคั่ง ข่าวสาร เกียรติยศ อำนาจ เป็นต้น (ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์, 2558, น. 167 -168) ความขัดแย้งจะมีความเข้มข้นและความรุนแรงเพียงใดขึ้นอยู่กับสภาพทางโครงสร้างของสังคม ถ้าสังคมมีโครงสร้างยืดหยุ่นมาก ความรุนแรงจะน้อย แต่ถ้าสังคมใดมีโครงสร้างที่ตึงตัวมากเกินไปความรุนแรงก็จะมีมากมีความเข้มข้นมาก สิ่งที่จะกำหนดระดับความรุนแรงของความขัดแย้งมี 4 ประการ (ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์, 2558, น. 168) คือ

1.4.1 ความหลากหลายของการแบ่งแยกโครงสร้าง-หน้าที่ ถ้าสังคมมีกลุ่มต่าง ๆ ทางสังคมและวัฒนธรรมแยกแยะออกไปมาก มีองค์การและสถาบันที่ทำหน้าที่ในการสนองความต้องการของแต่ละกลุ่มได้ดี ความเข้มข้นของความขัดแย้งก็จะน้อย

1.4.2 ความแตกต่างสัมพันธ์ ถ้าสังคมใดประกอบด้วยสมาชิกที่มีสถานภาพทางสังคมและฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันมาก เช่น คนจน คนรวย ย่อมจะเกิดความขัดแย้งได้ง่ายและมีความตึงเครียดสูง

1.4.3 การเลื่อนชั้นทางสังคม ถ้าคนในสังคมมีโอกาสจะเลื่อนฐานะและสถานภาพของตนได้มากหรือมีโอกาสที่จะรับนวัตกรรมเข้าไปมาก ความตึงเครียดจะลดลง

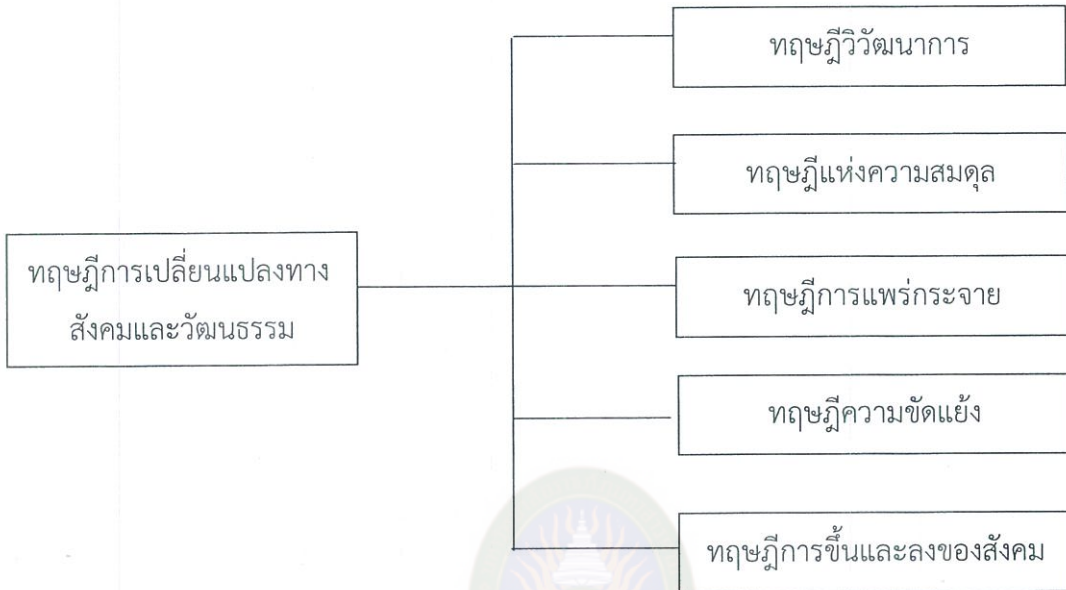
1.4.4 การจัดองค์การในสังคม ถ้าสังคมใดเปิดโอกาสให้กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เกิดขึ้นได้มากเพียงใด การขัดแย้งก็จะลดลง เพราะแต่ละกลุ่มจะมีตัวแทนและอำนาจในการต่อรองที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนเอาไว้การลดระดับความขัดแย้งอาจทำได้ถ้าทุกฝ่ายยอมรับว่าการขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดา มีองค์การทางสังคมที่สามารถจัดระเบียบความขัดแย้งและควบคุมให้อยู่ในขอบเขต ตลอดจนกำหนดแนวทางการความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ให้ชัดเจน

การนำทฤษฎีความขัดแย้งไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน นักปฏิบัติการพัฒนาชุมชนใช้วิธีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรประชาชนขึ้นมา เพื่อให้มีอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มที่ได้เปรียบอยู่แล้ว เช่น กลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ เพื่อต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง การจัดตั้งสหภาพแรงงาน เพื่อต่อรองกับนายจ้าง เป็นต้น นอกจากนี้ทฤษฎีความขัดแย้งยังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนทางด้านวัตถุ เพราะทฤษฎีความขัดแย้งเป็นการกระจายทางผลผลิตหรือผลประโยชน์ในชุมชนอย่างเป็นธรรม ดังนั้นการพัฒนาชุมชนจึงต้องคำนึงด้วยว่าผลของการพัฒนานั้นจะต้องสร้างประโยชน์แก่ประชาชนส่วนใหญ่ มิใช่บุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ถ้าไม่เช่นนั้นแล้วการพัฒนาชุมชนอาจจะไม่ประสบความสำเร็จ

1.5 ทฤษฎีการขึ้นและลงของสังคม (Rise and fall Theory) ทฤษฎีการขึ้นและลงของสังคม เป็นกระบวนการของความเจริญและความเสื่อม ซึ่งมองว่าสังคมและวัฒนธรรมมีจุดเริ่มต้นและจากนั้นจะค่อยเจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงที่สุดก็จะเสื่อมสลายไป ดังเช่นความเจริญของมนุษย์ที่เริ่มจากเด็กทารกเจริญขึ้นเป็นวัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ วัยชรา และในที่สุดก็ตายจากไป นอกจากนี้ยังสามารถเปรียบเทียบได้กับเวลาในวันหนึ่งๆ ที่เริ่มจาก เช้า เที่ยง ตอนเย็น ตอนค่ำ เวลามืดและค่อยเปลี่ยนเป็นเวลาเช้า ซึ่งเหมือนกับสังคมและวัฒนธรรมที่ค่อย ๆ เจริญออกงามสุดท้ายมีการเสื่อมสลายไปในที่สุด หรือเปรียบเทียบกับเวลาเช้าที่ดวงอาทิตย์กำลังส่องแสงและเพิ่มกำลังแรงกล้าในตอนกลางวัน จากนั้นก็ดับลงในเวลาตอนค่ำ แต่การดับลงของ

วัฒนธรรมไม่ได้สูญหายไปไหนแต่พยายามปรับปรุงให้เกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา ทฤษฎีแห่งการขึ้นและลงของสังคมนี้อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า “ทฤษฎีหมุนเป็นวงกลม” (พลอย เจริญสุข, 2530, น. 102)

ทฤษฎีที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

2. ทฤษฎีด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ นักเศรษฐศาสตร์ได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเอาไว้มากมายแต่ก็ยังไม่สามารถที่จะนำไปใช้ในประเทศที่กำลังพัฒนาได้อย่างสมบูรณ์ ส่วนใหญ่จะนำไปประยุกต์ใช้หลาย ๆ แนวคิดหรือหลาย ๆ ทฤษฎี ในที่นี้จะเสนอเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาทฤษฎีด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น ทฤษฎีฝนหล่นจากฟ้า ทฤษฎีทวีภาคและทฤษฎีภาวะทันสมัย ทฤษฎีการต่อพัฒนาและทฤษฎีการพึ่งพา ทฤษฎีกระจายรายได้และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ดังนี้

2.1 ทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น (The stages of Economic Growth) Rostow เป็นผู้นำเสนอทฤษฎีการพัฒนาทางเศรษฐกิจว่าสามารถแบ่งออกได้เป็นลำดับขั้นได้ดังนี้ (วรจุมิ โรมรตันพันธ์, 2554, น. 162)

ขั้นระบบเศรษฐกิจสังคมเป็นแบบดั้งเดิม (The Traditional) คือระยะที่ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังไม่ก้าวหน้า โครงสร้างทางสังคมยังไม่แบ่งเป็นชนชั้นระดับต่าง ๆ สาขาการเกษตรเป็นสาขาใหญ่และเป็นหลักของเศรษฐกิจ

ขั้นเตรียมการพัฒนา (Pre-Conditions for Take-Off) คือระยะที่สังคมมีการสร้างทุนพื้นฐานอย่างกว้างขวาง การปฏิวัติทางการเกษตรและการขยายตัวของสินค้าขาเข้า เช่น สินค้าประเภททุน และมีการเพิ่มการลงทุน

ขั้นเข้าสู่กระบวนการพัฒนา (Take-Off) คือระยะที่มีการเพิ่มขึ้นของการลงทุนการผลิต มีการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตเป็นสาขานำ ซึ่งอัตราการเจริญเติบโตค่อนข้างสูงและมีโครงสร้างทางสถาบันสังคมและการเมืองเกิดขึ้น เพื่อส่งเสริมการขยายตัวที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ

ขั้นทะยานตัวเพื่อเข้าสู่ภาวะของการพัฒนา (Drive to Maturity) คือระยะที่สังคมได้มีการประยุกต์เทคโนโลยีแผนใหม่ให้มีการจัดสรรและใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพแรงงานเปลี่ยนไปเป็นแรงงานที่มีฝีมือ มีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ สังคมมีความต้องการสิ่งใหม่ ๆ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่อไป

ขั้นของการบริโภคขนาดใหญ่ (The Stage of High Mass-Consumption) คือ ระยะที่ประชาชนมีการอุปโภคบริโภคอย่างอุดมสมบูรณ์ถ้วนหน้ากัน มีสภาพการจ้างงานอย่างเต็มที่ประชาชนมีความรู้สึกมั่นคง มีอัตราการเกิดค่อนข้างสูง

2.2 ทฤษฎีฝนหล่นจากฟ้า (Trickledown Effect Theory) ทฤษฎีฝนหล่นจากฟ้า แนวคิดนี้ไม่เชื่อว่าสังคมจะมีวิวัฒนาการจากความเจริญก้าวหน้าระดับต่ำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าระดับสูงได้ ทุกสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีความขัดแย้งกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจตามลำดับขั้น ทั้งนี้ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการพัฒนาจะประสบความสำเร็จด้วยการสนับสนุนส่งเสริมให้กลุ่มที่มีความพร้อม คือผู้ที่มีฐานะมั่งคั่งร่ำรวยก่อน เมื่อคนกลุ่มนี้สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่แล้ว ผลของการพัฒนาจะค่อย ๆ กระจายมายังกลุ่มคนชั้นกลางแล้วลงไปสู่คนยากจนในสังคมตามลำดับ การพัฒนาเศรษฐกิจแบบนี้รัฐต้องลงทุนเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นจำนวนมากทำให้ในระยะแรก คนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นคนชั้นกลางและคนชั้นต่ำจะมีความยากจนลงไปกว่าเดิม เพราะรัฐต้องใช้งบประมาณสูง ไม่สามารถจัดบริการต่าง ๆ ให้ได้แล้วจะค่อย ๆ มีรายได้สูงขึ้นเรื่อย ๆ เป็นลำดับ (ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์, 2558, น. 171)

การที่มีความเชื่อว่าคนในสังคมมีความแตกต่างกัน แบ่งออกเป็นหลายระดับชั้น แต่ละระดับชั้นมีความสามารถที่แตกต่างกัน ในขณะที่ทรัพยากรสำหรับใช้ในการพัฒนามีอยู่อย่างจำกัด หากนำมาจัดสรรให้เกิดผลประโยชน์ต่อทุกคนในปริมาณที่เท่ากันแล้ว ประโยชน์ที่เกิดขึ้นก็จะมีไม่มากนัก เพราะการเร่งรัดพัฒนามีขีดจำกัดหลายประการ เช่น งบประมาณ เทคโนโลยีและคุณภาพของประชากร เป็นต้น ดังนั้น

การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม จึงต้องมุ่งไปที่กลุ่มคนซึ่งมีความพร้อมหรือได้เปรียบในสังคมก่อนจึงจะประสบความสำเร็จ

2.3 ทฤษฎีทวิภาคและทฤษฎีภาวะทันสมัย (Dualism Theory and Modernization Theory) ทฤษฎีทวิภาคและทฤษฎีภาวะทันสมัยเป็นทฤษฎีที่บรรยายลักษณะสภาพของประเทศกำลังพัฒนา และพยายามให้คำอธิบายกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประเทศกลุ่มนั้นๆ ทฤษฎีทั้งสองมีความคล้ายคลึงกันที่จะอธิบายว่าระบบเศรษฐกิจสังคมและการเมือง ในประเทศกำลังพัฒนานั้นอาจพิจารณาได้ว่ามี 2 สาขาหลัก (นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, อ้างถึงใน ญัฐฐวุฒิ ทรัพย์อุบลัมภ์, 2558, น. 171 -172) คือ

สาขาที่ทันสมัย มีลักษณะที่เป็นสาขาของความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีการใช้ทุนสูงและมีการจ้างงานด้วยค่าจ้างหรือเงินเดือน

สาขาดั้งเดิม มีลักษณะเป็นสาขาใหญ่ เช่น สาขาเกษตรกรรมแบบเลี้ยงตนเอง มีการใช้ทุนน้อย ผลผลิตแรงงานต่ำ ค่าจ้างค่าแรงมักจ่ายในรูปสิ่งของวัตถุ

ผู้นำเสนอทฤษฎีภาวะทันสมัยส่วนใหญ่เป็นนักสังคมวิทยาและนักวิจัยสังคม ซึ่งกล่าวว่า ปัจจัยที่มีใช้ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีส่วนสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่ปัจจัยที่เกี่ยวกับสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เช่น ครอบครัวและขนาดครอบครัว ค่านิยมทางสังคมและทัศนคติ เป็นต้น โดยพิจารณาเห็นว่า ในการบวนการเปลี่ยนแปลงจากสังคมดั้งเดิมเข้าสู่สังคมทันสมัยแบบตะวันตกนั้น ปัจจัยดังกล่าวมีลักษณะเป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลง จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเสียก่อน เช่น ลดการมีบุตร การให้ค่านิยมและทัศนคติที่มุ่งมั่นทำงานให้สัมฤทธิ์ผล การมีสถาบันในทางสังคมต่าง ๆ แบบประเทศตะวันตกเพื่อเป็นหน่วยการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น ซึ่งภาวะทันสมัยนี้ สอนธยา พลศรี (2547, น. 176-177) กล่าวว่า มีสาระสำคัญ คือ

1. การพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัย เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ยังไม่เจริญก้าวหน้า มีระบบเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมที่ล้าหลังไปสู่สังคมที่มีความเจริญก้าวหน้า
2. เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ชีวิตส่วนบุคคลในประเทศจะมีความแตกต่างกันคือ สังคมเก่าแก่หัวโบราณ กับสังคมที่มีภาวะทันสมัยมีความเจริญก้าวหน้า
3. ประเทศที่พัฒนาแล้วสามารถก้าวสู่ภาวะทันสมัยด้วยตนเองแต่ประเทศด้อยพัฒนาไม่สามารถดำเนินการได้สำเร็จอาจจะสร้างความทันสมัยได้เพียงบางส่วน
4. กระบวนการสร้างภาวะทันสมัยของประเทศด้อยพัฒนาต้องเป็นไปเช่นเดียวกับลักษณะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น

5. ภาวะทันสมัยทางเศรษฐกิจ คือการมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ทันสมัยแบบสังคมอุตสาหกรรม
6. ภาวะทันสมัยทางวัฒนธรรม คือการใช้แนวความคิดแบบสมเหตุสมผลเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินค่านิยม
7. ภาวะทันสมัยในทางการเมือง คือการนำเอาการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีตัวแทนตามแบบกลุ่มประเทศในยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือมาใช้
8. บุคลิกภาพของสมาชิกในสังคมทันสมัยแบบตะวันตก จะต้องมีความรับผิดชอบมุ่งความสำเร็จเป็นสำคัญ มีระบบค่านิยมและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
9. ผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างภาวะทันสมัย คือผู้เชี่ยวชาญเทคโนโลยีสมัยใหม่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองแบบตะวันตก
10. รัฐต้องมีบทบาทในการวางแผนเพื่อผลักดันให้เกิดภาวะทันสมัย ด้วยการจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ ขึ้นเพื่อดำเนินงานอย่างจริงจัง

2.4 ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและทฤษฎีการพึ่งพา (Under Development Theory and Dependency Theory) ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและการพึ่งพาใช้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกาเป็นแนวทางในการสร้างทฤษฎี มีสาระสำคัญ คือสภาวะของการด้อยพัฒนาในกลุ่มประเทศที่ล่าหลังเกิดขึ้นจากการพยายามพัฒนาประเทศด้วยการพัฒนาอุตสาหกรรมตามแนวทางทฤษฎีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและทฤษฎีภาวะทันสมัยแบบทุนนิยมตะวันตก แต่ยิ่งทำการพัฒนาก็ยิ่งยากจนลงเพราะถูกครอบงำและต้องพึ่งพาจากประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมืองเทคโนโลยีและวัฒนธรรม

นักวิชาการทฤษฎีการด้อยพัฒนามีความเห็นว่า การด้อยพัฒนาเป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาประเทศ ประเทศที่พัฒนาแล้วในปัจจุบัน คือประเทศที่ผ่านขั้นตอนการด้อยพัฒนาไปแล้ว อย่างไรก็ตามนักวิเคราะห์โครงสร้างมาร์กซิสต์ เห็นว่า การด้อยพัฒนาเป็นสภาพหนึ่งที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการพัฒนา ซึ่งการพัฒนาประเทศทุนนิยมตะวันตกเป็นสาเหตุของการด้อยพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนานั่นเอง ซึ่งทัศนะดังกล่าวเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของทฤษฎีการด้อยพัฒนาและทฤษฎีการพึ่งพา ซึ่งนักทฤษฎีการด้อยพัฒนาให้คำอธิบายว่า ช่องว่างของการพัฒนาระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนาเป็นผลมาจากลัทธิล่าอาณานิคม และการถือเอาประโยชน์ของประเทศที่พัฒนาแล้วไปจากประเทศที่กำลังพัฒนาดังนั้นการทำความเข้าใจสภาพปัญหาของประเทศที่กำลังพัฒนาในปัจจุบันจะต้องเริ่มด้วยการวิเคราะห์ลัทธิล่าอาณานิคมและลัทธิทุนนิยม ซึ่งทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนาใน

ลักษณะที่ประเทศกำลังพัฒนาเป็นประเทศบริวารอยู่ในขอบข่ายอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นแหล่งวัตถุดิบ ตลาดสินค้า อุตสาหกรรม แหล่งขยายตัวของการลงทุน ผลประโยชน์ รายได้ และจุดสำคัญทางยุทธศาสตร์ให้กับประเทศทุนนิยมตะวันตก ซึ่งเป็นประเทศศูนย์รวม การถ่ายโอนมูลค่าส่วนเกิน ซึ่งเป็นผลจากลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าว คือ ส่วนหนึ่งของพัฒนาการของการด้อยพัฒนาในประเทศกำลังพัฒนา ทักษะดังกล่าวของการด้อยพัฒนาช่วยให้มีการพิจารณาปัญหาการพัฒนาประเทศของประเทศกำลังพัฒนาได้กว้างขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยปกป้องผลประโยชน์ของประเทศกำลังพัฒนา (ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์, 2558, น. 174)

ในส่วนของนักทฤษฎีการพึ่งพากล่าวว่า สภาพการพึ่งพานั้น คือสภาพการณ์ที่เศรษฐกิจกลุ่มประเทศกลุ่มหนึ่งถูกกำหนดเงื่อนไขโดยพัฒนาการ และการขยายตัวของกลุ่มประเทศอีกกลุ่มหนึ่ง กล่าวคือ ประเทศกำลังพัฒนามีลักษณะพึ่งพาทั้งในทางวัฒนธรรม สังคมและการเมืองต่อประเทศทุนนิยมตะวันตก มิได้มีแนวทางการพัฒนาประเทศที่เป็นอิสระ มีระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาประเทศทุนนิยมตะวันตก เช่น เทคโนโลยีในการผลิต ทุนและสินค้าประเภททุน ความเชี่ยวชาญและตลาดการค้าสำหรับการส่งออก ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ยังเป็นไปในเชิงเอารัดเอาเปรียบอีกด้วย เช่น การซื้อวัตถุดิบในราคาถูกแต่ต้องซื้อสินค้าอุตสาหกรรมในราคาแพง และการถ่ายโอนเงินรายได้โดยการดำเนินการของบริษัทข้ามชาติ เป็นต้น (ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์, 2558, น. 174)

2.5 ทฤษฎีกระจายรายได้และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Redistribution With Growth Theory) ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญในเรื่องการเจริญเติบโตเช่นเดิม แต่การเสนอมাত্রการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดเป็นพลวัตของการกระจายรายได้ซึ่งเป็นมาตรการระยะยาวเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน การว่างงานและความไม่เสมอภาค โดยที่เห็นว่าในการพัฒนาประเทศนั้นจะต้องให้มีมาตรการให้มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับที่น่าพึงพอใจ เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจได้ทำการผลิตเพิ่มขึ้น เพื่อจะได้นำผลผลิตเหล่านั้นไปจำหน่ายแจกให้เป็นไปโดยเสมอภาคและลดช่องว่างในเรื่องความไม่เสมอภาคที่เกิดขึ้นต่อไป โดยมาตรการต่าง ๆ ที่จะทำให้ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจพร้อมกับการกระจายรายได้ที่สำคัญ (ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์, 2558, น. 175-176) มีดังนี้

2.5.1 การให้ความสำคัญต่อสาขาของการพัฒนา ซึ่งให้ผลดีต่อการพัฒนาสำหรับเกษตรกรรายย่อยและผู้ประกอบกิจการอยู่ในสาขาที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้ไม่มีที่ดินทำกินและผู้รับจ้างทางการเกษตร เป็นต้น

2.5.2 การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชนบท เพื่อยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยให้มีระดับการผลิตที่สูงขึ้นและทำให้มีบริการของรัฐในเรื่องต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมการเกษตร จัดให้มีน้ำอุปโภคบริโภค เป็นต้น มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจและกิจกรรมเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาในท้องถิ่นที่มีปัญหา มีการปฏิรูปที่ดินเพื่อจัดที่ดินทำกินให้แก่ชาวบ้าน

2.5.3 ให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อเทคนิคด้านการผลิตที่ต้องใช้แรงงานมากกว่าใช้ทุนการสร้างงาน การประหยัดการใช้ทุนและเงินตราต่างประเทศและการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

2.5.4 การควบคุมประชากรให้มีการเพิ่มที่เหมาะสม เพราะความยากจนและการว่างงานนั้นมีส่วนสัมพันธ์กันโดยตรงกับการมีอัตราการเพิ่มของประชากรในระดับสูง

2.5.5 การกำหนดกลุ่มที่ยากจนและถูกต้อง เพื่อเป็นกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาและทำให้ทราบได้ว่าเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาหรือการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่สมควร

2.5.6 การปรับปรุงในเรื่องโอกาสของกลุ่มยากจนที่จะเข้าถึงการบริการต่าง ๆ ของรัฐ โดยเฉพาะในด้านการศึกษาที่ดี บริการสาธารณสุขและน้ำดื่ม น้ำใช้ที่สะอาดถูกสุขลักษณะ ที่อยู่อาศัย การคมนาคม การชลประทานและการใช้อำนาจในการปกครอง เป็นต้น

ทฤษฎีนี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน เพราะเป็นการมุ่งกระจายผลของการพัฒนาไปสู่กลุ่มที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เป็นการลดช่องว่างระหว่างภาคชนบทและเมือง

ทฤษฎีด้านการพัฒนาเศรษฐกิจสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 2.3

RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ 2.3 ทฤษฎีด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนา

พระพุทธศาสนา โดยรูปศัพท์แปลว่า คำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้ชอบโดยพระองค์เอง ข้อนี้หมายถึง คำสั่งสอนที่เป็นข้อห้ามทางศีลธรรม เช่น เบญจศีล และข้อประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เช่น เบญจธรรม กล่าวอีกนัยหนึ่ง พระพุทธศาสนาหมายถึงหลักความเชื่อและการปฏิบัติที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงค้นพบจากการทดลองปฏิบัติด้วยพระองค์เอง จนเป็นประจักษ์ชัดในผลดีของการปฏิบัติ จากนั้นพระองค์ทรงนำมาแสดงแก่ เวไนยสัตว์ทั้งหลายให้เชื่อและปฏิบัติตาม ซึ่งส่งผลให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประสบความสงบสูงสุดในชีวิต และทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบ สงบ ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ตลอดจนส่งผลให้เกิดดุลยภาพแห่งระบบนิเวศวิทยา หรือความสมดุลแห่งสภาพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (จำนง อติวัฒน์สิทธิ, 2547, น. 35)

พระพุทธศาสนาเกิดมาจากพระกรุณาและพระเมตตาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ซึ่งทรงแสวงหาสัจธรรมและทรงค้นพบสัจธรรมในที่สุด ข้อสำคัญคือพระองค์มิได้แสวงวิมุตติสุขอยู่เพียงลำพัง ทรงปรารถนาให้สรรพสัตว์พันธุ์ทุกชนิดได้อมตธรรมที่ยั่งยืนแน่นอน เมื่อได้พระสาวกแล้ว ทรงสั่งสอนให้แผ่ธรรมะให้แก่สัตว์ทุกหมู่เหล่าดังที่ทรงวางแนวปณิธานให้แก่สาวกปฏิบัติเพื่อการนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นพ้นแล้วจากบ่วงมารที่รังรัด ทั้งปางทั้งที่เป็นของทิพย์ และเป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย แม้อะไรทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงมารทั้งปาง ทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเดินทางรอนแรมไปเพื่อประโยชน์ เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมากเพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (วิ.ม. (บาลี) 4/32/39, วิ.ม. (ไทย) 4/32/32)

นั่นคือเหตุผลที่สำคัญว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเพื่อมวลชน เป็นศาสนาเพื่อการเข้าไปช่วยเหลือมวลชนให้ได้สิ่งที่พึงอย่างถูกต้องให้ได้ประโยชน์สุขในการดำเนินชีวิต สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงตัดสินพระทัยแสดงธรรมโปรดสัตว์โลกหลังจากที่ทรงตรัสรู้ธรรมแล้ว การตัดสินใจแสดงธรรมของพระพุทธองค์จึงถือว่าเป็นการสงเคราะห์อันยิ่งใหญ่และเป็นจุดเริ่มแห่งการประกาศพระพุทธศาสนา

พระพุทธองค์ทรงมีพระชนม์มายุได้ 80 พรรษา ระยะเวลาที่ทรงบำเพ็ญพุทธกิจยาวนานถึง 45 ปี และระยะเวลา 45 ปีเต็มไปด้วยพุทธกิจและพุทธจริยาที่เป็นไปเพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์สัตว์โลกอย่างหาประมาณมิได้ หลักพุทธกิจ กิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ การงานที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำ หรืออาจจะเรียกหน้าที่ประจำวันของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเครื่องยืนยันหรือแสดงให้เห็นถึงการที่พระองค์มีพระกรุณาต่อสัตว์โลก พุทธกิจประจำวัน 5 พุทธกิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเป็นประจำในแต่ละวันมี 5 อย่าง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546, น. 159) คือ

1. ปุพฺพฃนฺเต ปิณฺทปาทนฺจ เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต
2. สายณฺเต ฌมฺมเทสนํ เวลาเย็นทรงแสดงธรรม
3. ปิโทเส ภิกฺขุโฉวาทํ เวลาค่ำประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ
4. อหฺมรตฺเต เทวปญฺหนิ เทียงคินฺทฺรตฺตอปปญฺหาเทวตา
5. ปจฺจุสฺเสว คเต กาลे ภพฺพภพฺเว วิโลกนํ จวนสว่างทรงตรวจพิจารณาสัตว์ที่สามารถ และที่ยัง

ไม่สามารถบรรลุธรรมอันควรจะเสด็จไปโปรดหรือไม่

สำหรับในส่วนของหลักพุทธจริยาที่ทรงปฏิบัติงานเพื่อบำเพ็ญประโยชน์และเป็นหลักการทำงานของ พระพุทธเจ้ามีปรากฏในพุทธจริยา 3 พระจริยาหรือการทรงบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้า (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546, น. 97) ได้แก่

1. โลกัตถจริยา พระพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่โลก
2. ญาติัตถจริยา พระพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่พระญาติตามฐานะ
3. พุทธัตถจริยา พระพุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์ตามหน้าที่ของพระพุทธเจ้า

กล่าวถึงลักษณะการสงเคราะห์และอนุเคราะห์ชาวโลกของพระพุทธองค์ได้ทรงปฏิบัติมาตลอดเวลา ที่ทรงเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนนั้น อาจแบ่งเป็น 2 ประการ พระราชาวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2540, น. 594) คือ

1. ทรงสงเคราะห์ระดับโลกีย์สุข คือ สงเคราะห์ให้ชาวโลกได้รับความสุขอย่างโลกีย์เป็นวิสัยของ ชาวโลก เป็นความสุขที่ยังประกอบด้วยอาสวะ เช่น กามสุข มนุษยสุข ทิพย์สุข ตลอดถึงฌานสุข และวิปัสสนาสุข
2. ทรงสงเคราะห์ระดับโลกุตตรสุข คือ สงเคราะห์บุคคลผู้จะได้บรรลुพระนิพพานให้ได้รับความสุข จากโลกุตตระ หรือได้รับความสุขที่เหนือกว่าระดับชาวโลก คือ ความสุขเนื่องด้วยมรรค ผล นิพพาน

ในอีกแง่มุมหนึ่งนั้นพระพุทธองค์ได้ทรงมุ่งเน้นหลักการอันสำคัญได้แก่ อตถะ แปลว่า เรื่องราว ความหมาย ความมุ่งหมาย ประโยชน์ ผลที่หมาย หรือจุดหมาย หมายถึงประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิต เป็น จุดหมายของพรหมจรรย์ หรือจริยธรรม หรือระบบการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้านั่นเอง

พระพุทธศาสนาได้จำแนกอัตถะไว้แนวหนึ่งทีนอกเหนือจากอัตถะ 2 ประการ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน 1 ประโยชน์ในสัมปรายภพ 1 (ช.อิตฺติ.(บาลี) 25/201/242, ช. อิตฺติ. (ไทย) 25/2.1/174) ประโยชน์ในปัจจุบันหรือ ประโยชน์ขั้นต้น คือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ในสัมปรายภพหรือประโยชน์ขั้นลึกลับ คือ สัมปรายิกัตถะ ก็คือ อัตถะหรือ อรรถะ ประโยชน์ ผลที่มุ่งหมาย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546, น. 111) เป็นการจำแนก ตามลำดับความรับผิดชอบหรือความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ได้แก่ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (อง.ปญจก.(บาลี) 22/51/73, อง. ปญจก.(ไทย) 22/51/56) คือ

1. อัตตัตถะ ประโยชน์ตน คือ การบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตของตน เน้นการพึ่งตนได้เพื่อไม่เป็น ภาระของผู้อื่นและเพื่อความเป็นผู้ที่พร้อมจะช่วยเหลือผู้อื่น บำเพ็ญกิจการต่าง ๆ ได้ผลดี การจะบรรลุ เป้าหมายนี้ได้จึงต้องบำเพ็ญไตรสิกขา มี ศีล สมาธิ ปัญญา ในแง่ที่เป็นความรับผิดชอบต่อตนเองให้บริบูรณ์
2. ปรัตถะ ประโยชน์ผู้อื่น หรือประโยชน์ท่าน คือการช่วยเหลือเกื้อกูล สนับสนุนผู้อื่นให้บรรลุ ประโยชน์ หรือเข้าถึงจุดหมายแห่งชีวิตของเขาในระดับต่าง ๆ ประคับประคองให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้

3. อุภัยตระ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หรือประโยชน์ร่วมกัน เป็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ตนเองและคนอื่นหรือสังคม

การปฏิบัติภารกิจในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนที่ทรงปฏิบัติมานั้นได้ทรงแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการทำงานในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ให้ประจักษ์ชัดแก่สาวกของพระองค์ได้เป็นอย่างดีว่า พระพุทธศาสนาที่แท้จริงนั้นมิใช่เพื่อปลดเปลื้องทุกข์ให้แก่ตนเองแต่อย่างใดเลยไม่ หากแต่ยังให้สาวกทั้งหลายได้คำนึงถึงการทำงานเพื่อผู้อื่นอีกประการหนึ่งด้วย

ทั้งในปัจจุบันยังได้มีนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงหลายท่านได้กล่าวถึงแนวคิดในเรื่องพระพุทธศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคมไว้หลายประการดังนี้

ท่านพุทธทาสภิกขุ (2539, น. 144) ได้เขียนหนังสือที่ชื่อว่าธัมมิกสังคมนิยม และได้ให้ความหมายคำว่า ธัมมิกสังคมนิยม ไว้ว่า หมายถึง สังคมหรือสังคมนิยมที่ตั้งอยู่บนฐานของธรรมหรือประกอบด้วยธรรม คำว่า “ธรรม” ในที่นี้ท่านใช้หมายถึงธรรมที่ว่า ธรรมชาติแท้ ๆ มีลักษณะสังคมนิยม มีเจตนารมณ์ของสังคมนิยม มันเป็นตัวสังคมนิยม เพราะมันไม่มีอะไรที่อยู่ได้ตามลำพังคนเดียว ตัวเดียว ส่วนเดียว ธาตุเดียว อนุเดียว มันมีไม่ได้ มันต้องเป็นกลุ่มเป็นก้อนกันไปทั้งนั้น ในหนึ่งปริมาณก็อยู่อย่างสังคมนิยม

ท่านพุทธทาสภิกขุมองว่าธรรมชาติมีเจตนารมณ์สังคมนิยม คือ มีระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันของสรรพสิ่ง ตั้งแต่สิ่งที่เล็กที่สุด ไปจนถึงสิ่งที่กว้างใหญ่ระดับจักรวาลเจตนารมณ์สังคมนิยมของธรรมชาตินี้เองที่ช่วยค้ำจุนให้สรรพสิ่งดำรงอยู่ได้ ท่านพุทธทาสยังได้ยกตัวอย่างอุดมการณ์ของพระโพธิสัตว์ที่มุ่งทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นว่า เป็นภาพสะท้อนการทำงานตามเจตนารมณ์สังคมนิยม “อุดมคติของโพธิสัตว์นั้นต้องช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละเพื่อผู้อื่น แม้ชีวิตของตัวเองก็สละได้นี้ก็เพราะว่าเห็นแก่สังคม ในพุทธศาสนาก็ยอมรับอุดมคติอันนี้ ยอมรับเนื่องเข้าไปในพระพุทธศาสนา นั่นก็เพราะมีเจตนาของสังคมนิยม” (พุทธทาส อินทปถญญ, 2538, น. 124)

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สะท้อนมิติทางสังคมของพระพุทธศาสนาได้ อย่างเด่นชัดที่สุดคือ หลักคำสอนในชั้นของศีลหรือวินัย ดังคำกล่าวของท่านที่ว่า คำสอนและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคม และสะท้อนเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมมากที่สุดก็คือ คำสอนและหลักปฏิบัติในชั้นศีล เพราะศีลเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวกับการแสดงออกทางกาย วาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจการต่าง ๆ ของหมู่ชน การจัดสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อยและเกื้อกูล

แก่การดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่ชนนั้น และแก่ความผาสุกแห่งสมาชิกทั้งปวงของหมู่ชน อันจะเอื้ออำนวยให้ทุกคนสามารถบำเพ็ญกิจกรณีย์ที่ต้งามยิ่ง ๆ ขึ้นไป (พุทธทาส อินทปณฺโญ, 2538, น. 122)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542, น. 431) มองว่า ถ้าเราไม่เข้าใจเจตนารมณ์ของศีลในทางสังคมแล้ว ไม่เพียงเจตนารมณ์นั้นจะไม่ขยายกว้างออกไปสู่การปฏิบัติในสังคมคฤหัสถ์เท่านั้น แม้แต่เจตนารมณ์ส่วนที่มีอยู่แล้วในวินัยของสงฆ์เอง ก็จะไม่เลือนลางเหลืออยู่เพียงในสภาพของพิธีกรรมเท่านั้น ด้วยเหตุนี้การที่จะฟื้นฟูศีลหรือวินัย ไม่ควรเน้นแต่เพียงความเคร่งครัดด้านรูปแบบเพียงอย่างเดียว สิ่งที่เราควรทำเพิ่มเติมคือการรักษาเจตนารมณ์ทางสังคมของศีลหรือวินัยของสงฆ์ให้คงอยู่ไม่ให้เลือนลางเหลืออยู่แต่ในรูปของพิธีกรรมอย่างแห้งแล้ง นอกจากนั้น ควรขยายเจตนารมณ์ทางสังคมของศีลให้กว้างออกไปสู่การปฏิบัติในสังคมคฤหัสถ์รอบนอกด้วย โดยจัดสรรวินัยที่เป็นระบบชีวิต และระเบียบสังคมแบบพุทธของชาวบ้าน ให้เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของกาลสมัย

ถ้ากล่าวเฉพาะในส่วนวินัยของพระสงฆ์ ท่านมองว่า เป็นระบบที่ครอบคลุมชีวิต ด้านนอกของภิกษุสงฆ์ทุกแห่งทุกมุม เริ่มตั้งแต่กำหนดคุณสมบัติ สิทธิ หน้าที่และวิธีการรับสมาชิกใหม่เข้าสู่ชุมชนคือสงฆ์ การดูแลฝึกอบรมสมาชิกใหม่ การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทำกิจการของสงฆ์พร้อมด้วยคุณสมบัติและหน้าที่ที่กำหนดให้ ระเบียบเกี่ยวกับการแสวงหา จัดทำ เก็บรักษา แบ่งสรรปัจจัย 4 ระเบียบการรับและการจัดแบ่งส่วนอาหาร การทำจีวรและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับจีวร ข้อปฏิบัติของคนไข้และผู้รักษาพยาบาลไข้ การจัดสรรที่อยู่อาศัย ข้อปฏิบัติของผู้อยู่อาศัย ระเบียบการก่อสร้างที่อยู่อาศัย การดำเนินงานและรับผิดชอบในการก่อสร้าง การจัดผังที่อยู่อาศัยของชุมชนสงฆ์ว่า พึงมีอาคารหรือสิ่งก่อสร้างใด ๆ บ้าง ระเบียบวิธีดำเนินการประชุม การโจทก์หรือฟ้องคดี ข้อปฏิบัติของโจทก์ จำเลย และผู้วินิจฉัยคดี วิธีดำเนินคดีและตัดสินคดีการลงโทษแบบต่าง ๆ เป็นต้น เหล่านี้ล้วนแต่เป็นเรื่องที่ดำเนินตามเจตนารมณ์ทางสังคมของศีลทั้งสิ้น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2542, น. 448 - 449)

ในส่วนของธรรมนั้น ท่านกล่าวไว้ว่า ธรรมจึงเป็นทั้งฐานของวินัย และเป็นทั้งจุดหมายของวินัย 1) ที่ว่าเป็นฐาน หมายความว่า ต้องรู้ความจริงของกฎธรรมชาติ จึงจะสามารถจัดตั้งวางระบบแบบแผนในหมู่มนุษย์เพื่อให้มนุษย์ได้ประโยชน์จากธรรมนั้นได้ ถ้าไม่รู้ การจัดตั้งก็ผิดพลาดหรือไร้ความหมาย 2) ที่ว่าเป็นจุดหมาย คือ การที่ให้มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน และมีการจัดตั้งระเบียบแบบแผนทั้งหมดนั้น ก็เพื่อช่วยให้มนุษย์เข้าถึงและได้รับประโยชน์จากธรรมนั่นเอง พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2539, น. 18)

Ambedkar แปลโดย พระราชปัญญาเมธี (สมชัย กุศลจิตโต) (2548, น. 46 - 47) ชาวอินเดียนับถือศาสนาฮินดูตัดสินใจมานับถือพระพุทธศาสนาและเป็นผู้จุดประกายความเปลี่ยนแปลงในการนับถือพระพุทธศาสนาที่สูญหายไปจากดินแดนที่ถือว่าเป็นดินแดนก่อกำเนิดพระพุทธศาสนาทำให้พระพุทธศาสนาในดินแดนนี้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่งได้กล่าวว่า

สิ่งที่พระพุทธเจ้าสอนนั้นคือหลักอหิงสา (ความไม่เบียดเบียนกัน) ข้าพเจ้าไม่ประสงค์จะลดความสำคัญของหลักคำสอนเรื่องนี้เพราะหลักอหิงสาคือเป็นคำสอนที่ยิ่งใหญ่ โลกของเราไม่อาจจะอยู่รอดปลอดภัยและประสบสันติสุขได้เลยหากพวกเราไม่ปฏิบัติตามหลักอหิงสาแต่สิ่งที่ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวซ้ำในที่นี้ก็คือ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอนหลักธรรมสำคัญอื่น ๆ อีกมากมาย

นอกจากหลักอหิงสา เช่น พระองค์ทรงสอนหลักแห่งเสรีภาพทางสังคม เสรีภาพทางสติปัญญา เสรีภาพทางเศรษฐกิจ และเสรีภาพทางการเมือง ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของคำสอนในศาสนาของพระองค์

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงพระพุทธศาสนา เป็นหลักนำทางในการพัฒนา ไว้ที่น่าสนใจว่า ปัจจุบันนี้ ได้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า การที่จะพัฒนาประเทศให้สำเร็จผลดีบรรลุจุดหมายที่ต้องการได้อย่างแท้จริงนั้น จะพัฒนาเพียงด้านวัตถุอย่างเดียวเท่านั้นไม่เพียงพอประสบการณ์ในการพัฒนาตลอดเวลายาวนานที่ผ่านมา ได้สอนให้เป็นที่ตระหนักว่า การมุ่งพัฒนาวัตถุภายนอกอย่างเดียว นั้น แม้จะระดมทุนลงไปอย่างมากมาย ก็ไม่ทำให้สังคมบรรลุความมั่งคั่งรุ่งเรืองและสันติสุขที่แท้จริงได้ ตามวัตถุประสงค์กลับสร้างปัญหาอย่างมากมาย พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2542, น. 214-219) เช่น

1. ปัญหาความยากจน ปรากฏว่ามีคนยากจนแร้นแค้นแผ่ขยายทั่วไปทั้งในเมืองและชนบท การกระจายรายได้ของประชากรไม่ดำเนินไปด้วยดีฐานะทางเศรษฐกิจของคนกลับห่างไกลกันมากขึ้น
2. ปัญหาด้านสุขภาพ ประชากรขาดแคลนแม้กระทั่งสาธารณสุขขั้นมูลฐาน เกิดโรคระบาดที่ร้ายแรง นอกจากสุขภาพทางกายไม่ดีแล้ว สุขภาพทางจิตก็เสื่อมโทรมลง ชีวิตคนในถิ่นที่เรียกว่าเจริญมีลักษณะสับสนวุ่นวาย คนมีทุกข์ใจมากขึ้น เป็นโรคจิตโรคประสาทมากขึ้น
3. ปัญหาด้านการศึกษา ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาก็ยังอยู่ในภาวะสัมฤทธิ์ผลได้ยาก เกิดความล้มเหลวในการจัดการศึกษา ก่อให้เกิดปัญหามากมายในสังคม เช่น ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง ความไม่ซื่อตรง เป็นต้น
4. ปัญหาทางการเมือง การพัฒนาประชาธิปไตยก้าวหน้าไปได้ไม่มากกว่าถอยหลัง

5. ปัญหาด้านจริยธรรมคุณธรรม ผู้คนไม่มีระเบียบวินัย เช่น ระเบียบวินัยในการใช้รถใช้ถนน อุบัติเหตุมีสถิติสูงอย่างน่ากลัวยิ่ง เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จนทำให้คนส่วนมากเกิดความหวาดกลัว อาชญากรรมยังแพร่หลาย คดีปล้น ฆ่า ช่มชู้ ที่ร้ายแรงปรากฏขึ้นบ่อย เป็นต้น

6. ปัญหาด้านวัฒนธรรม มีความเสื่อมโทรมทางด้านวัฒนธรรม มีค่านิยมที่ไม่พึงปรารถนาและไม่เอื้อต่อการพัฒนา เช่น ค่านิยมบริโภคและความนิยมฟุ้งเฟ้อแผ่กระจายทั่วไป

7. ปัญหาทางเพศและอบายมุข มีปัญหาทางเพศเพิ่มสูง มีอัตราคนถูกข่มขืนสูง อัตราการหย่าร้างสูงขึ้น อบายมุขระบาดทั่วไป ทั้งในกรุงและชนบทประชากรฝากความหวังไว้กับการพนันในรูปแบบต่าง ๆ และหมกมุ่นจนยากที่จะแก้ไขเยาวชนมากมายทำลายอนาคตของตนเองและก่อปัญหาแก่สังคมโดยเป็นผลสืบเนื่องจากการติดยาเสพติด

8. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมทวีสูงขึ้น ป่าไม้ถูกทำลายไปมาก ต้นน้ำลำธารน้อยหรือลง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล แผ่นดินแห้งแล้ง ทำให้ทำการเกษตรยากลำบากมากขึ้น ส่งผลต่อความยากจนแร้นแค้นยิ่งขึ้นไปอีก ประสบปัญหาทางการตลาด มีการเอารัดเอาเปรียบกันมาก เกิดมลภาวะทั้งในดิน ในน้ำ และท้องฟ้า คุณภาพต่อชีวิตและสุขภาพของประชากรทั่วทุกคนบทเรียนจากการพัฒนาสอนให้รู้ว่าการพัฒนาจะต้องดำเนินไปอย่างรอบด้านและอย่างทั่วถึง ไม่ใช่มุ่งพัฒนาแต่เพียงด้านวัตถุอย่างเดียว โดยเฉพาะตัวคนซึ่งเป็นผู้ร่วมในกระบวนการพัฒนาและได้รับผลจากการพัฒนาโดยตรง จะต้องได้รับการพัฒนาเป็นอย่างดี และในการพัฒนาคนนั้นส่วนสำคัญที่สุดก็คือ จิตใจ ดังนั้นในยุคปัจจุบัน งานพัฒนาจึงหันมาให้ความสนใจแก่การพัฒนาจิตใจมากขึ้น การพัฒนาจิตใจนั้น รวมถึงการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนสุขภาพจิตโดยทั่วไป การพัฒนาจิตใจ ตลอดจนการพัฒนาคนนั้นเป็นหน้าที่หลักของพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์มีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติมาโดยตลอด

โดยเฉพาะในอดีตและแม้ปัจจุบัน ในชนบทหลายแห่งพระสงฆ์ได้เป็นผู้นำในการพัฒนา และวัดได้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพราะพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจ และปัญญาของชุมชน และวัดก็เป็นศูนย์กลางของชุมชน เริ่มแต่บทบาทสำคัญที่สุด คือ เป็นศูนย์กลางการศึกษาของประชาชน โดยมีพระสงฆ์เป็นครู-อาจารย์ ศิลปวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ พัฒนาขึ้นในวัด หรือออกไปจากวัด เมื่อไปอยู่ในชุมชนก็ใช้ความรู้วิชาการอื่น ๆ ที่ได้ศึกษาจากวัดนั้น เป็นเครื่องนำครอบครัวและชุมชน ในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพการงานให้เจริญก้าวหน้าและอยู่ร่วมกันด้วยดี มีความร่มเย็นเป็นสุขควรแก่ความประพฤติปฏิบัติ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2542, น. 215) ต่อมาเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมจากประเทศตะวันตกแพร่หลายเข้ามา และระบบการต่าง ๆ แบบตะวันตกได้รับการยอมรับ และแนวทางการพัฒนาก็เปลี่ยนแปลงไป วัดก็เห็นห่างออกไป

จากกระบวนการพัฒนาตามลำดับ โดยเฉพาะเมื่อการพัฒนามุ่งเน้นด้านวัตถุ บทบาทของวัด พระสงฆ์และพระพุทธรูปศาสนาก็ยิ่งลงเลือนลง เหลือแต่บทบาทในด้านการเอื้อต่องานพัฒนา เช่น อำนวยสถานที่และอุปกรณ์ของวัด การให้กำลังใจและคำกล่าวสอนสนับสนุนในคราวชุมนุมอย่างมีพิธีกรรม เป็นต้น ครั้นมาถึงปัจจุบัน เมื่อแนวโน้มของการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอีก โดยหันมาเน้นการพัฒนาจิตใจและการพัฒนาด้านคนมากขึ้น ก็เป็นโอกาสที่วัดและพระสงฆ์หรือพระพุทธรูปศาสนาทั้งหมด จะได้อธิปไตยบทบาทในการพัฒนาและบทบาทของผู้นำในการพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยปรับตัวปรับวิธีการและปรับบทบาทนั้นให้เข้ากับสภาพปัจจุบันการที่จะนำทางพัฒนาและรับบทบาทต่าง ๆ ในการพัฒนาให้ได้ผลดี จะต้องมีความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทที่เหมาะสม และขอบเขตของการดำเนินบทบาทของวัดและพระสงฆ์แล้ว สิ่งสำคัญก็คือ จะต้องมียุทธศาสตร์นำทาง สำหรับชี้แนวทางของการพัฒนาอย่างชัดเจน ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาได้แก่ ภาวนา 4 พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2542, น. 214-219) คือ

1. กายภาวนา แปลว่า พัฒนากาย ได้แก่ การพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง ไร้โรค มีสุขภาพดี และที่สำคัญก็คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เริ่มแต่ปัจจัย 4 เป็นต้นไป อย่างถูกต้องดีงาม ในทางที่เป็นคุณประโยชน์ เช่น สัมพันธ์กับอาหาร โดยการกินเพื่อช่วยให้ร่างกายมีกำลัง มีสุขภาพดี ไม่ใช่เพื่อมุ่งความอร่อย อวดโก้ แสดงฐานะ สัมพันธ์กับโทรทัศน์ โดยดูเพื่อติดตามข่าวสาร แสวงหาความรู้ ส่งเสริมปัญญา มิใช่เพื่อหมกมุ่นในความสนุกสนานเพลิดเพลิน หรือเอาเป็นเครื่องมือเล่นการพนัน เป็นต้น

2. ศิลภาวนา แปลว่า พัฒนาศีล หมายถึง การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้ เป็นไปด้วยดี เริ่มแต่ไม่ก่อการเบียดเบียน ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นและสังคม ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่นต่อสังคม มีระเบียบวินัย ประกอบสัมมาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร ฝึกฝนอบรมกาย วาจาของตนให้ประณีต ปราศจากโทษ ก่อคุณประโยชน์และเป็นเครื่องสนับสนุนการฝึกอบรมจิตใจยิ่งขึ้นไป

3. จิตภาวนา แปลว่า พัฒนาจิต คือ พัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติงามพร้อม ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้ คือ

3.1 คุณภาพจิต คือให้มีคุณธรรมต่าง ๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นผู้มีจิตใจสูง ละเอียดอ่อน เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา อยากร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือผู้อื่น มีจาคะ คือมีน้ำใจสูง ละเอียดอ่อน เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา อยากร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือผู้อื่น มีจาคะ คือมีน้ำใจเผื่อแผ่ มีคารวะ มีความกตัญญู เป็นต้น

3.2 สมรรถภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติ มีวิริยะ คือ ความเพียร มีขันติ คือความอดทน มีสมาธิ คือจิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะ คือ ความจริงจัง มีอธิฐาน คือ ความเด็ดเดี่ยวแน่นอนต่อจุดมุ่งหมาย เป็นจิตใจที่พร้อมและเหมาะที่จะใช้งานโดยเฉพาะงานทางปัญญา คือ การคิดพิจารณาให้เห็นความจริงแจ่มแจ้งชัดเจน

4. ปัญญาภาวนา แปลว่า พัฒนาปัญญา คือ พัฒนาคำรู้ความเข้าใจ ให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง และใช้ความรู้แก้ปัญหา ทำให้เกิดสุขได้ เริ่มแต่รู้ เข้าใจศิลปวิทยา เรียนรู้ถูกต้องตามเป็นจริง ไม่บิดเบือนหรือเอนเอียงด้วยอคติ (ความลำเอียง) คิดวินิจฉัยใช้ปัญญาโดยบริสุทธิ์ใจ รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง รู้จักแก้ไขปัญหาและทำการให้สำเร็จตามแนวทางของเหตุปัจจัย ตลอดจนรู้เท่าทันธรรมชาติของสังขาร ถึงขั้นที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์โดยสิ้นเชิง

นอกจากกระบวนการพัฒนาจิตใจหรือพัฒนาคนดังที่กล่าวมาแล้ว ประเวศ วะสี (2541, น. 71-82) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์และวัด โดยสังเขป คือ

1. สงฆ์ต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยไว้เพื่อให้พระสงฆ์อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน มีการพบปะกันเป็นประจำ ไม่ปลีกตัวอยู่ผู้เดียว มีความเอื้ออาทรต่อกันมีวิธีพูดจาปฏิบัติต่อกันที่ยังความเป็นปึกแผ่นของหมู่คณะ วัตถุประสงค์ของการบวช คือ เพื่อการเรียนรู้ ฉะนั้นสงฆ์คือชุมชนแห่งการเรียนรู้ การเรียนรู้หรือการศึกษา (ศึกษา) นั่นก็ทรงวางไว้เป็นหลักแล้วว่า ประกอบด้วย ศีลสิกขา สมาธิสิกขา และปัญญาสิกขา ซึ่งสงฆ์ควรปฏิบัติให้ครบถ้วนในสิกขาทั้ง 3 นอกจากนั้น ในสังคมปัจจุบัน การเรียนรู้ของสงฆ์ควรจะเรียนรู้ใน 3 เรื่องใหญ่ คือ

1.1 เรียนรู้พุทธธรรม ให้ลึกซึ้งที่สุดทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ

1.2 เรียนรู้สังคมปัจจุบันให้รู้เท่าทันสังคมปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการสอน

1.3 เรียนรู้การติดต่อสื่อสาร ให้เป็นที่สนใจของผู้คน ให้จับใจผู้คน ให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือที่เรียกว่ามีอนุสาสนีปาฏิหาริย์นั่นเอง ในข้อนี้รวมทั้งการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

2. การศึกษาของพระสงฆ์ การศึกษาของพระสงฆ์เป็นเรื่องที่สำคัญมาก ซึ่งควรที่จะเป็นเรื่องที่อยู่ในนโยบายของรัฐบาล ในแผนการศึกษาแห่งชาติ มีการคิดหลักสูตรสำหรับการศึกษาของคณะสงฆ์

3. การทำวัดให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญสูงสุดของวัดคือ การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เพราะถ้าเป็นดังนี้ ก็เท่ากับวัดเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งความสำคัญที่สุดต่อการบังเกิดขึ้นของศีลธรรมในสังคมดังกล่าวแล้ว พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้นำชุมชนด้วยการปรึกษาหารือ การสั่งสอนและที่สำคัญก็คือสั่งสอนให้ประชาชนเรียนรู้

จากการวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือกและตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ถูกต้อง ซึ่งการส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งนั้นจะต้องอาศัยสมาชิกในชุมชน เช่น พระ ครู ผู้นำชาวบ้าน หมออนามัย เกษตรตำบล พัฒนาการตำบล เป็นต้น ร่วมมือกันสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเมื่อชุมชนเข้มแข็งก็ย่อมแก้ปัญหา เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมืองพร้อมกันไป

4. วัดกับการจัดการศึกษา การศึกษาโดยทั่วไปของไทยยังไม่เป็นการศึกษาที่ผลิตคนที่มีความเข้มแข็งทางปัญญาและทางศีลธรรม โดยมีกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ความสุขกับผู้เรียน การศึกษากำลังรอการปฏิรูปให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาคนให้เต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ วัดบางวัดที่มีความพร้อม โดยมีพระสงฆ์ที่สนใจและมีความสามารถควรจะจัดให้มีโรงเรียน โดยพยายามคิดหลักสูตรที่ดีที่สุดควรเป็นอย่างไร แสวงหาคำตอบต่อคำถามนี้ ปรับปรุงให้ดีขึ้น ๆ อย่างต่อเนื่อง วัดก็สามารถทำประโยชน์ที่สำคัญต่อสังคมอย่างยิ่ง

5. พระสงฆ์กับการแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ขณะนี้ความรุนแรงกำลังเป็นปัญหาใหญ่ทั่วโลก พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจถึงความหมายของความรุนแรง ขอบเขต ประเภท สาเหตุ วิธีการป้องกันและแก้ไข จะแก้ไขด้วยวิธีใดที่ได้ผลและจะพัฒนาวิธีป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้นได้อย่างไร เป็นต้น ดังนั้นพระสงฆ์จะต้อง “การจัดการการแก้ความขัดแย้ง” ที่จะเป็นผู้เข้าไปช่วยไกล่เกลี่ยเข้าใจสถานการณ์ตามที่เป็นจริง เข้าไปอยู่ในใจและเข้าใจความรู้สึกและความคิดของแต่ละฝ่าย สามารถชักจูงให้มีการเจรจากันได้ เหล่านี้ต้องการความรู้และต้องการการฝึกอบรมให้มีความชำนาญ จึงจะสามารถแก้ความขัดแย้งด้วยสันติวิธีได้

6. วัดกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วิถีการดำรงชีวิตกำลังเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดต่อความอยู่รอดของมนุษยชาติ กระแสนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นกระแสใหญ่ของโลกและจะใหญ่มากขึ้น จะใหญ่จนถึงปรัชญา ศาสนา วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง การปกครอง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเข้ามาเชื่อมโยง จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่ศาสนาจะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ที่ดีที่สุดคือพระสงฆ์ พยายามศึกษาให้เข้าใจเรื่องสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิธีแก้ไข และในด้านปฏิบัติที่ใกล้ตัวที่สุดคือ ภายในบริเวณวัดต้องมีสิ่งแวดล้อมที่สงบ สะอาด ร่มเย็น เป็นต้น นอกจากนี้พระสงฆ์และวัดยังอาจหนุนช่วย ขบวนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่กำลังมีกิจกรรมต่าง ๆ ในทางที่เหมาะสมแก่สมณสาธูป

7. การบริหารจัดการวัด พระสงฆ์จะต้องบริหารจัดการวัด โดยให้ก่อประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนาโดยความร่วมมือกันระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน เป็นต้น

2.4 บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา

2.4.1 ความหมายของบทบาทพระสงฆ์

ปัจจุบัน แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะได้รับผลกระทบกระเทือนจากเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างมาก และทำให้มีผู้มองศาสนาในแง่ต่าง ๆ ทั้งในแง่ดีหรือแง่บวก และในแง่ร้ายหรือแง่ลบก็ตาม แต่พุทธศาสนาก็ยังนับว่ามีอิทธิพลอยู่มากในจิตใจของคนไทยและแสดงออกมาในรูปของประเพณี นิสัย วัฒนธรรม หรือความเมตตาปราณี และความโอบอ้อมอารี สิ่งเหล่านี้ อาจเรียกว่าเป็นลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในสังคมไทย ซึ่งเป็นลักษณะอันเนื่องมาจากพุทธศาสนาจึงถือว่าสังคมไทยก็คือสังคมพุทธนั่นเอง ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้สังคมไทยเป็นสังคมพุทธตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็คือ พระสงฆ์ สถาบันสงฆ์จึงเป็นสถาบันจารีตที่มีความสำคัญยิ่ง พระสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของชาวพุทธไทยส่วนใหญ่ ทั้งทางด้านศีลธรรมจรรยาและกิจการมทางโลก พระสงฆ์เป็นหนึ่งในรัตนะ 3 คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นเสมือนตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสถาบันที่ขาดเสียไม่ได้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน นอกจากจะเป็นที่พึ่งพิงทางใจ ชี้นำทางศีลธรรมจรรยาโดยชี้ให้ทำนាំให้ดู และเป็นสถาบันที่เอื้ออำนวยบริการทางศาสนกิจ ศาสนพิธีแล้ว พระภิกษุสงฆ์ยังทำหน้าที่ให้บริการอื่น ๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปให้บริการไม่ถึง ทั้งยังมีส่วนช่วยเสริมกลไกของรัฐให้บรรลุเป้าหมายมากยิ่งขึ้นและทั้งยังมีส่วนช่วยสังคมในด้านต่าง ๆ อีกด้วย สังเขป (พระอธิการผจญ อาจาโร, 2553, น. 16) ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ตามที่นักวิชาการได้กล่าวไว้และให้ความหมายไว้พอ ดังนี้

ประเวศ วะสี (2539, น. 71-82) ได้ให้ความหมายบทบาทของพระสงฆ์ไว้ ดังนี้

1. พระสงฆ์เป็นผู้สร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการบวชคือเพื่อเรียนรู้ ดังนั้น พระสงฆ์ คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งควรจะเป็น 3 เรื่องใหญ่ ๆ คือ การเรียนพุทธธรรมให้ลึกซึ้งทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ การเรียนรู้สังคมปัจจุบันให้เท่าสังคมปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการสอน และการเรียนรู้ติดต่อสื่อสารให้เป็นที่สนใจของผู้คนให้จับใจผู้คนให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือที่เรียกว่า “อนุศาสน์ปฏิหารีย์” รวมทั้งความสามารถในการใช้เครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

2. การศึกษาของพระสงฆ์ควรร่วมกับโลกพัฒนาหลักสูตรกับการศึกษาพระสงฆ์

3. พระสงฆ์ควรทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญของวัดคือ การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้น ถ้าวัดเข้มแข็งจะทำชุมชนด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการมี ศีลธรรมอันดีงามของสมาชิกในชุมชน ถ้าวัดลุดตัวออกจากโครงสร้างของสังคมในชุมชน จะทำให้ชุมชนและ สังคมอ่อนแอ และส่งผลให้สถาบันอื่น ๆ รวมทั้งสถาบันศาสนาอ่อนแอไปด้วย

4. พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษาและ ระดับมัธยมศึกษา จำนวนกว่า 30,000 โรงเรียน เพราะโรงเรียนเหล่านี้ยังไม่สามารถผลิตคนที่มีความเข้มแข็ง ทางปัญญาและศีลธรรม ในส่วนที่ยังขาดนี้หากวัดจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาคนให้เต็ม ศักยภาพได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้

5. พระสงฆ์ควรแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เนื่องจากโลกปัจจุบันมีความขัดแย้งกัน อย่างรุนแรงในสังคมระดับต่าง ๆ พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจว่าความรุนแรงนั้นหมายถึงอะไร มีขอบเขตแค่ไหน มีที่ประเภท มีสาเหตุอะไรบ้าง มีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไร วิธีใดได้ผล จะพัฒนาวิธีป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้ดีขึ้นอย่างไร

6. พระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยต้องพยายามให้เข้าใจปัญหา สิ่งแวดล้อมและวิธีแก้ไขให้ลึกซึ้งเพื่อจะได้สอนให้ประชาชนได้ถูกต้อง และวัดเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน

7. พระสงฆ์ควรร่วมบริหารจัดการวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนตามอุดมการณ์แห่ง พระพุทธศาสนา รวมทั้งผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องควรร่วมมือกันบริหารจัดการวัดเพื่อประโยชน์การจรจรของ พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมต่อไป

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก (2542, น. 50) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ สรุป ความว่า บทบาทที่เด่นชัดของพระสงฆ์คือบทบาทในการพัฒนาสังคม ซึ่งมีอยู่ 2 ด้าน คือ บทบาทในด้านพัฒนา วัตถุและบทบาทในด้านพัฒนาด้านจิตใจ พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคม โดยการให้ คำแนะนำที่ถูกต้อง เป็นผู้เชื่อมประสานให้กำลังใจ และเป็นผู้ปลูกฝังคุณธรรมแก่ประชาชน

พระไพศาล วิสาโล (2546, น. 91) กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ว่า โดยประเพณีพระสงฆ์ก็ไม่ได้ มีหน้าที่สอนธรรมอย่างเดียว หากยังมีบทบาทในทางโลก เช่น สอนวิชาชีพ ขุดบ่อน้ำ สร้างสะพาน และเป็น ผู้ไกลเกลี่ยระงับความขัดแย้งในหมู่บ้าน เป็นต้น วัดจึงไม่ใช่สถานอบรมสั่งสอน ศีลธรรม จรรยา และประกอบ พิธีกรรมเท่านั้น

คณิศร์ จันทบุตรและสุบรรณ จันทบุตร (2545, น. 54) กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาชุมชนให้เจริญด้วยการสร้างสาธารณประโยชน์ ซึ่งเป็นการสร้างความผูกพันและการสงเคราะห์ชาวบ้านด้วยสิ่งที่เป็นต่อการดำรงชีวิตของชุมชน เช่น ช่วยสร้างโรงเรียน สร้างถนน ศาลาประชาคม เป็นต้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2542, น. 21) ได้กล่าวว่า หากมองกลับมาในด้านประวัติศาสตร์ไทยในทุก ๆ สมัย เราจะเห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่ได้สร้างคุณูปการต่อสังคมไว้หลายประการด้วยกันคือ

1. พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำของคนในสังคม พระสงฆ์ในทุก ๆ สมัยถือว่าเป็นบุคคลที่มีคุณค่า ความน่าเชื่อถือ และเป็นທີ່เคารพของคนในสังคม แม้ว่าในทางบ้านเมืองจะมีผู้ปกครองอยู่แล้ว แต่ก็ไม่มีพื้นที่ที่จะต้องพึ่งพาพระสงฆ์ในยามบ้านเมืองมีวิกฤติอยู่ดี อย่างในเวลาที่จะต้องออกรบในสมรภูมิแห่งสงคราม คนในสังคมจะเข้าหาพระสงฆ์ เพื่อขอให้ท่านอำนวยการพรให้การรบในครั้งนั้น ๆ ประสบชัยชนะเหนือศัตรู หรือขอให้ตนเองมีชีวิตรอดปลอดภัยจากการรบในครั้งนั้น ๆ

2. พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูของคนในสังคม สมัยแต่ก่อนยังไม่มีโรงเรียนเกิดขึ้นอย่างกลาดเกลื่อนแกลงเช่นในปัจจุบัน คนในสังคมจึงพากันเข้าไปศึกษาเล่าเรียนหาความรู้อยู่ในกำแพงวัดพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้อยู่ภายในวัด พระสงฆ์จึงทำหน้าที่เป็นครูสอนคนในสังคมโดยปริยาย วิทยาการส่วนใหญ่ที่สอนกันนั้นยังไม่กว้างขวางมากนัก ส่วนใหญ่คนในสังคมจะพากันเรียนเอาเฉพาะหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น คือเรียนเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิต (Way of Life) พุดง่าย ๆ ก็คือว่า คนในสมัยนั้น เรียนวิชาความจริงของชีวิต กล่าวคือ พอเรียนมาแล้วก็สามารถนำความรู้ไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ในทันที คนในสมัยแต่ก่อนจึงมีความผูกพันกับพระสงฆ์และวัดมาก

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2553, น. 95) กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาทเพื่อสังคมมากขึ้น โดยการใช้ปัญหาของสังคมเป็นตัวชี้นำ กิจกรรมที่ทำคือเข้ามาสนองตอบปัญหาเป็นบางส่วน และต้องมองปัญหาแยกส่วนและแคบลง พระสงฆ์บางรูปให้บริการสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานแม้ปัญหาท้องถิ่นเล็ก ๆ แต่มีพลังมาก อีกทั้งไม่แยกส่วนปัญหาที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอีกด้วยและที่สำคัญการมองปัญหาต่างจากมุมมองที่เป็นอิสระจากการครอบงำของทุนนิยม วัตถุนิยม และบริโภคนิยมของพระสงฆ์

2.4.2 ประเภทของบทบาทพระสงฆ์

บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน นอกเหนือจากเป็นตัวแทนของศาสนาพุทธที่มีหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามธรรมวินัยแล้วยังคงมีบทบาทตามหน้าที่ทางสังคมอีกด้วย ซึ่งในประเด็นบทบาทของพระสงฆ์นี้ มีนักวิชาการได้กล่าวถึงไว้ ดังนี้

พระสมณีก อนันตวรรังศ์ (2540, น. 45-46) กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์มีบทบาทส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพสุจริตไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีบทบาทในการสนองงานอาชีพด้านฝีมือ เช่น การวางแผนโบราณ ยาสมุนไพร ศิลปกรรมและการก่อสร้าง

2. ด้านสังคม พระสงฆ์มีบทบาทด้านสังคม กล่าวคือ การอบรมจริยธรรม การป้องกันการเสพยาเสพติด การให้ความอนุเคราะห์ผู้ยากไร้ การสงเคราะห์ผู้มีปัญหาทางด้านจิตใจ การอนุเคราะห์ผู้เดินทาง การช่วยเหลือกิจกรรมของประชาชน เช่น การใช้สถานที่ของวัดเป็นที่เก็บพัสดุ เก็บสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อนุเคราะห์สัตว์เลี้ยง ให้ยืมเครื่องใช้ เป็นต้น

3. ด้านการศึกษา พระสงฆ์มีบทบาทด้านการศึกษาหลายประการ กล่าวคือ ให้ความรู้แก่พระสงฆ์และประชาชนทั้งภายในและภายนอก การสร้างโรงเรียนในวัด เป็นต้น

4. ด้านการเมืองและการปกครอง พระสงฆ์มีบทบาททางอ้อม โดยนำหลักธรรมไปอบรมเผยแผ่ในเชิงเห็นยวร้ายและสนับสนุนการปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมะ

วันชัย อาจเขียน (2543, น. 15-16) ได้สรุปบทบาทของพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน ดังนี้

1. ส่งเสริมการสาธารณสุข โดยการทำตนเป็นตัวอย่างแนะนำประชาชนให้เอาใจใส่การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งของร่างกายและสิ่งแวดล้อม

2. ส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น แนะนำให้รู้จักกอดทน ขยันหมั่นเพียรและชวนช่วยในการประกอบอาชีพที่ชอบธรรม

3. ส่งเสริมการศึกษา พยายามสอนให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถในด้านดำเนินงานต่าง ๆ ได้เอง สอนให้รู้จักใช้สติปัญญาในกิจการงานทั้งปวง ให้รู้จักคิด ไม่เป็นคนเชื่ออย่างง่าย

4. ส่งเสริมการสร้างสาธารณสมบัติ เพื่อเป็นจุดรวมความสามัคคีของชุมชน เพื่อให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่ม และรู้จักรับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

5. ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องก่อให้เกิดความสุข เป็นเครื่องสมานสามัคคีของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ

6. ส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น สอนให้ประชาชนมีความสามัคคีกันให้ทุกคนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง เพราะเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาชุมชนคือการปกครอง ตนเอง

พินิจ ภาภณานนท์ (2549, น. 262 – 263) ได้จำแนกบทบาทของพระสงฆ์ ดังนี้

1. เป็นผู้นำทางประเพณี ทำหน้าที่ศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ลึกซึ้ง เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นผู้ร่วมพิธีกรรมตามประเพณีท้องถิ่นในฐานะที่เป็นพระสงฆ์นั้นเมื่อผ่านการอุปสมบทแล้วก็ถือว่าเป็นการก้าวเดินแห่งวิถีศึกษาและต้องเจริญศึกษาคือ ศึกษาเรื่อยไปจนกว่าจะสึกจึงเรียกรวมการสละความเป็นภิกษุ สามเณรไปเป็นคฤหัสถ์ว่าการ ลาสิกขา แต่ถ้าเป็นพระสงฆ์หรือสามเณรก็ต้องมีชีวิตแห่งการศึกษาตลอดไปจนกว่าจะจบสิกขาคือเป็นพระอรหันต์ พระสงฆ์ส่วนใหญ่จึงได้ถือเอาการศึกษาเล่าเรียน พระธรรมวินัยและพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นภารกิจหลัก ในขณะที่เดียวกัน พระสงฆ์ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการทางศาสนพิธีต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย เพราะกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีชีวิต พุทธศาสนิกชน และเป็นข้อเรียกร้องหรือความต้องการพื้นฐานของชาวบ้านอีสานด้วย การเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนจึงเป็นอีกบทบาทหนึ่งของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางประเพณีในสังคมอีสาน

2. เป็นผู้นำด้านพัฒนาศีลธรรมจริยธรรมเพื่ออบรมสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนได้เรียนรู้ปฏิบัติธรรมจนสามารถเข้าใจในแก่นแท้ของพุทธธรรม ทั้งที่เป็นโลกุตระธรรมและโลกียธรรม โดยพระสงฆ์จะเน้นการเผยแพร่ธรรมในลักษณะการอบรมสั่งสอนประชาชนให้อยู่ในศีลธรรมให้ประพฤติปฏิบัติชอบ ภารกิจนี้ถือว่ามีความสำคัญมากในสังคมไทยเพราะนอกจากจะช่วยเหลือให้แต่ละคนเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตนเองให้พ้นทุกข์หรือปัญหาต่าง ๆ และพบความสุขที่แท้จริงได้แล้ว พุทธศาสนายังช่วยให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ถ้าหากไม่มีกระบวนการพัฒนาศีลธรรมจริยธรรมเช่นนี้จิตใจของคนในสังคมคงจะแข็งกระด้าง ก้าวร้าว และสังคมคงจะสับสนวุ่นวาย ไม่มีความสุขสงบสุข ไม่มีการเสียสละและให้อภัย เพราะแต่ละคนจะดำเนินชีวิตไปตามสัญชาตญาณของการเอาตัวรอดเท่านั้น คนอ่อนแอจะอยู่ในสังคมได้ยาก อันนี้ถือเป็นหน้าที่สำคัญของทุกศาสนา

3. เป็นผู้นำในการพัฒนาสังคมรูปแบบต่าง ๆ สนับสนุนกิจกรรมพัฒนาสังคมร่วมกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน กิจกรรมที่ดำเนินการมีทั้งการพัฒนาอาชีพเพื่อการเสริมสร้างรายได้แก่ประชาชน การพัฒนาจิตใจเพื่อสร้างเงื่อนไขสังคมที่ส่งเสริมให้เป็นคนดีและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและกิจกรรมการพัฒนาที่จะช่วยเสริมสร้างหรือปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน โดยพระสงฆ์นักพัฒนาส่วนมากเป็นเจ้าอาวาสหรือพระที่มีพรรษามาก ๆ จนเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้าน พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาน้อยจะเป็นผู้นำการพัฒนาได้ยาก แต่ก็สามารถทำได้ถ้ามีคุณสมบัติพิเศษอื่น ๆ ที่ชาวบ้านยอมรับ เช่น เป็นพระที่มีวิถีปฏิบัติน่าเลื่อมใส เป็นพระที่สามารถเทศน์และสอนได้เก่ง เป็นผู้ที่มี

ความสามารถด้านยาสมุนไพรหรือรักษาโรคตามแบบประเพณีพื้นบ้าน เป็นต้น เพราะความศรัทธาและความเคารพนับถือที่ชาวบ้านมีต่อพระสงฆ์จะเป็นเงื่อนไขให้ชักจูงชาวบ้านร่วมทำกิจกรรมการพัฒนาได้ง่าย ไม่ว่าจะเป็นการของความร่วมมือด้านกำลังกายหรือกำลังทรัพย์ในการพัฒนามักจะได้รับความร่วมมืออย่างดีจากชาวบ้าน

2.4.3 บทบาทของพระสงฆ์กับการเมือง

พระสงฆ์แบบจารีตโดยศึกษาข้อมูลที่เป็นหลักฐานจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกาปกรณ์วิเสส เป็นลำดับ และพระสงฆ์แนวใหม่จากเอกสารที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ ศึกษาค้นคว้าแล้วเผยแพร่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน โดยลำดับดังต่อไปนี้

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต) (2531, น. 87) กล่าวว่า บทบาทของพระสงฆ์ในทาง การเมืองคือการแนะนำสั่งสอนธรรมเกี่ยวกับการเมือง โดยเฉพาะการแสดงหลักการ ปกครองที่เที่ยงม ชอบธรรมและเป็นธรรม สอนให้นักการเมืองหรือผู้ปกครองเป็น นักการเมืองหรือผู้ปกครองที่มีคุณธรรม ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองหรือปกครองโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน พระสงฆ์จำเป็นต้องตั้งอยู่ในธรรม มีความเป็นกลางอันจะเป็นหลักประกันให้พระสงฆ์ในยุคสมัยต่าง ๆ แสดงบทบาทปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองของตนสืบต่อเนื่องกันได้เรื่อยไปอย่างราบรื่น

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) (2535, น. 59) กล่าวว่า พระองค์ไม่ได้เข้าไปจัดการเงื่อนไขในทางสังคม หรือไม่ได้เป็นพลังทางสังคมที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลง จึงทำให้บทบาทของพระองค์อยู่ในลักษณะที่เหมือนผู้ชี้แนะทาง บทบาทของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับการเมือง จึงมีลักษณะเหมือนกับ “บุโรหิต” คือ ที่ปรึกษาทางศาสนาของพระเจ้าแผ่นดิน เป็นที่ปรึกษาเรื่องธรรมะ ในขณะที่บทบาทของพระสงฆ์กับการเมืองเป็นบทบาทแค่การแนะนำไม่ใช่การเข้าไปจัดการ เพราะเมื่อพิจารณาจากคำสอนของพระพุทธเจ้าจะพบว่า มี ขอบเขตของพระวินัยในเรื่องนี้ เพราะการเข้าไปใกล้ชิดสนิทสนมกับกลุ่มนั้น ๆ เป็นเรื่องของการประจบประจุลเป็นฝักเป็นฝ่าย กลายเป็นว่า ตัวเองได้ประโยชน์ พระสงฆ์จึงอยู่ในฐานะ การให้คำสอนแนะนำ

จ้านงค์ ทองประเสริฐ (2550, น. 28) กล่าวว่า “ในสมัยพุทธกาล พระพุทธศาสนาไม่ได้ยุ่ง เกี่ยวกับการเมืองเลย พระพุทธเจ้าได้ทรงดำเนินการพระศาสนาอย่างอิสระ ไม่ขึ้นต่อพรรค การเมืองใด หรือต่อระบอบการปกครองใดๆ ทั้งสิ้นเพราะฉะนั้นพระองค์ทรงสามารถ ประกาศพระศาสนาไป ได้ในทุกประเทศแคว้นแคว้นไม่เลือกว่าแคว้นแคว้นนั้นๆ จะมีการ ปกครองในระบบใด... การเผยแผ่พระศาสนาจึงดำเนินไปด้วยดี และบริสุทธิ์ ผุดผ่องยิ่งใน สมัยนั้นไม่มีนักการเมืองใดที่จะใช้พระศาสนาเป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจหรือในการหาเสียงเลย พระศาสนาจึงสามารถทรงตัวอยู่ได้ด้วยดี และอย่างบริสุทธิ์ ผุดผ่องตลอดมา

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543, น. 123) กล่าวว่า พระควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองที่ไม่ใช่เกมแข่งชิงอำนาจและจะต้องระวังไม่ตกไปเป็นเครื่องมือของกลุ่มที่แย่งอำนาจกัน ในขณะที่เดียวกัน ต้องมีวิธียุ่งเกี่ยวกับประกอบไปด้วยปัญญาและเมตตาด้วย

สุรพศ ทวีศักดิ์ (2554, น. 42) กล่าวสรุปไว้ว่า “พระสงฆ์ควรวางตัวเป็นกลาง” ทางการเมืองไม่ใช่หลักการตายตัวเพราะเมื่อพิจารณาหลักการตามพระวินัยจะเห็นว่า พระวินัยไม่ได้ ห้าม พระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง และ/หรือเลือกฝ่ายทางการเมืองเอาไว้โดยตรง เมื่อพิจารณา แบบอย่างการเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางการเมืองของพระพุทธเจ้าจะเห็นว่า การเป็นกลางทางการเมือง หรือเลือกฝ่ายทางการเมืองย่อมขึ้นอยู่กับบริบทของการแบ่งฝ่ายทางการเมือง สิ่งที่ พระสงฆ์ควรคำนึงอยู่เสมอในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางการเมืองเองไม่ว่ากรณีเลือกฝ่าย หรือเป็น กลาง คือต้องเป็นการเข้าไป เกี่ยวข้องเพื่อใช้หลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อป้องกัน ความรุนแรง เพื่อยืนยันแนวทางสันติวิธีสันติภาพและความเป็นธรรมของสังคม

สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ (2563) กล่าวว่า พระสงฆ์ยังคงเกี่ยวข้องกับทางการเมืองโดยแอบแฝงมาตลอด หากการเมือง หมายถึงการกระจายประโยชน์ออกสู่สาธารณะอย่างทั่วถึงที่สุด แล้วพระจึงยังจำเป็นและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ ใน 2 ประเด็นต่อไปนี้ ประเด็นแรก คือ การรำลึกและเจริญสติอยู่ในไตรสิกขา การเจริญสติ ก็เพื่อจะสร้างสภาวะทางความคิด แก่คนในทุกชนชั้นสามารถตั้งเตือนทั้งชนชั้นปกครองและชนชั้นซึ่งถูกปกครอง

พระไพศาล วิสาโล (2563) กล่าวว่า พระที่ออกมาประท้วงนั้นผิดหรือไม่ ถ้าพูดถึง กฎหมายก็คงไม่ผิด หากเป็นการประท้วงโดยสงบสันติ แต่จะผิดธรรมเนียมหรือไม่เป็นอีก เรื่องหนึ่ง จะเป็นที่ยอมรับแค่ไหน ขึ้นอยู่กับประเด็นและวิธีการด้วย เช่น เมื่อเกือบ 40 ปี ก่อนพระกลุ่มหนึ่งเคยประท้วงโดยมีการอดอาหารด้วย เพื่อขอความเป็นธรรมให้แก่พระ พิมลธรรมซึ่งถูกนักการเมืองกลั่นแกล้งจนถึงกับติดคุกและถูกถอดสมณศักดิ์ในกรณีเช่นนี้ผู้ ที่เห็นด้วยก็มีไม่น้อย เพราะเป็นการเรียกร้องเพื่อความถูกต้องชอบธรรม แต่ถ้าเป็นการประท้วงในทางการเมือง ที่ไกลจากประเด็นทางศาสนา หรือใช้วิธีการแบบไม่สงบสำรวมคน ไทยส่วนใหญ่ยังไม่ยอมรับ

วุฒินันท์ กันทะเตียน (2541, น. 29) กล่าวว่า พระสงฆ์ มีความเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางการเมืองได้ แต่ ต้องไม่ผิดพระวินัย และแนวคิดและบทบาทของพระสงฆ์ในทางการเมืองมีทั้ง สอดคล้องกับหน้าที่ตามพระธรรมวินัยในส่วนที่สอดคล้องพบว่า พระสงฆ์มีจุดหมายในการ แสดงแนวคิดและบทบาทในทางการเมือง เพื่อความผาสุกของบ้านเมืองโดยปราศจากอคติ วางตนเป็นกลาง ไม่ประพฤตินเอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แสดง

ตนอยู่ในฐานะที่ ประชาชนรับได้ และไม่ผิดพระธรรมวินัย ในส่วนที่ไม่สอดคล้อง พบว่า พระสงฆ์ที่เข้าไปมีบทบาท นั้น ฝึกฝนในอำนาจ และมุ่งหวังผลประโยชน์จนเกินขอบเขต ซึ่งประชาชนรับไม่ได้และผิดธรรมวินัยด้วย

2.4.4 บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม

ในปัจจุบันพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางศาสนาและสังคม เพื่ออยู่กับสังคม ดังนั้นพระสงฆ์ จำต้องได้รับความช่วยเหลือและมีบทบาทในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยเหตุผล 3 ประการ (จุไรรัตน์ บุญที่สุต, 2556, น. 9) คือ

1. การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวาย
2. สภาพและเหตุการณ์ในสังคมน่าจะมีผลเกี่ยวกับการบำเพ็ญปฏิบัติสมณธรรม
3. โดยคุณธรรม คือ เมตตาธรรม พระสงฆ์จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ 32

ในส่วนที่เกี่ยวกับสังคมไทย พระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือพัฒนาสังคม (จุไรรัตน์ บุญที่สุต, 2556, น. 9-10) ดังนี้

1. พระสงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนธรรมและส่งเสริมให้ชาวบ้านทำบุญกุศลต่าง ๆ
2. ฝึกชุกุอาวุโสหรือสมาธิวัดทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ผู้ประนีประนอม และบางครั้งทำหน้าที่ เยียวยารักษาผู้ป่วย
3. พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยช่วยจัดความขัดแย้งของ ประชาชนในหมู่บ้านได้ เพราะคนโดยส่วนมากเชื่อฟังพระผู้ทรงศีล
4. พระสงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเด็ก รวมทั้งอนุเคราะห์เด็กกำพร้า
5. พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากวัด เช่น สถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างปูน ช่างก่ออิฐปูน ช่วยปรับปรุงการเกษตรและการรักษาโรคร้ายาแผนใหม่

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวข้องกับการ ควบคุม และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ 4 ใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 อาจกล่าวได้ว่ามหาเถรสมาคมในปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะ สงฆ์ 6 ประเภท (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535) คือ

1. การปกครอง การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้ระบุให้สมเด็จพระสังฆราชในตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายกเป็นพระประมุขสงฆ์ไทยและสงฆ์อื่น ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและ

พระธรรมวินัยและทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม และสมเด็จพระสังฆราชทรงอยู่ในฐานะผู้ใดจะหมิ่นประมาท ดูหมิ่นหรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายมิได้ โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด คณะสงฆ์และสามเณรต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประธานกรรมการ และมีกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการโดยแต่งตั้ง ในการปกครองคณะสงฆ์แบบแผนการปกครองคณะสงฆ์แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนหลักกำหนดหน่วยงาน เขตปกครองผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงานหรือคณะผู้รับมอบงาน ในการปฏิบัติงานการปกครองคณะสงฆ์และส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผนกำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงาน การตั้งผู้รักษาการแทน และการวางระเบียบวิธีปฏิบัติอื่น ๆ (พระมหาสมชาย สุนติกโร, 2555, น. 73-74)

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโณ) (2540, น. 3-5) ได้กล่าวถึง ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์กำหนดให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ โดยมีระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ดังนี้

1. ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางมีมหาเถรสมาคมเป็นศูนย์รวมอำนาจการปกครองและกิจการคณะสงฆ์ทั้งสิ้นของคณะสงฆ์ไทย เป็นศูนย์รวมเขตปกครองและเจ้าคณะในส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางโดยกำหนดเขตปกครองให้แก่เขตปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ ในส่วนกลางจะแยกส่วนการปกครองเป็นคณะมหานิกาย เรียกว่า “หน มี 4 หน คือ หนกลาง หนเหนือหนตะวันออกและหนใต้ในส่วนของคณะธรรมยุต เรียกว่า คณะธรรมยุต จะรวมเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค และวัดธรรมยุตทั้งหมดเข้าเป็นเขตเดียวกัน

2. การปกครองสงฆ์ในส่วนกลาง ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการสังกัดในส่วนกลางเป็นผู้ประสานงานกับสมเด็จพระสังฆราช มีมหาเถรสมาคมเป็นหน่วยงานในส่วนกลาง และประสานงานกับเจ้าคณะในส่วนภูมิภาค ปฏิบัติหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตของตนเรียกว่า หน มีเจ้าคณะใหญ่ 5 หน พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโณ) (2540, น. 3-5) คือ

- 2.1 เจ้าคณะใหญ่หนกลาง
- 2.2 เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ
- 2.3 เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก
- 2.4 เจ้าคณะใหญ่หนใต้
- 2.5 เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต

2. การศาสนศึกษา การศึกษาในทางพระพุทธศาสนาหมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์ทางธรรมมาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี 2 ประการ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) (2540, น. 3-5) คือ

2.1 คันถะจรุระ คือ จรุระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

2.2 วิปัสสนาจรุระ คือ จรุระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมยอด ครั้นพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระสงฆ์ผู้เป็นสาวกได้ประชุมกันทำสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ได้ตรัสสั่งสอนไว้ให้เข้าเป็นหมวดหมู่ โดยกำหนดจำนวนรวม 84,000 พระธรรมขันธ์ เรียกว่าจัดแบ่งเป็น 3 หมวด พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) (2540, น. 3-5) คือ

2.2.1 หมวดพระสูตร มี 21,000 พระธรรมขันธ์ เรียกว่า พระสูตรตันตปิฎก

2.2.2 หมวดพระวินัย มี 21,000 พระธรรมขันธ์ เรียกว่า พระวินัยปิฎก

2.2.3 หมวดพระอภิธรรม มี 42,000 พระธรรมขันธ์ เรียกว่า พระอภิธรรมปิฎก

รวมทั้งหมดเรียกว่า พระไตรปิฎก พระไตรปิฎกจึงเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาสืบต่อมา

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) (2540, น. 3-5) คือ

1. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตรแบ่งเป็น 3 ชั้นคือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสเรียกว่าธรรมศึกษา แบ่งออกเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสูตรแบ่งออกเป็น 8 ชั้นคือ บาลีประโยค 1-2 และเปรียญธรรม 3-9

2. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการโดยกระทรวงฯ ประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2514 และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2535 มีตั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ในหลักธรรมและหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้

มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้

3. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แผนกนักธรรมและแผนกบาลี ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักในพระพุทธศาสนา เป็นการจัดศึกษาให้มีการศึกษาพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งในส่วนของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) และ มหามกุฏราชวิทยาลัยด้วย (มมร.) ด้วย

3. การศึกษาสงเคราะห์ การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการสาธารณะศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาหรือกระบวนการศึกษาสงเคราะห์ปวงชนทั้งก่อนวัยเรียนและในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่าง ๆ ตามสมควรการศึกษาสงเคราะห์นั้นเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันดำเนินการพระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (2540, น. 3-5) ดังนี้

3.1 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่นักเรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนในโรงเรียนสามัญ แบ่งเป็นระดับชั้นคือ

ชั้นเตรียม รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3

ชั้นต้น รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4-6

ชั้นกลาง รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-3

ชั้นสูง รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4-6

หลักสูตรการสอนจะมี 2 ประเภท พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (2540, น. 3-5) คือ ประเภทที่ 1 วิชาบังคับได้แก่วิชาประวัติพระพุทธศาสนาวิชาธรรมะและวิชาศาสนพิธี ประเภทที่ 2 วิชาเลือกแต่ละโรงเรียนจะเลือกตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและความพร้อมของโรงเรียน

3.2 ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงาม ให้แก่เด็กตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้พระภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือหรือ การช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกการศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคล ผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ การศึกษา สงเคราะห์นั้นว่าโดยลักษณะ ควรแยกเป็น 2 ลักษณะ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (2540, น. 3-5) คือ

1. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร

2. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (2540, น. 3-5) ได้กล่าวถึง การศึกษาสงเคราะห์ที่ พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตาม พระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการศึกษาตามหลักสูตรของ กระจกวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่งเป็นเหตุให้เด็กและ เยาวชนได้เข้าใกล้วัดและได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนา

2. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษ อบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้ วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

3. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัย เรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากร บุคคลของชาติแต่วัยเด็ก

4. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่า เรียนตามหลักสูตรของกระจกวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม หมวด ภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการ จัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระจกวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2537 และ อยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่าง ๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น น่าจะจัดเป็น “การศึกษา สงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญ ศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา

4. การเผยแพร่ หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาขยายกว้างขวางออกไป ทำให้เป็นที่เผยแพร่หลายต่อสาธารณชนเป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสยำเกรงต่อพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัตินั้นสมดังพระดำริที่พระพุทธองค์ส่งพระอรหันต์สาวก 60 รูปออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกรับรู้จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า จรธ ภิกขเว จาริกิ พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์ และให้เกิดประโยชน์สูงสุด การที่พระองค์ประสงค์ว่า 3 ประการ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโย) (2540, น. 3-5) คือ

4.1 ทิฏฐธรรมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์โลกนี้ ประโยชน์ขั้นต้น

4.2 สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือภพหน้า หรือประโยชน์สูงขึ้นไป

4.3 ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด จุดหมายสูงสุด คือนิพพาน วิธีที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะ ในปัจจุบัน (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโย) (2540, น. 3-5) ได้แก่ 1) การเทศนา 2) ปาฐกถาธรรม 3) อภิปรายธรรม 4) สนทนาธรรม 5) การสอนสมณะกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน 6) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ

5. การสาธารณูปการ หมายถึง การช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูลคนส่วนมากหรือคนทั่วไป หรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อยเป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อมของวัด ได้แก่ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถานให้อยู่เรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนโดยมีพระภิกษุสงฆ์ เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ ผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแลและรักษา และจัดการวัดของประชาชนถือเป็นการช่วยเหลือประชาชนและกิจการอื่น ๆ ของวัดล้วนเป็นกิจการที่ให้การช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูลประชาชน ผู้เป็นเจ้าของวัด หรือประชาชนทั่วไป จึงได้เรียกกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและการจัดการวัดว่าการสาธารณูปการในมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ข้อแรกว่า บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี การสาธารณูปการจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสและเป็นกิจการของวัดและคณะสงฆ์ตามกฎหมาย อนึ่งงานด้านสาธารณูปการ เมื่อแยกเป็นข้อย่อยแล้ว พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโย) (2540, น. 3-5) จะได้ดังนี้

- 5.1 ขออนุญาตรื้อถอนและก่อสร้างศาสนวัตถุใหม่
- 5.2 ขอสถาปนาวัดตั้งวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง
- 5.3 ขอยกวัดร้างเป็นวัดมีภิกษุจำพรรษา
- 5.4 ขอยกวัดเป็นพระอารามหลวง
- 5.5 ขอยกวัดรวบวัด
- 5.6 การประกันอัครศิษย์ วินาศภัย
- 5.7 การประชุมตรวจการคณะสงฆ์
- 5.8 การขอใช้ที่ดินทางราชการเพื่อสร้างวัด
- 5.9 ระเบียบ กฎหมาย ที่เกี่ยวกับสาธารณูปการ
- 5.10 ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา
- 5.11 งานของงบประมาณอุดหนุนการบูรณะวัด

มาจน พลไพรินทร์ (2541, น. 294) ได้กล่าวว่า งานสาธารณูปการนั้นสืบเนื่องมาจากหน่วยย่อยที่สำคัญที่สุดของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย คือ วัด คนไทยไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด เมื่อรวมกันขึ้นเป็นชุมชนก็เกิดความต้องการมีวัด มีพระสงฆ์ไว้สำหรับเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณี และเป็นที่ยึดเหนี่ยวของกุลบุตร จึงได้ช่วยกันสร้างวัดของตนหรือของชุมชนนั้นขึ้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็จะอาราธนาพระสงฆ์มาอยู่ประจำ เป็นผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดของประชาชน เกิดเป็นกิจการของวัดและของคณะสงฆ์ขึ้น การที่พระสงฆ์รับหน้าที่เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดนี้ถือเป็นการช่วยเหลือประชาชน และกิจการด้านอื่น ๆ ของวัดล้วนเป็นกิจการที่เป็นการช่วยเหลือ อุดหนุนหรือเกื้อกูลประชาชน ผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นหรือประชาชนทั่วไป จึงได้เรียกกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดว่าการสาธารณูปการ

พระเลิศพิพัฒน์ จันทบุญโญ แก้ววันทอง (2554, น. 10-16) ได้กล่าวถึงบทบาทหลักของพระสงฆ์ว่า หากจะมองจากบทบาทหลักของพระสงฆ์ โดยที่เริ่มจากบทบาทภายในของคณะสงฆ์เอง แล้วส่งผลต่อสังคม ต่อชุมชนในวงกว้างมากยิ่งขึ้นอันได้แก่ ด้านการปกครอง – ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ – ด้านการเผยแผ่ – ด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ โดยพิจารณาตามบทบาทดังนี้

1. บทบาทด้านการปกครอง ในส่วนของบทบาทด้านนี้โดยมองจากการปกครองภายในของพระสงฆ์เอง เป็นการปกครองในเชิงของธรรมาภิบาล คือ ดูแลกันโดยธรรม ปกครองกันแบบพ่อปกครองลูก อาจารย์ปกครองลูกศิษย์ ดังปรากฏตัวอย่างที่เป็นต้นแบบให้เห็นชัดเจน คือ หน้าที่ของสังฆวิหาริกที่จะพึง

ปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์ และหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสัทธวิहारิก ตรัสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสัทธวิहारิก ตั้งจิตสนิทสนมในกันและกัน ให้พระอุปัชฌาย์สำคัญสัทธวิहारิกฉันบุตร ให้สัทธวิहारิกนับถือพระอุปัชฌาย์กันบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ ต่างจะมีความเคารพเชื่อฟังซึ่งกันและกัน ย่อมถึงซึ่งความเจริญงอกงามในธรรม ตรัสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสัทธวิहारิกให้เอื้อเฟื้อประพฤติดูชอบต่อกัน หน้าที่ของสัทธวิहारิกจะพึงกระทำต่อพระอุปัชฌาย์ เรียกว่า อุปัชฌายวัตร และหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสัทธวิहारิก เรียกว่า สัทธวิहारิกวัตรและอาจารย์วัตร หน้าที่ของศิษย์ที่จะพึงปฏิบัติต่ออาจารย์ อันตเวลสิกวัตรหน้าที่ของอาจารย์จะพึงปฏิบัติต่อศิษย์ทั้งสองฝ่ายต่างเอื้ออาทรต่อกัน มีไมตรีจิตต่อกัน (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2535, น. 43) ประเด็นที่สำคัญของการปกครองของพระสงฆ์นั้น จะต้องปกครองเพื่อให้เกิดการศึกษาได้สะดวก ที่เรียกว่า สัปายะ การปกครองที่ดีที่เป็นไปตามพระธรรมวินัยต้องให้เกิดธรรมสัปายะ คือ ให้สะดวกแก่การศึกษารธรรม ปฏิบัติธรรม คือการปกครองต้องให้เอื้อต่อการศึกษา ปกครองเพื่อให้เกิดการศึกษา เมื่อการศึกษาดี การศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นได้แล้วก็ทำให้การปกครองง่ายขึ้น สะดวกขึ้น บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการปกครองนี้ นอกจากจะมีความสงบสุขมีความสุขในหมู่ของพระสงฆ์เองแล้ว ยังสามารถเป็นต้นแบบของการปกครองได้เป็นอย่างดีด้วย

2. บทบาทด้านการศึกษา ในบทบาทด้านการศึกษานี้ หากจะมองบทบาทของพระสงฆ์โดยมองจากพื้นฐานอันเป็นแก่นแท้ของคำสอนแล้ว ผู้เข้าสู่มรรคาแห่งสมณเพศ นั่นคือ เข้าสู่สังคมสงฆ์ หมายถึง เข้าสู่วิถีแห่งการศึกษาและแท้จริงแล้ววิถีชีวิตของชาวพุทธ ก็คือ วิถีชีวิตของผู้ต้องศึกษาทั้งสิ้น เพราะตราบใดที่ยังไม่บรรลุมรรคผลสำเร็จเป็นพระอรหันต์ นั้นหมายถึงยังต้องเป็นผู้ที่ต้องศึกษาที่เรียกว่า ยังเป็นพระเสขะบุคคล คือ ยังต้องศึกษาอยู่และสิ่งที่พระสงฆ์ ซึ่งรวมไปถึงชาวพุทธทั้งหมดด้วย ที่จะต้องศึกษา คือ ยึดเป็นหลักสูตรที่ต้องศึกษาก็เรียกว่า ไตรสิกขา พระลัทธิพัฒนา จันทปญโญ (แก้ววันทอง) (2554, น. 10-16) อันได้แก่

2.1 ศิลสิกขา ในด้านของศิลปสิกขาคือต้องศึกษาในเรื่องศิลปะ อันได้แก่ เจตนาที่จะงดเว้น ไม่ละเมินข้อห้ามด้านกาย ด้านวาจา ให้รักษาความเป็นปกติของความเป็นมนุษย์ผู้ซึ่งมีจิตใจสูง หรืออาจกล่าวได้ว่าในด้านนี้เป็นการพัฒนาในเรื่องของพฤติกรรม โดยมีส่วนสำคัญที่ควรเน้น คือ

2.1.1 พฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพหรือโลกแห่งวัตถุ หรืออาจกล่าวว่าเป็นการรู้จักใช้อินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการรับรู้โดยไม่เกิดผลเสียหรือเกิดโทษ แต่ให้เกิดผลดี ส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการฝึกอินทรีย์ให้มีประสิทธิภาพในการใช้งานให้ตาหูเป็น ให้หูฟังเป็น อยู่ในหลักของอินทรีย์สังวรนั่นเอง การเสพ การบริโภคปัจจัย 4 การใช้ประโยชน์จากวัตถุ จากอุปกรณ์ต่าง ๆ

รวมทั้งเทคโนโลยีด้วยปัญญาที่รู้เข้าใจมุ่งคุณค่าที่แท้จริงให้ได้คุณภาพชีวิตไม่หลงไปกับคุณค่าเทียมตามค่านิยมที่ผิด ๆ อันเป็นค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อโก้เก๋ ที่ทำให้บริโภคมาก แต่เสียคุณภาพชีวิต เรียกว่า กินเป็นบริโภคเป็น ใช้เป็น เริ่มด้วยการกินพอดี อันเป็นการปฏิบัติตามหลักของโภชนาการที่ถูกต้อง

2.1.2 พฤติกรรมที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและโลกแห่งชีวิต เช่น การอยู่ร่วมกันในทางสังคม โดยไม่เบียดเบียน ก่อความทุกข์ความเดือดร้อนหรือก่อเวรภัย แต่รู้จักมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์อย่างช่วยเหลือเกื้อกูล ดำรงตนอยู่ในกรอบของศีล ดำเนินชีวิตตามหลักของศีล ให้ความร่วมมือกับการรักษาติกาของสังคม กฎเกณฑ์หรือกฎหมาย ระเบียบแบบแผน หรือวินัยแม่บทของชุมชนหรือสังคมของตน และวัฒนธรรม รวมทั้งสิ่งที่เรียกว่าจรรยาบรรณต่าง ๆ และรู้จักแบ่งปัน การเผื่อแผ่แบ่งปันช่วยเหลือตามหลักของการให้ทานเพื่อช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ ให้ความสุข และส่งเสริมการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม ตลอดจนการประพฤติเกื้อกูลแก่ชีวิตอื่น ๆ ทั้งสัตว์มนุษย์และพืชพันธ์ เช่น การร่วมสร้างเขตอุทยาน นิเวศสถาน การปลูกสวนป่า สร้างแหล่งต้นน้ำ

2.1.3 พฤติกรรมที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพการเลี้ยงชีพอย่างมีศิลปวิทยาในวิชาชีพที่ฝึกไว้อย่างดีมีความชำนาญที่จะปฏิบัติให้ได้ผลดีและเป็นสัมมาอาชีพซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญ คือ ไม่เป็นไปเพื่อความเบียดเบียนไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือก่อผลเสียหายแก่สังคมหากแต่เป็นเครื่องแก้ปัญหาของชีวิตและแก้ปัญหาของสังคมมีชีวิตที่เป็นไปเพื่อสร้างสรรค์ ทำให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของตน ไม่ทำให้ชีวิตตกต่ำหรือทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์หรือเสื่อมจากความดีในภาวะแห่งตน

2.2 จิตศึกษา ในด้านของศึกษา คือ ศึกษาในเรื่องจิต เรียนรู้เรื่องจิต ให้เข้าใจธรรมชาติของจิต การทำงานของจิต รู้วิธีการพัฒนาจิต เพื่อให้สงบตั้งมั่นเป็นสมาธิพร้อมที่จะทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการพัฒนาจิตหรือที่เรียกว่าสมาธิแยกได้ดังนี้

2.2.1 ด้านคุณภาพจิต ได้แก่ คุณธรรมความดีงามต่าง ๆ เช่น เมตตากรุณา กตัญญู กตเวทิตา ทิโรธัตตปะฯ ซึ่งหล่อเลี้ยงจิตใจให้เจริญองงามและเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงาม

2.2.2 ด้านสมรรถภาพจิต ได้แก่ ความสามารถของจิตที่เข้มแข็งมั่นคงหรือความมีประสิทธิภาพของจิต เช่น มีฉันทะ มีความใฝ่รู้ใฝ่ดีงาม ใฝ่กระทำ จิตมีความเพียร ความขยัน ความอดทน มีความระลึกได้ รู้ตัวพร้อมเท่าทัน ตื่นตัวอยู่เสมอ สามารถควบคุมตัวเองได้มีความตั้งมั่นแน่วแน่ ใส สงบ เป็นสมาธิ รวมไปถึงความไม่ประมาท ที่จะทำให้ความก้าวหน้ามั่นคงในพฤติกรรมที่ดีงามหรือตั้งมั่นในความดีงามและพร้อมที่จะใช้ปัญญาในการใช้ชีวิตและประกอบกิจหน้าที่

2.2.3 ด้านสุขภาพจิต ได้แก่ สภาพจิตที่ปราศจากความขุ่นมัวเศร้าหมอง เร่าร้อน หากแต่มีความสดชื่น เิบอิม ร่าเริง เบิกบาน ผ่อนคลาย ผ่องใส เป็นสุข ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพและทำให้พฤติกรรมที่ดีงามมีความมั่นคง สอดคล้องกลมกลืนหรืออยู่ในสภาวะที่สมดุล

2.3 ปัญญาศึกษา ในด้านปัญญาศึกษา คือ ศึกษาในเรื่องปัญญาพัฒนาด้านปัญญาในการพัฒนาด้านปัญญานี้จะมีการพัฒนาอยู่หลายระดับเช่น

2.3.1 ความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ได้ยินได้ฟังมาหรือที่เล่าเรียนมาและรับการถ่ายทอด ศิลปะวิทยาการตลอดจนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3.2 การรับรู้ประสบการณ์และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามเป็นจริงไม่บิดเบือนหรืออคติด้วยความรัก ความซิงและเพราะความกลัว

2.3.3 การคิดพินิจพิจารณาวินิจฉัยอย่างมีวิจารณญาณด้วยการใช้ปัญญาที่บริสุทธิ์ อิสระ ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลส เช่น ความอยากได้ผลประโยชน์และความเกลียดชังเข้าครอบงำ

2.3.4 การรู้จักมอง รู้จักคิด มีหลักการคิด มีวิธีคิดที่จะเข้าถึงความจริงและได้คุณประโยชน์ มีโยนิโสมนสิการอย่างที่เรียกว่า มองเป็น คิดเป็น เช่น รู้จักวิเคราะห์แยกแยะ สืบสาวหาเหตุปัจจัยของสิ่งเกิดขึ้น ดำรงอยู่และแปรเปลี่ยนสภาวะไป

2.3.5 การรู้จักจัดการ ดำเนินการ ทำกิจให้สำเร็จ ฉลาดในวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย

2.3.6 มีความสามารถในการแสวงหา เลือกคัดสรรประมวลความรู้ คิดได้ชัดเจนและนำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยงสร้างเป็นเครือข่ายความรู้และสร้างเป็นความรู้ความคิดใหม่เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์

2.3.7 มีความรู้แจ้งเข้าถึงความจริงของโลกและชีวิต รู้เท่าทันธรรมดาหรือกับธรรมชาติทั้งหลาย ที่ทำให้วางใจถูกต้องต่อทุกสิ่งทุกอย่างสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตของตนได้ หลุดพ้นจากความยึดติดในสิ่งทั้งหลาย จิตไม่ถูกบีบคั้นครอบงำกระทบกระทั่งด้วยความผันผวนปรวนแปรของสิ่งต่าง ๆ หลุดพ้นเป็นอิสระอยู่เหนือกระแสโลก

กล่าวโดยสรุปปัญญา 2 ด้านที่สำคัญคือ ปัญญาเข้าถึงความจริงแห่งธรรมดาของธรรมชาติ และปัญญาที่สามารถใช้ความรู้นั้น จัดตั้งวางระบบแบบแผนของการดำเนินชีวิตได้และสังคมของมนุษย์ได้ ประโยชน์สูงสุดจากความจริงนั้น (พระธรรมปิฎก, 2539, น. 121) จะเห็นได้ว่าหน้าที่โดยตรงของการศึกษานั้น

เป็นตัวแก้ปัญหา ถ้าการศึกษาผิดพลาดกลายเป็นตัวก่อปัญหา ก็ต้องมาแก้ไขปัญหาที่ตัวการศึกษา เพื่อให้ได้ การศึกษาที่ถูกต้อง ให้เป็นการศึกษาที่แท้จริงที่จะเป็นตัวแก้ปัญหา (พระพระธรรมปิฎก, 2542, น. 4)

3. บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ให้ความ อนุเคราะห์ในด้านการศึกษา ทั้งส่วนที่จัดการตัวเองโดยตรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ทางรัฐบาลไม่สามารถ จัดการศึกษาได้ทั่วถึง อันได้แก่ กลุ่มประชากรที่ด้อยโอกาสทางสังคม ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ เป็นเหตุให้ด้อย โอกาสทางการศึกษาก็ได้อาศัยพระสงฆ์ให้การศึกษา ในขณะที่ศึกษาก็ไม่ต้องใช้งบประมาณจากรัฐบาล แต่ใช้ ทุนจากประชาชนโดยตรงทั้ง ที่อยู่อาศัย อาหาร และในการใช้จ่าย แม้จะมีส่วนหนึ่งที่เรียนจบแล้วที่ทางคณะ สงฆ์ยังไม่ได้ใช้งาน แล้วท่านเหล่านั้นลาสมณเพศออกไปก็ไปทำงานให้ทางรัฐบาลโดยที่รัฐไม่ต้องลงทุน หาก มองอย่างนี้แล้วจะเห็นได้ว่า คณะสงฆ์ได้ช่วยเหลือสงเคราะห์รัฐบาลด้วย ไม่เพียงแต่ได้ช่วยอนุเคราะห์กับ ประชาชนกลุ่มที่ด้อยโอกาสเพียงฝ่ายเดียว แต่อย่างไรก็ตามบทบาทของพระสงฆ์ในการศึกษาสงเคราะห์นี้ อาจมองได้ทั้งที่เป็นระบบ คือ จัดตั้งโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนมีหลักสูตรที่แน่นอนและอีกที่จัดอย่าง 'ไม่เป็นระบบ อาจเป็น ลักษณะการให้ทุนสนับสนุนการศึกษา การให้ทุนสร้างอาคารเรียน ให้ทุนซื้อสื่อการเรียน การสอน อุปกรณ์ทางการศึกษา ให้ทุนการศึกษากับครูเพื่อพัฒนาครูในสาขาวิชาที่ขาดแคลน ให้ทุนการศึกษา แก่เด็กผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ฯลฯ

4. บทบาทด้านการเผยแผ่ บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการเผยแผ่ แท้จริงแล้วบทบาทด้านนี้ พระสงฆ์ทุกรูปได้รับมอบหมายจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง เพราะหน้าที่ของพุทธสาวก คือ มีหน้าที่ศึกษาเรียนรู้คำสอนให้เกิดความรู้ความเข้าใจ แล้วปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนนั้นแล้วต้องสอนผู้อื่น ให้ปฏิบัติตามด้วยนี่จึงได้ชื่อว่าพระสงฆ์สาวก การให้การอบรม การสอน การเผยแผ่เป็นหน้าที่หลักของ พระสงฆ์ที่สำคัญ ที่พระสงฆ์ปฏิบัติมาเป็นปกติอยู่แล้ว ทั้งที่เรียกว่าการเทศน์ แสดงธรรมหรือการปาฐกถา ก็ตาม ซึ่งประชาชนทั่วไปให้ความเคารพและสนใจที่จะฟังสาระที่พระสงฆ์เป็นผู้ให้อยู่แล้วและนับเป็นการศึกษา ที่เข้าถึงประชาชนชาวบ้านได้อย่างกว้างขวาง ส่วนในเนื้อหาที่พระสงฆ์ให้แก่ประชาชน จะแตกต่างกันตาม โอกาสและวาระต่าง ๆ แต่เป็นสิ่งที่ เป็นธรรมะหรือคำสอนที่เป็นพระพุทธานุศาสนานที่นับได้ว่าเป็นสาระ ในพระพุทธานุศาสนานั้น เป็นเนื้อหาที่เป็นความจริงที่มีอยู่ที่เกิดขึ้นเป็นปกติเพราะแท้ที่จริงแล้วคำว่า “ธรรม” นั้น ก็คือ “ธรรมชาติ” นั่นเอง (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2538, น. 168)

บทบาทด้านการเผยแผ่ที่เป็นปกติจนประชาชนมองเป็นวิถีชีวิตหรือเป็นของพระสงฆ์ ก็คือ การแสดงธรรมในวันพระ ในเทศกาลวันสำคัญ พระสงฆ์ได้โอกาสในการแสดงธรรมะการเผยแผ่ธรรมอยู่เป็นประจำ และในรูปแบบที่ไม่เป็นรูปแบบ กล่าวคือ อาจจะใช้วิธีการพูดคุยสนทนาในโอกาสพบปะ จะเป็นการเผยแผ่

โดยไม่เป็นกิจจะลักษณะแต่ก็แฝงด้วยให้ข้อคิดทางธรรมหรือในโอกาสที่ประชาชนมาทำบุญวันเกิดแล้วขอพรจากพระสงฆ์ มาถวายสังฆทานและพระสงฆ์ก็ให้พรในช่วงเวลาสั้น ๆ เป็นการสอนโดยที่ผู้รับไม่รู้ว่าคุณสอนแต่ได้ซึมซับเอาคำสอน เอาคติธรรม ได้เกิดการเรียนรู้พระธรรมคำสอน หากพระสงฆ์สำนักตระหนักในบทบาทเหล่านี้อย่างจริงจัง พระสงฆ์จะมีโอกาสในการเผยแผ่ธรรมและได้เข้าถึงประชาชนโดยไม่ยากเลย และไม่ต้องรอเทศกาลสำคัญใด ๆ ทั้งสิ้น ในความเห็นส่วนตัวแล้วรูปแบบโอกาสใดไม่สำคัญแต่ประเด็นสำคัญที่ผู้ฟังเกิดการเรียนรู้ (Learning) จุดที่ต้องการ คือ ผู้ให้ผู้ฟังเกิดการเรียนรู้ จะให้ใครเป็นศูนย์กลางก็แล้วแต่ อยากจะกล่าวด้วยว่า ขอให้การเรียนเป็นศูนย์กลางขอให้การเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง (Learning Center) อันเป็นจุดที่ต้องการให้เกิดกับผู้ฟังที่จะเป็นจุดเปลี่ยนแห่งพฤติกรรมของคนว่า จะเปลี่ยนไปในทิศทางใด ให้เขาเรียนรู้ในด้านใด

5. บทบาทด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ บทบาทด้านดีของพระสงฆ์หากพูดไปแล้ว นับว่ามีความสำคัญไม่น้อยเพราะต้องคำนึงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทย ความเป็นพระพุทธศาสนาอยู่ในที่ด้วย เพราะสร้างวัด สร้างศาสนวัตถุต้องให้เป็นเอกลักษณ์ที่ดำรงไว้ซึ่งความเป็นพุทธ คำว่าความเป็นพุทธกับความเป็นไทยนั้น หมายถึง สิ่งเดียวกันเพราะความเป็นไทยมาจากรากฐานของความเป็นพุทธ มาจากรากฐานแห่งความคิดอันเป็นพุทธะ พระสงฆ์ต้องเป็นแบบอย่างในเชิงของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไว้ เพราะวัฒนธรรมไทยคือวิถีชีวิตของปวงชนชาวไทย

6. บทบาทด้านสาธารณะสงเคราะห์ บทบาทของพระสงฆ์ในด้านสาธารณะสงเคราะห์เรายังเห็นได้ชัดเจนว่า พระสงฆ์ที่มีบารมีมีเอกลาภมาก ๆ ท่านไม่ได้เก็บไว้เพียงตัวท่านเอง หากแต่ได้ช่วยสร้างโรงพยาบาล ที่ว่าการอำเภอ อรรมย์ตำบล ศาลาที่ประชุม ศาลาพักริมทาง ทำบ่อน้ำทำสะพาน ฯลฯ

หากมองลึกลงไปในการพัฒนาในด้านจิตใจ พระสงฆ์ได้พัฒนาจิตใจของคนในชุมชนจากคนที่ติดยาเสพติดให้เลิกติด จากคนที่เคยกินเหล้าให้เลิกเหล้า จากคนที่เคยติดการพนันให้เลิกการพนัน จากคนที่ลุ่มหลงในไสยศาสตร์ ที่เคยมกมายให้รู้ใช้สติปัญญา จากความเห็นผิดมิจฉาทิฐิตีให้มีความเห็นที่ถูกต้องสัมมาทิฐิ พระสงฆ์พัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้ขยันหมั่นเพียรในการทำมาหาเลี้ยงชีพ คือ หาและสอนให้ขยันเก็บออม ประหยัดค่าใช้จ่ายอย่างรู้คุณค่า ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรุหรา หลงตามค่านิยมที่ผิด ๆ (ค่านิยมที่ไม่่นานิยม) สอนให้คนอยู่ในสังคมเช่น สอนให้รู้จักเลือกคบคน โดยให้เลือกคบกับบัณฑิต ให้หลีกเลี่ยงจากคนพาลและสอนให้วางตนให้เหมาะสมกับสถานะแห่งตน รู้จักฐานะของตน

7. บทบาทด้านสาธารณูปการและสาธารณสุข เพราะมันเป็นบทบาทหลักอีกด้านหนึ่งที่หมายถึง ด้านการก่อสร้างการพัฒนาศาสนวัตถุ โดยเริ่มจากการสร้างศาสนวัตถุภายในวัดของพระสงฆ์ ที่สะดวกแก่การศึกษาธรรมปฏิบัติ มิใช่เป็นการสร้างบารมีแข่งขันความฟุ่มเฟือยหรุหราเอาบทบาททั้งหมดมาทุ่มเทกับ

บทบาทด้านการก่อสร้างบางวัดสร้างโบสถ์มาจนเจ้าอาวาสตายไป 4-5 รูปโบสถ์ก็ยังไม่เสร็จ ประการต่อมา ศิลปะที่สร้างควรมีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยความเป็นพุทธะให้ปรากฏเหลืออยู่คู่กับสังคมไทย คือ มองเห็นศาสนวัตถุแล้วให้เป็นสิ่งแทนของความเป็นพระพุทธศาสนาไว้แต่เท่าที่เห็นศาสนวัตถุกลายเป็นสิ่งแทน สังคมบริโภค Consumer Society ไม่เหลือความเป็นสังคมพุทธให้เห็นแม้แต่ชนิดเดียว

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) (2548, น. 274) ได้กล่าวถึง บทบาทสาธารณูปการ ไว้ว่า การพัฒนาสาธารณูปการน่าจะแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) พัฒนาวัด 2) พัฒนาคณะในวัด 3) พัฒนาชุมชน และ เมื่อก้าวโดยสรุปความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาและส่งเสริมวัดให้เป็นที่อำนวยการประโยชน์ แก่ประชาชนหรือแก่สังคมผู้เป็นเจ้าของวัดให้วัฒนาถาวรสืบไป ในปัจจุบันกิจการคณะสงฆ์และการพัฒนา พระศาสนา ด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้เป็น 3 เรื่อง ดังนี้

1. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์
2. การพัฒนาวัด
3. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

อนึ่ง งานด้านสาธารณูปการทั้ง 3 ประเภท เมื่อแยกเป็นข้อย่อยแล้ว พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) (2548, น. 274) จะได้ดังนี้

1. ขออนุญาตหรือถอนและก่อสร้างศาสนวัตถุใหม่
2. ขอสถ้างวัด ตั้งวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง
3. ขอยกวัดร้างเป็นวัดที่มีภิกษุจำพรรษา
4. ขอยกวัดเป็นพระอารามหลวง
5. ขอยุบวัด รวมวัด
6. วัดประสพอัคคีภัย และวินาศภัย
7. การประชุมตรวจการคณะสงฆ์
8. การขอใช้ที่ดินทางราชการเพื่อสร้างวัด
9. ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา
10. งานของบประมาณอุดหนุนการบูรณะวัด

6. การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ การจัดกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณะสงเคราะห์โดยแยกลักษณะมี 4 ประการ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) (2540, น. 3-5) คือ

6.1 การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดและคณะสงฆ์ดำเนินการเอง ซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณะประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบล ห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

6.2 การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณะประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนให้เป็นไปเพื่อสาธารณะประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบลและการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

6.3 การเกื้อกูลสาธารณะสมบัติ สถานที่อันเป็นสาธารณะสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนนขุดลอกคูคลอง ก่อสร้างโรงพยาบาลและปลูกต้นไม้ เป็นต้น

6.4 การเกื้อกูลแก่ประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชน เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทางด้านไฟไหม้และน้ำท่วม มอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย และสาธารณภัย ซึ่งได้แก่ ความยากจน ความ เจ็บไข้ เป็นต้น

2.4.5 บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

พระสงฆ์ในชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยจำแนกออกเป็นดังนี้

2.4.5.1 ปัจจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์ การดำเนินการด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1) การจัดตั้งศูนย์อบรม ชมรมต่าง ๆ ในวัด เพื่อรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

2) จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ศีลธรรม

3) จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ

4) ส่งเสริม/สนับสนุน ด้านการศึกษาให้กับโรงเรียนหรือหน่วยงานราชการต่าง ๆ

5) ส่งเสริม/สนับสนุนกองทุนการศึกษาต่าง ๆ ให้แก่เด็กยากจนหรือผู้ด้อยโอกาส

2.4.5.2 ปัจจัยด้านสาธารณสงเคราะห์ การดำเนินการด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

- 1) การให้ความช่วยเหลือ/สงเคราะห์ด้านต่าง ๆ แก่ประชาชน
- 2) การสงเคราะห์ผู้ยากไร้
- 3) การช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่าง ๆ
- 4) การระงับข้อพิพาท/ข้อขัดแย้งของชาวบ้าน
- 5) การอำนวยความสะดวกในการให้ใช้สถานที่ของวัดจัดกิจกรรมต่าง ๆ
- 6) การจัดตั้งมูลนิธิ/กองทุนเพื่อการกุศล
- 7) การให้ความร่วมมือกับทางราชการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ
- 8) การสร้างเครือข่าย/เนวร่วม/อาสาสมัคร/จิตอาสา เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

2.4.5.3 ปัจจัยด้านการเผยแผ่ศาสนา การดำเนินการด้านการเผยแผ่ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

- 1) การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น
- 2) การแสดงธรรมเทศนา
- 3) การจัดปฏิบัติธรรม
- 4) การจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- 5) การเผยแผ่ข้อมูลข่าวสารทางพระพุทธศาสนา เช่น วิทยุชุมชน การแจกหนังสือธรรมะ ซีดีธรรมะ หอกระจายข่าว เป็นต้น
- 6) จัดให้มีมุมเรียนรู้พระพุทธศาสนา เช่น มุมหนังสือ/ห้องสมุด ป้ายพุทธศาสนสุภาษิต เป็นต้น

2.4.5.4 ปัจจัยด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม การดำเนินการด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

- 1) การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางประเพณี/ท้องถิ่น
- 2) กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม/ประเพณี
- 3) การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญตามประเพณี/ท้องถิ่น

4) การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น

2.4.5.5 ปัจจัยด้านการพัฒนาจิตใจ การดำเนินการด้านการพัฒนาจิตใจ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1) มีการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชน ประชาชนทั่วไป เช่น โครงการ บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน บวชนกขัมมจารีณี ค่ายคุณธรรม ฯลฯ

2) การทำหน้าที่อบรมส่งเสริมศีลธรรมของพระภิกษุสามเณร เช่น ในโรงเรียน หน่วยงาน ราชการ หน่วยงานเอกชน หรือประชาชนตามหมู่บ้านต่าง ๆ

3) การแสดงธรรมเทศนาเนื่องในวันธรรมสวนะและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อย่างเป็นประจำ

4) จัดให้มีโครงการปฏิบัติธรรมช่วงเข้าพรรษาและวันสำคัญต่าง ๆ ตามประเพณีนิยม

2.5 บริบทของชุมชน ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

2.5.1 สภาพทั่วไป

ตำบลรัตนบุรี มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งตำบลจำนวน 23,750 ไร่ หรือ 38 ตารางกิโลเมตร

2.5.2 ที่ตั้ง

ตำบลรัตนบุรี ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอรัตนบุรี ประมาณ 5 กิโลเมตร

2.5.3 การปกครอง

ตำบลรัตนบุรี มีจำนวนหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลรัตนบุรี จำนวน 13 หมู่บ้าน

ประกอบด้วย

2.5.3.1 หมู่ที่ 3 บ้านหนองกา

2.5.3.2 หมู่ที่ 4 บ้านสำโรง

2.5.3.3 หมู่ที่ 5 บ้านฝื่อ

2.5.3.4 หมู่ที่ 6 บ้านฝื่อน้อย

- 2.5.3.5 หมู่ที่ 7 บ้านผือน้อย
- 2.5.3.6 หมู่ที่ 10 บ้านน้อยสนาม
- 2.5.3.7 หมู่ที่ 11 บ้านผือ
- 2.5.3.8 หมู่ที่ 12 บ้านดอนแก้ว
- 2.5.3.9 หมู่ที่ 13 บ้านหนองกา
- 2.5.3.10 หมู่ที่ 14 บ้านผือ
- 2.5.3.11 หมู่ที่ 15 บ้านผือ
- 2.5.3.12 หมู่ที่ 16 บ้านรัตนบุรี
- 2.5.3.13 หมู่ที่ 17 บ้านผือน้อย

2.5.4 จำนวนประชากร

- 2.5.4.1 มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 2,022 ครัวเรือน
- 2.5.4.2 มีจำนวนประชากรทั้งหมดจำนวน 9,307 คน

2.5.5 การศึกษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม

- 2.5.5.1 การศึกษา ตำบลรัตนบุรี มีสถานศึกษาทั้งหมด จำนวน 8 แห่ง ประกอบด้วย

- 1) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 5 แห่ง
- 2) โรงเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน 3 แห่ง

- 2.5.5.2 การศาสนา ประชาชนในตำบลรัตนบุรี นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนมาก มีศาสนสถาน

ประจำในตำบล แยกตามประเภท ได้ดังนี้

- 1) วัด มีจำนวน 5 แห่ง
- 2) สำนักสงฆ์ จำนวน 1 แห่ง

- 2.5.5.3 งานประเพณี งานประเพณีของตำบลรัตนบุรี ที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไป คือ งานประเพณี

ลอยกระทงประจำปี ซึ่งกำหนดจัดงานในช่วงเดือนพฤศจิกายน ของทุกปี เป็นลักษณะงานประจำตำบล

2.5.6 การสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการ

ตำบลรัตนบุรีมีการจัดสวัสดิการจากองค์การบริหารส่วนตำบลรัตนบุรี ประกอบด้วย

- 2.5.6.1 กองทุนเงินทดแทน
- 2.5.6.2 เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
- 2.5.6.3 เบี้ยยังชีพผู้พิการ

2.5.6.4 เบี้ยยังชีพผู้ติดเชื้อ HIV

2.5.6.5 งานสงเคราะห์และจัดสวัสดิการผู้ประสบภัย

2.5.6.6 สนับสนุนศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน จำนวน 13 หมู่บ้าน

2.6 งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

พระครูสมุห์ชัชวาล ชำมะณี (2544) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการ พัฒนาชุมชนบริเวณ ชายแดนไทย-ลาว จังหวัดเลย จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันตาม ระดับการศึกษา (ศาสนศึกษา) อายุ พรรษา และสถานภาพภายในวัด ส่วนปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับบทบาท ของพระสงฆ์ในการพัฒนา แตกต่างกันตามระดับการศึกษา (ศาสนศึกษาและสามัญศึกษา) บทบาทของพระสงฆ์ ในการ พัฒนาทั้ง 5 ด้าน ส่วนใหญ่เป็นการให้การศึกษากลับไปด้วยวิธีการเทศน์ธรรม และรูปแบบการจัดตั้ง องค์การจะมีรูปแบบเป็นกลุ่ม มูลนิธิ ศูนย์ ตามลำดับผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การส่งเสริมบทบาท ของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบริเวณชายแดนไทย-ลาว จังหวัดเลย ควรมุ่งสนับสนุนให้พระสงฆ์ได้รับการ ศึกษาระดับสูงขึ้นไปและบ้าน วัด และโรงเรียน ควรร่วมมือกันพัฒนาชุมชนบริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จังหวัด เลย ให้มากขึ้น

พระมหาดิล พลเดม (2546) ศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาพระครูสุธี ปริยัติโยดม เจ้าอาวาสวัดชัยศรี และเจ้าคณะอำเภอหนองน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัย พบว่า พระครูสุธี ปริยัติโยดม เป็นพระที่มีความตั้งใจที่จะช่วยพระพุทธรักษาพัฒนาสังคมและชุมชนทั่วไป โดยได้ยึด หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องชี้แนะในทางพัฒนา ซึ่งบทบาทด้านสังคมวัฒนธรรมที่มองเห็นเป็น รูปธรรม คือ ด้านการจัดการเรียนการสอนนันทกรรมและบาลีแก่พระภิกษุสงฆ์ สารณภายในวัดชัยศรีและเขต ใกล้เคียง รวมถึงการอบรมธรรมแก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะเน้นให้ประชาชนมีความสามัคคี มีจิตสำนึก สาธารณะ เข้าวัดเพื่อรักษาศีล ซื่อสัตย์สุจริต ประกอบสัมมาอาชีพโดยชอบธรรม ด้านเศรษฐกิจ ได้นำ ประชาชนจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านเสียว วัดชัยศรี ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นการออมทรัพย์รู้จักประหยัดใช้จ่ายในครอบครัว นำการจัดตั้งร้านค้าสหกรณ์หมู่บ้านเพื่อเป็นการ แก้ปัญหาซื้อสินค้า การจัดเครื่องอุปโภคบริโภคในเวลาไม่มีเงินสดในมือ รวมถึงการส่งเสริมอาชีพสร้างรายได้ ให้แก่ ชุมชน คือ การตั้งกลุ่มพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การพัฒนาสาธารณูปการ พื้นฐานภายในหมู่บ้าน การสร้างถนนที่มีความมั่นคง การจัดระบบรักษาความสะอาด พื้นฟูและอนุรักษ์ลำน้ำ

พอง โครงการธนาคารขยะจัดเก็บให้เรียบร้อยโดยมีที่พักขยะหรือธนาคารขยะ เป็นต้น บทบาทการพัฒนาชุมชนในอนาคตของท่านพระครูสุธีปริยัติโยดมที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในทัศนะของชุมชนมากที่สุด คือ การเผยแผ่ศีลธรรม ซึ่งจะสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่อยากเห็นบทบาทการพัฒนาชุมชนในอนาคตของท่านพระครูสุธีปริยัติโยดม ด้านศีลธรรมมากกว่าบทบาทด้านอื่น เพราะชีวิตจะดีงาม มีความสุข ประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองมั่นคง สังคมจะร่มเย็นเป็นสุขได้ด้วยการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กัน

พระสมคิด ศรีสมบุรณ์ (2549) ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและด้านการพัฒนาจิตใจ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ตำแหน่งภายในวัด อายุ ระยะเวลาที่บวช ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางบาลี และระดับการศึกษาทางโลก บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีข้อเสนอแนะว่า พระสงฆ์ควรได้รับการสนับสนุนในการเข้าร่วมจัดการศึกษาตามสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน รวมถึงตัวพระสงฆ์เองควรแสวงหาความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลก เพื่อจะได้มีความรู้รอบรมสั่งสอนประชาชนได้ ควรจัดสถานที่วัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและปลูกฝังให้เยาวชนได้ศึกษาและสืบทอดต่อไป พระสงฆ์ควรหาวิธีการชักชวนให้ประชาชนได้เห็นความสำคัญในด้านจิตใจและควรจัดสถานที่ภายในวัดให้เหมาะสมที่จะเป็นสถานที่พัฒนาจิตใจ

พระอธิการประวัตติ กั้นหะคุณ (2550) ศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาตำบลนายม อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ผลการศึกษา พบว่า บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน พบว่า พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทด้านการศึกษาพระสงฆ์จะเป็นผู้สั่งสอนอบรมจิตใจให้แก่พุทธศาสนิกชน พระสงฆ์มีบทบาทด้านสาธารณูปโภค ผ่านโครงการพัฒนาชนบทหลาย ๆ โครงการ บทบาทด้านการสาธารณสุข พระสงฆ์จะส่งเสริมคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นไปด้วยในตัว บทบาทด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์เป็นแกนนำในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ พระสงฆ์ยังมีบทบาทด้านการพัฒนาทางด้านจิตใจ บทบาทในด้านการส่งเสริมศีลธรรม บทบาทการพัฒนาด้านศาสนวัตถุ สถานที่ บทบาทการพัฒนาวัดในด้านศาสนพิธี บทบาทด้านการปกครองมีส่งเสริมหมู่คณะสงฆ์ด้วยกัน บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ จัดตั้งโรงเรียนพระพุทธรูปวันอาทิตย์ บทบาทด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ วัดเป็นศูนย์กลางสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเป็นศูนย์กลางที่สร้างคุณธรรมจริยธรรมและสามัคคีธรรมในท้องถิ่น บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม

ให้กับประชาชน บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาด้านการศึกษา มีการอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนและหมู่บ้าน บทบาทด้านการพัฒนาการเรียนรู้อุทธยาศัย จัดบริเวณวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา

พงษ์ชัย พรสุโรจน์ (2550) ศึกษา กิจวัตรของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัย พบว่า กิจวัตรของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา พบว่า พระสงฆ์มีระดับกิจวัตรด้านนี้อยู่ในระดับน้อยร้อยละ 35.43 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.65 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.94 ด้านเศรษฐกิจพบว่า พระสงฆ์มีระดับกิจวัตรด้านนี้อยู่ในระดับน้อยที่สุดร้อยละ 33.24 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.17 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.97 ด้านสาธารณสุขพบว่า พระสงฆ์มีกิจวัตรอยู่ในระดับน้อยร้อยละ 35.12 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.05 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.01 ด้านศิลปวัฒนธรรมพบว่า พระสงฆ์มีกิจวัตรด้านนี้อยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 41.54 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.94 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.85 และด้านการเมืองการปกครองพบว่า พระสงฆ์มีกิจวัตรด้านนี้อยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 33.34 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.60 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.90 และปัจจัยที่มีผลต่อกิจวัตรของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 5 ด้านคือ อายุ จำนวนพรรษา ระดับการศึกษาทางโลก ระดับการศึกษาทางธรรม และสถานภาพในวัด มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อกิจวัตรของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 5 ด้าน สามารถอธิบายปัจจัยที่มีผลต่อกิจวัตรของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ชัยมงคล ศรีทองแดง (2552) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน เขตอำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านตำแหน่งภายในวัด อายุ ระยะเวลาที่บวช และระดับการศึกษาทางธรรม ทางบาลีและทางโลก มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม และด้านการพัฒนาจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ และด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีบทบาทในระดับปานกลาง ส่วนด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม และด้านการพัฒนาจิตใจมีบทบาทอยู่ในระดับน้อย

พระครูอรุณสารโสภิต (2553) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านตำแหน่งภายในวัด มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับบทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรมและด้านการพัฒนาจิตใจ ปัจจัยด้านตำแหน่งภายในวัด มีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับบทบาทของพระสงฆ์ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ปัจจัยด้านอายุ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับบทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์

และด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ปัจจัยด้านอายุ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและด้านการพัฒนาจิตใจ ปัจจัยด้านระยะเวลาที่บวช มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับบทบาทของพระสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรมและด้านการพัฒนาจิตใจ ปัจจัยด้านระยะเวลาที่บวช มีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีความนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับบทบาทของพระสงฆ์ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ปัจจัยด้านระดับการศึกษาทางธรรม มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับบทบาทของพระสงฆ์การศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และด้านการพัฒนาจิตใจ ปัจจัยด้านการศึกษาทางโลก มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับบทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และด้านการตัดสินใจ การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมพบว่า มีระดับบทบาทอยู่ในระดับมาก

พระอธิการผจญ อาจาโร (หนั่นจง) (2555) ศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดลำพูน พบว่า บทบาทของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และพระลูกวัด ในการบริหารจัดการวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านสาธารณสงเคราะห์ 4) ด้านสาธารณูปการ 5) ด้านการเผยแผ่ ได้มีการนำหลักธรรมาภิบาล ซึ่งได้แก่ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ 6) หลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับปานกลางมาก ในพระสงฆ์ทุกระดับ ซึ่งบทบาทในการบริหารงานโดยใช้ธรรมาภิบาล เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้กับวัดและชุมชน สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลัง ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤติ ภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคตที่จะเกิดขึ้นในวัดและเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใสและมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญและกระแสโลกยุคปัจจุบัน

จุไรรัตน์ บุญที่สุด (2556) ศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษา พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) วัดมหาธาตุ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษา พบว่า พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) มีบทบาทในการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ นั้น เพราะพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนา

ช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมซึ่งท่านได้พัฒนาในด้านการปกครอง การศึกษา การสงเคราะห์ การสาธารณูปการ สาธารณะสงเคราะห์ และด้านการเผยแผ่พระศาสนา เพื่อช่วยส่งเสริมให้สังคมปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา และ พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) มีการประยุกต์แนวคิดในการพัฒนาสังคม พบว่า ท่านได้นำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการปกครองได้อย่างเหมาะสม ในการได้ปกครองคณะสงฆ์ตามระเบียบของมหาเถรสมาคม โดยถือพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ด้านการศึกษา วางรากฐานโดยส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งแผนกธรรม – บาลี แผนกสามัญศึกษาและระดับอุดมศึกษาโดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้น ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ทำการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ด้วยการแสดงพระธรรมเทศนาในวาระโอกาสและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและมีการจัดตั้งหน่วยและบุคลากรในการเผยแผ่โดยเฉพาะ เช่น งานพระธรรมทูต ให้การอบรมประชาชนในแต่ละโอกาส ด้านการสาธารณูปการ ท่านได้ให้การสนับสนุนการก่อสร้างถาวรวัตถุและบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่าง ๆ และด้านการสาธารณะสงเคราะห์ ท่านได้ให้การสนับสนุนการก่อสร้างแก่อนุสาวรีย์ราชการ เช่น โรงเรียน สถานพยาบาลและองค์กรภาคประชาชนตามความเหมาะสม

พระมหาพรหม ธรรมหาโส นิสัยญายกร (2557) ศึกษา เรื่อง “แนวโน้มนับทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทย ในสองทศวรรษหน้า (2556-2576) จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย และการสัมมนาในเวทีต่าง ๆ ทำให้พบบทบาทที่พึงประสงค์ใน 6 ประเด็นหลักคือ 1) บทบาทในฐานะวิศวกรจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี 2) บทบาทพระสงฆ์กับการชี้แนะและชี้แนะทางการเมือง 3) บทบาทในการพัฒนาพลเมืองของรัฐตามระบอบประชาธิปไตย 4) บทบาทในการใช้สิทธิวิพากษ์วิจารณ์การเมืองและนโยบายแห่งรัฐ 5) บทบาทในการชุมนุมเพื่อเรียกร้องความต้องการทางการเมือง 6) บทบาทในการใช้สิทธิเลือกตั้งนักการเมือง ในขณะที่ชุมชน และสังคมกำลังเผชิญหน้ากับความแตกแยกและแบ่งฝายอย่างร้ายลึกในช่วง 10 กว่าปี บทบาทที่ถือได้ว่าเป็นภารกิจเร่งด่วนของของพระสงฆ์คือการเข้าไปหน้าที่ “วิศวกรสันติภาพ” เพื่อเสริมสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นแก่สังคมไทยตามนโยบายของรัฐบาล และข้อเสนอแนะ คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติที่ว่า “บุคลากรทางศาสนาควรเพิ่มบทบาทในการลดความแตกแยก ส่งเสริมสันติภาพ และแก้ไขความขัดแย้งในสังคมโดยสันติวิธี” ฉะนั้น “ทุกฝ่ายควรให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูหลักศีลธรรมและจริยธรรม และสนับสนุนให้สถาบันศาสนาเข้ามามีบทบาทในการลดความขัดแย้ง และยุติการใช้ความรุนแรง” โดยการเปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์เข้าไปเป็นผู้นำกระบวนการกลุ่มเปิดเวทีพูดคุยเพราะคุณสมบัติเด่นของพระสงฆ์คือ “การเป็นนักฟังที่ดี” (Mindful Listening) เพราะดำรงความเป็นกลางระหว่างผู้ที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มต่าง ๆ นอกจากนี้ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีความเชื่อ

ว่า “การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ดีมีจุดเริ่มต้นมาจากพลเมืองที่ดี” พระสงฆ์ถือว่าเป็นพลเมืองของประเทศชาติที่ควรเข้าไปทำหน้าที่ในการช่วยรัฐพัฒนา “คนดี” ให้กลายเป็น “พลเมืองที่ดี” ของประเทศชาติและของโลก ซึ่งหลักการในพระพุทธศาสนาเอื้อต่อแนวทางในการพัฒนาดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นหลักสังคหวัตถุธรรม หลักสุจริตธรรม หลักการวธธรรม หลักเมตตาธรรม และหลักสันติธรรม ในการพัฒนาพลเมืองอย่างรอบด้านจำเป็นต้องเปิดใจให้มีการพูดคุยและวิพากษ์วิจารณ์กลุ่มคนต่าง ๆ พระสงฆ์ควรพัฒนาทักษะในการที่จะสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) โดยเข้าใจวิธีการและกระบวนการสื่อสารทั้งระบบตามหลัก SMCR 1 ประกอบด้วย ผู้ส่ง (Source) ข้อมูลข่าวสาร (Message) ช่องทางในการส่ง (Channel) และ 1 ผู้รับ (Receiver) (4) การเปิดใจ (Open Mind) รับฟังจากรัฐ ผู้นำ หรือนักการเมืองด้วยใจที่เป็นกุศล ในปัจจุบันและอนาคตนั้น การดำเนินกิจการทางการเมืองของพระสงฆ์โดยการชุมนุมเพื่อประท้วงนักการเมืองหรือรัฐนั้น แม้ว่าประเพณีในสังคมไทย พระธรรมวินัย และกฎหมายรัฐธรรมนูญจะเปิดพื้นที่ให้ ก) พระสงฆ์สามารถดำเนินการประกาศคว่ำบาตรด้วยมติของสงฆ์ ทั้งระดับหมู่บ้านจนถึงระดับประเทศต่อกลุ่มบุคคลที่กระทำผิดต่อพระพุทธศาสนา ข) คว่ำบาตรต่อรัฐ หรือนักการเมืองที่ดำเนินนโยบายกระทบต่อวิถีชีวิตของพลเมืองและวิถีธรรมของชุมชน สังคม และศาสนา เพื่อรักษาผลประโยชน์และวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย แต่พระสงฆ์ควรระมัดระวังท่าทีการแสดงออกทางกาย วาจา และใจเพราะอาจจะส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดพระพุทธศาสนาในรูปขององค์กรในระยะสั้น และระยะยาว โดยดำเนินการประท้วงภายใต้เกณฑ์ชีวิตใน 3 ประเด็นคือ 1) แนวคิด (Concept) 2) เนื้อหา (Content) และ 3) บริบท (Context) สำหรับแนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับสิทธิการเลือกตั้งในอนาคตขึ้นอยู่กับ 3 ประการคือ 1) การดำเนินนโยบายของรัฐต่อพระพุทธศาสนาที่ขาดความเข้าใจ และไม่สนับสนุนพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง แม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมไทยจะนับถือพระพุทธศาสนาก็ตาม 2) การขาดการตระหนักรู้ของนักการเมืองต่อชาตกรรมของพระพุทธศาสนา ทั้งในเชิงพฤติกรรมและนิตินัย 3) การดำเนินนโยบายของศาสนิกและศาสนาอื่น ๆ ที่กระทบต่อความรู้สึกของพุทธศาสนิกชน หรือการไม่สามารถที่ป้องกันมิให้ศาสนาหรือศาสนิกของศาสนาอื่น ๆ ทำร้าย หรือกระทำการณ์ที่บั่นทอนพระพุทธศาสนาในลักษณะต่าง ๆ

พรชัย พันธุ์ธาดาพร (2559, น. 612) ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัย พบว่า 1) บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ คือ ด้านการศึกษา ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และ ด้านการป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน, 2) บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของ ผู้นำชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก

เรียงลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ คือ ด้านการศึกษา ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และ ด้านการป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน และ 3) เปรียบเทียบ ความคิดเห็นของ พระสงฆ์ กับ ผู้นำชุมชน ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง) (2561) ศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสังคม มีค่าเฉลี่ย มากสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรมและด้านเศรษฐกิจ ส่วนด้านสาธารณสุข มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด และเมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน พบว่า ประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก และผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนใน เขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน พบว่า ประชาชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาท ของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มี อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน แตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท ผู้วิจัย ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการแล้วสร้างกรอบแนวคิดขึ้นมาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ด้านการพัฒนาจิตใจ ตามพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2505 (พระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม) และการพัฒนาชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเมือง ด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม (พระสมนึก อนันตวรรังศ์, 2540, น. 45-46) ดังภาพที่ 2.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน

5 ปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์
2. ปัจจัยด้านสาธารณสุขสงเคราะห์
3. ปัจจัยด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม
4. ปัจจัยด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
5. ปัจจัยด้านการพัฒนาจิตใจ

ตัวแปรตาม

การพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชน

ตำบลรัตนบุรี อำเภอร

รัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ 4 ด้าน

1. ด้านการเมือง
2. ด้านการปกครอง
3. ด้านเศรษฐกิจ
4. ด้านสังคม

ภาพที่ 2.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร ซึ่งประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ที่เป็นหัวหน้าหรือตัวแทนครัวเรือนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ของบ้านหนองกา หมู่3, บ้านสำโรง หมู่4 และบ้านหนองกา หมู่ 13 ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 711 คน

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ที่เป็นหัวหน้าหรือตัวแทนครัวเรือนในที่ มีอายุ 18 ปีขึ้นไปใน ของบ้านหนองกา หมู่3, บ้านสำโรง หมู่4 และบ้านหนองกา หมู่ 13 ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 256 คน โดยได้จากการคำนวณจากสูตรของ Yamane (1973, p. 727) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2} \quad (3-1)$$

กำหนดให้ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 N = จำนวนประชากร
 e = ค่าความคาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดไม่เกิน 0.05

$$\begin{aligned} \text{แทนค่าในสูตร} \quad n &= \frac{711}{1 + 711 (0.05)^2} \\ &= 255.985 \end{aligned}$$

ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คำนวณได้ 255.985 คน เพื่อให้ได้จำนวนเต็ม ผู้ศึกษาจึงปัดเศษของกลุ่มตัวอย่างเป็น 256 คน

3.1.3 การสุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยผู้ศึกษาใช้กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ที่เป็นหัวหน้าหรือตัวแทนครัวเรือนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปใน บ้านหนองกา หมู่ 3, บ้านลำโรง หมู่ 4 และ บ้านหนองกา หมู่ 13 ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

3.1.3.1 วิธีการสุ่มตัวอย่าง มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตามระดับชั้น (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็นชั้นภูมิแล้วสุ่มตัวอย่างจากทุกระดับชั้น จากนั้นจึงใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับสลาก

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยใช้การจับสลากโดยรวบรวมรายชื่อของกลุ่มตัวอย่างจนครบตามจำนวนที่ต้องการตามตารางที่ 3.1 มาเป็นกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเนื่องจากจำนวนประชากรเมื่อเทียบบัญญัติไตรยางค์แล้วทำให้ค่าวิเคราะห์ทางสถิติเกิดความคลาดเคลื่อนหรือเบี่ยงเบน เนื่องจากประชากรมีจำนวนมาก เพื่อให้เกิดความกระจายของข้อมูลและค่าทางสถิติ ดังนั้น จึงทำการหาสัดส่วนของประชากรและกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่มดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ จำแนกตามหมู่บ้าน

ลำดับ	หมู่บ้าน	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
1	บ้านหนองกา หมู่ 3	227	82
2	บ้านลำโรง หมู่ 4	197	71
3	บ้านหนองกา หมู่ 13	287	103
	รวม	711	256

3.1.3.2 จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลาก โดยจัดกล่องพิมพ์รายชื่อเป็น 3 กล่อง แล้วดำเนินการจับสลากรายชื่อที่ละกล่องที่ละใบ เมื่อจับได้แล้วดำเนินการเขียนรายชื่อไว้แล้วนำใส่กล่องคืนเพื่อให้ทุกคนมีโอกาสเท่า ๆ กัน หากจับได้ชื่อเดิมก็ดำเนินการจับใหม่ จนกว่าจะครบ 256 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบปลายปิดและปลายเปิดแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นคำถามปลายปิดเกี่ยวกับระดับปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ เป็นมาตราส่วนประมาณค่า ตามวิธีการของ Likert มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายปิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า ตามวิธีการของ Likert มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 เป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

3.2.2 การสร้างเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

3.2.2.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

3.2.2.2 กำหนดขอบเขตคำถามให้ครอบคลุมกรอบแนวคิด วัตถุประสงค์ เนื้อหาและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

3.2.2.3 สร้างแบบสอบถาม

3.2.2.4 นำแบบสอบถามเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุง

3.2.2.5 ปรับปรุงแบบสอบถาม ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

3.3 การหาประสิทธิภาพของเครื่องมือในการวิจัย

การหาประสิทธิภาพของเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.3.1 นำแบบสอบถาม เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา ภาษา และการวัดผลประเมิณผล โดยหาค่าความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการหาค่า IOC (Index of Item - Objective Congruence หรือ IOC) (ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ, 2539, น. 249) โดยกำหนดให้

คะแนน +1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

คะแนน 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

คะแนน -1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

1. ดร.ภณทิลา น้อยเจริญ วุฒิการศึกษา รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ ตำแหน่ง อาจารย์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์หนองคาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

2. พระสุวรรณ์ สุทฺธาโส วุฒิการศึกษา ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวัดและประเมินผล ตำแหน่ง อาจารย์ สาขาการสอนสังคมศึกษา วิทยาลัยสงฆ์หนองคาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดผลประเมินผล

3. นางสาวกุสุมาตร์ สุ่มมาตร วุฒิการศึกษา ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย ตำแหน่ง อาจารย์ประจำสาขาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา

โดยจะนำแบบสอบถามแต่ละข้อที่มีค่า IOC ตั้งแต่ .66 ขึ้นไป ไปใช้ทดลองใช้ (Try Out) กรณีที่ข้อคำถามใดไม่ถึง .66 ผู้วิจัยจะดำเนินการตัดออกหากข้อคำถามนั้นไม่กระทบกับวัตถุประสงค์หลัก หรืออาจปรับปรุงและหาค่า IOC ใหม่อีกครั้ง

3.3.2 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนในชุมชนรัตนบุรี จำนวน 40 คน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง และหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยใช้วิธีวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ Alpha Coefficient ตามวิธีการของ Cronbach ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .989

3.3.3 จัดพิมพ์ฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปใช้เก็บข้อมูล

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนทุกด้าน ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.4.1 ขอนหนังสือรับรองและแนะนำตัวผู้วิจัย จากคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ถึงผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองกา หมู่ 3, บ้านสำโรง หมู่ 4 และบ้านหนองกา หมู่ 13 ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล

3.4.2 แต่งตั้งผู้ช่วยวิจัย 3 คน ช่วยเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง ไม่เกิดความลำเอียงในการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล

3.4.2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 256 คน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ได้จัดกระทำข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

3.5.1 นำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้อง

3.5.2 ลงรหัสตามแบบการลงรหัส (Coding Form)

3.5.3 กำหนดระดับคะแนนในแบบสอบถามที่กำหนดไว้ 5 ระดับ ดังนี้

5	หมายถึง	ระดับบทบาท/การพัฒนามากที่สุด
4	หมายถึง	ระดับบทบาท/การพัฒนามาก
3	หมายถึง	ระดับบทบาท/การพัฒนาปานกลาง
2	หมายถึง	ระดับบทบาท/พัฒนาน้อย
1	หมายถึง	ระดับบทบาท/พัฒนาน้อยที่สุด

3.5.4 การวิเคราะห์ระดับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมและเป็นรายด้าน แล้วนำมาเทียบตามเกณฑ์ 5 ระดับ ดังนี้ (ปรับปรุงจากบุญชม ศรีสะอาด, 2553, น. 121)

4.51 – 5.00	หมายถึง	ระดับบทบาท/การพัฒนามากที่สุด
3.51 – 4.50	หมายถึง	ระดับบทบาท/การพัฒนามาก
2.51 – 3.50	หมายถึง	ระดับบทบาท/การพัฒนาปานกลาง
1.51 – 2.50	หมายถึง	ระดับบทบาท/พัฒนาน้อย
1.00 – 1.50	หมายถึง	ระดับบทบาท/พัฒนาน้อยที่สุด

3.5.5 การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลบทบาทของพระสงฆ์ โดยใช้สถิติการหาความสัมพันธ์ ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของ Pearson's Product Moment Correlation โดยเกณฑ์การบอก ระดับหรือขนาดของความสัมพันธ์ จะใช้ตัวเลขของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ หากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าเข้าใกล้ -1 หรือ 1 แสดงถึงการมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง แต่หากมีค่าเข้าใกล้ 0 แสดงถึงการมีความสัมพันธ์กันในระดับน้อย หรือไม่มีเลย ดังนี้ (Walter, 1971, p. 121)

ตารางที่ 3.2 ค่าระดับของความสัมพันธ์

ค่า r _{xy}	ระดับของความสัมพันธ์
.91 - 1.00	มีความสัมพันธ์กันในระดับสูงมาก
.71 - .90	มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง
.51 - .70	มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง
.31 - .50	มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ
.00 - .30	มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก

3.5.6 ในกรณีแบบสอบถามตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดให้เป็นระเบียบหมวดหมู่ โดยการจัดกลุ่มข้อความ หรือประโยค (Grouping) ที่มีลักษณะ หรือความหมายเดียวกันหรือใกล้เคียงกันและแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) และพรรณนาความ

3.6 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำหลักสถิติมาประกอบการวิเคราะห์แบบสอบถาม ดังนี้

3.6.1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์หาค่าคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่

3.6.1.1 การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีการของ Cronbach โดยใช้สูตรของ บุญชม ศรีสะอาด (2553, น. 117) ดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right\} \quad (3-2)$$

เมื่อ α คือ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ

n คือ จำนวนข้อของแบบทดสอบ

s_i^2 คือ ความแปรปรวนของแบบทดสอบรายข้อ

s_t^2 คือ ความแปรปรวนของแบบทดสอบทั้งฉบับ

3.6.1.2 หาค่าความเที่ยงตรง (Validity) ของแบบสอบถามโดยการประเมินความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ จากสูตรการหาดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of item Objective Congruence) ตามวิธีของ Rovinelli and Hambleton (สมนึก ภัททิยธนี, 2553, น. 220) เกณฑ์การให้คะแนนมีดังนี้

ให้คะแนน +1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน -1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

แล้วนำผลคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC คำนวณจากสูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N} \quad (3-3)$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์กับเนื้อหาหรือระหว่าง ข้อคำถามกับจุดประสงค์

$\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

3.6.2 การวิเคราะห์ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ดังนี้

3.6.2.1 หาค่าเฉลี่ยของคะแนน (\bar{X}) มีสูตรดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553, น. 124)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N} \quad (3-4)$$

เมื่อ \bar{X} แทน ค่าคะแนนเฉลี่ย

$\sum X$ แทน ผลรวมคะแนนทั้งหมดในกลุ่ม

N แทน จำนวนคะแนนในกลุ่ม

3.6.2.2 หาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน (S.D.) มีสูตรดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553, น. 126)

$$S.D. = \sqrt{\frac{N \sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N-1)}} \quad (3-5)$$

เมื่อ S.D. แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 X แทน คะแนนแต่ละตัว
 N แทน จำนวนคะแนนในกลุ่ม
 \sum แทน ผลรวม

3.6.3 การวิเคราะห์ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยใช้สถิติสัมพันธ์ Pearson ' s Product Moment Correlation และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง (Multiple Regression Analysis) โดยวิธี Enter ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

3.6.4 การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยใช้วิธีการแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) และพรรณนาความ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์จะนำเสนอผลการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น ในประเด็นดังนี้ 1) เพื่อศึกษาระดับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ 2) เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ 4) เพื่อศึกษาปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์และ 5) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

N	หมายถึง	จำนวนคน
\bar{X}	หมายถึง	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	หมายถึง	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
R_{xy}	หมายถึง	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่าย (Pearson Product Moment Correlation Coefficient)
X	หมายถึง	ตัวแปรปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน
X_1	หมายถึง	ด้านการศึกษาสงเคราะห์
X_2	หมายถึง	ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์
X_3	หมายถึง	ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม

X_4	หมายถึง	ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
X_5	หมายถึง	ด้านการพัฒนาจิตใจ
$X_{รวม}$	หมายถึง	โดยรวมปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน
Y	หมายถึง	ตัวแปรการพัฒนาชุมชน
Y_1	หมายถึง	ด้านการเมือง
Y_2	หมายถึง	ด้านการปกครอง
Y_3	หมายถึง	ด้านเศรษฐกิจ
Y_4	หมายถึง	ด้านสังคม
$Y_{รวม}$	หมายถึง	โดยรวมการพัฒนาชุมชน
df	หมายถึง	ค่าของชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
*	หมายถึง	ค่านัยสำคัญทางสถิติที่คำนวณได้

4.2 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย จึงได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ส่วนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบล รัตนบุรี
อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอ
รัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ประกอบด้วย ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
1.1 ชาย	111	43.36
1.2 หญิง	145	56.64
รวม	256	100
2. อายุ		
2.1 ต่ำกว่า 30 ปี	51	19.92
2.2 31 – 40 ปี	48	18.75
2.3 41 – 50 ปี	77	30.08
2.4 51 – 60 ปี	45	17.58
2.5 61 ปีขึ้นไป	35	13.67
รวม	256	100
4. อาชีพ		
4.1 เกษตรกร/รับจ้างทั่วไป	139	54.30
4.2 นักเรียน/นักศึกษา	31	12.11

(ต่อ)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
4.3 ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว/อาชีพอิสระ	31	12.11
4.4 พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	23	8.98
4.5 ลูกจ้างราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ/ข้าราชการ	18	7.03
4.6 ว่างงาน/แม่บ้าน/พ่อบ้าน	14	5.47
รวม	256	100

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 43.36 รองลงมาคือ เพศชาย จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 56.64 ส่วนใหญ่อายุ 41 – 50 ปี จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 30.08 รองลงมาคือ ต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 19.92 ส่วนใหญ่อาชีพเกษตรกร/รับจ้างทั่วไป จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 54.30 รองลงมาคือ นักเรียน/นักศึกษา และค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว/อาชีพอิสระ อาชีพละจำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 12.11

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ตารางที่ 4.2 ระดับปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
1. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	3.81	0.75	มาก
2. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	4.28	0.50	มาก
3. ด้านเผยแผ่ศาสนาธรรม	4.27	0.52	มาก
4. ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	4.28	0.55	มาก
5. ด้านการพัฒนาจิตใจ	4.36	0.56	มาก
รวม	4.20	0.48	มาก

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ระดับปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีปัจจัยบทบาทพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 4.36$) รองลงมาคือด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์และด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.28$) และด้านเผยแผ่ศาสนาธรรม ($\bar{X} = 4.27$)

ตารางที่ 4.3 ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จำแนกเป็นรายข้อ

ด้านการศึกษาสงเคราะห์	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
1. มีการจัดกิจกรรมที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน	4.10	0.79	มาก
2. มีการมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์เป็นประจำทุกปี	3.61	0.98	มาก
3. มีการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์เพื่อใช้ในการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กที่เรียนดีแต่ขาดทุนทรัพย์	3.60	0.96	มาก
4. มีการบริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อการศึกษาแก่เด็กทั่วไปทั้งในโรงเรียนของรัฐและเอกชน	3.57	0.99	มาก
5. มีการสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษาและอุปกรณ์กีฬาให้กับโรงเรียนที่ขาดแคลน	3.62	0.99	มาก
6. มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาสำหรับเยาวชนและบุคคลทั่วไป	4.05	0.85	มาก
7. มีโครงการอบรมเยาวชนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม	4.12	0.89	มาก
รวม	3.81	0.75	มาก

ขาดทุนทรัพย์ ($\bar{X} = 3.60$) และมีการบริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อการศึกษาแก่เด็กทั่วไปทั้งในโรงเรียนของรัฐ และเอกชน ($\bar{X} = 3.57$)

ตารางที่ 4.4 ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์
ด้านการสาธารณสงเคราะห์ จำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านการสาธารณสงเคราะห์	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
1. อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมและบำเพ็ญกุศล	4.53	0.68	มากที่สุด
2. ให้คำแนะนำชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	4.36	0.67	มาก
3. ให้ความอนุเคราะห์และสนับสนุนด้านปัจจัย 4 แก้ววัดและประชาชนที่ขาดแคลน	4.05	0.82	มาก
4. มีการชักชวนญาติโยมร่วมบริจาคทรัพย์เพื่อการสาธารณสงเคราะห์	4.07	0.78	มาก
5. มีการให้อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลตามประเพณีในท้องถิ่น	4.41	0.67	มาก
6. ให้ชาวบ้านได้ยืมสิ่งของต่าง ๆ ภายในวัดเช่น โต๊ะ เก้าอี้ ถ้วยชาม เสื่อ เป็นต้น เพื่อใช้ในการทำบุญหรืองานสาธารณต่างๆ	4.50	0.67	มาก
7. การให้ความช่วยเหลือหน่วยงานทางราชการในการจัดกิจกรรมป้องกันและรักษาผู้ติดยาเสพติด	4.06	0.80	มาก
รวม	4.28	0.50	มาก

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ระดับปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$) เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ มีปัจจัยของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 1 ข้อ คือ อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมและบำเพ็ญกุศล ($\bar{X} = 4.53$) และอยู่ในระดับมาก จำนวน 6 ข้อ เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือให้ชาวบ้านได้ยืมสิ่งของต่างๆ ภายในวัดเช่น โต๊ะ เก้าอี้ ถ้วย

ขาม เสื้อ เป็นต้น เพื่อใช้ในการทำบุญหรืองานสาธารณต่าง ๆ ($\bar{X} = 4.50$) รองลงมาคือ มีการให้อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลตามประเพณีในท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.41$) ให้คำแนะนำชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.36$) มีการชักชวนญาติโยมร่วมบริจาคทรัพย์เพื่อการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 4.07$) การให้ความช่วยเหลือหน่วยงานทางราชการในการจัดกิจกรรมป้องกันและรักษาผู้ติดยาเสพติด ($\bar{X} = 4.06$) และให้ความอนุเคราะห์และสนับสนุนด้านปัจจัย 4 แก่วัดและประชาชนที่ขาดแคลน ($\bar{X} = 4.05$)

ตารางที่ 4.5 ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์
ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม จำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
1. มีการบรรยายและแสดงพระธรรมเทศนาในโอกาสต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน	4.31	0.67	มาก
2. จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	4.55	0.63	มากที่สุด
3. จัดให้มีพิธีกิจกรรมการแสดงตนเป็นพุทธมามกะให้กับเยาวชนและประชาชนโดยทั่วไป	4.21	0.68	มาก
4. จัดโครงการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษาต่างๆ	4.07	0.80	มาก
5. จัดให้มีการฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้เป็นพระนักเทศน์เพื่อจะได้เผยแผ่ศาสนาธรรม	4.23	0.72	มาก
6. มีการจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อแนะนำสั่งสอนประชาชนให้รู้จักผิดชอบชั่วดี	4.26	0.71	มาก
7. เข้าไปสอนคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียนนักศึกษาตามสถานศึกษาต่าง ๆ	4.25	0.76	มาก
รวม	4.27	0.52	มาก

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ มีปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนจำนวน 1 ข้อ คือ จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.55$) และอยู่ในระดับมาก จำนวน 6 ข้อ เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มีการบรรยายและแสดงพระธรรมเทศนาในโอกาสต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน ($\bar{X} = 4.31$) รองลงมา มีการจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อแนะนำสั่งสอนประชาชนให้รู้จักผิดชอบชั่วดี ($\bar{X} = 4.26$) เข้าไปสอนคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียนนักศึกษาตามสถานศึกษาต่างๆ ($\bar{X} = 4.25$) จัดให้มีการฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้เป็นพระนักเทศน์เพื่อจะได้เผยแผ่ศาสนาธรรม ($\bar{X} = 4.23$) จัดให้มีพิธีกิจกรรมการแสดงตนเป็นพุทธมามกะให้กับเยาวชนและประชาชนโดยทั่วไป ($\bar{X} = 4.21$) และจัดโครงการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษาต่างๆ ($\bar{X} = 4.07$)

ตารางที่ 4.6 ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม จำแนกเป็นรายข้อ

ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
1. สนับสนุนและให้คำปรึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับงานบุญหรือประเพณีต่าง ๆ	4.49	0.67	มาก
2. ให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม	4.31	0.70	มาก
3. สนับสนุนการจัดกิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อสืบทอดแก่อนุชน	4.27	0.72	มาก
4. ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์วัฒนธรรมประเพณีที่เห็นว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติในสภาพการณ์ปัจจุบัน	4.25	0.74	มาก
5. ปลุกฝังเยาวชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและเกิดความหวงแหนในมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของตนเอง	4.23	0.72	มาก
6. มีการให้สถานที่ของวัดจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม	4.25	0.73	มาก
7. มีการแสวงหาความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติ	4.16	0.77	มาก
รวม	4.28	0.55	มาก

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ มีปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก ทุกข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ย จากมากไปน้อย คือ สนับสนุนและให้คำปรึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับงานบุญหรือประเพณีต่าง ๆ ($\bar{X} = 4.49$) รองลงมา ให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.31$) สนับสนุนการจัดกิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อสืบทอดแก่อนุชน ($\bar{X} = 4.27$) ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์วัฒนธรรมประเพณีที่เห็นว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติในสภาวะการณ์ปัจจุบัน กับมีการให้สถานที่ของวัดจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.25$) ปลุกฝังเยาวชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและเกิดความหวงแหนในมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของตนเอง ($\bar{X} = 4.23$) มีการแสวงหาความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติ ($\bar{X} = 4.16$)

ตารางที่ 4.7 ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการพัฒนาจิตใจ จำแนกเป็นรายข้อ

ด้านการพัฒนาจิตใจ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
1. จัดกิจกรรมให้ประชาชนรักษาศิลุโบสถทุกวันพระในช่วงระยะเวลาเช้าพรรษา	4.40	0.71	มาก
2. จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติ เป็นต้น	4.54	0.67	มากที่สุด
3. มีการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้าน	4.46	0.67	มาก
4. เทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต	4.30	0.71	มาก
5. ให้คำปรึกษาทั้งปัญหาทางด้านจิตใจและปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ชาวบ้าน	4.25	0.72	มาก
6. มีการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าวัดเพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม	4.31	0.71	มาก
7. เทศนาอบรมในด้านการพัฒนาจิตตามแนวทางพุทธศาสนา	4.28	0.74	มาก
รวม	4.36	0.56	มาก

รองลงมา ให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.31$) สนับสนุนการจัดกิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อสืบทอดแก่นุชน ($\bar{X} = 4.27$) ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์วัฒนธรรมประเพณีที่เห็นว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติในสภาวะการณ์ปัจจุบัน กับมีการให้สถานที่ของวัดจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.25$) ปลุกฝังเยาวชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและเกิดความหวงแหนในมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของตนเอง ($\bar{X} = 4.23$) มีการแสวงหาความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติ ($\bar{X} = 4.16$)

ตารางที่ 4.7 ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์
ด้านการพัฒนาจิตใจ จำแนกเป็นรายข้อ

ด้านการพัฒนาจิตใจ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
1. จัดกิจกรรมให้ประชาชนรักษาศีลอุโบสถทุกวันพระในช่วงระยะเวลาเข้าพรรษา	4.40	0.71	มาก
2. จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติ เป็นต้น	4.54	0.67	มากที่สุด
3. มีการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้าน	4.46	0.67	มาก
4. เทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต	4.30	0.71	มาก
5. ให้คำปรึกษาทั้งปัญหาทางด้านจิตใจและปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ชาวบ้าน	4.25	0.72	มาก
6. มีการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าวัดเพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม	4.31	0.71	มาก
7. เทศนาอบรมในด้านการพัฒนาจิตตามแนวทางพุทธศาสนา	4.28	0.74	มาก
รวม	4.36	0.56	มาก

จากตารางที่ 4.7 พบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการพัฒนาจิตใจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.36$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ มีปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 1 ข้อ คือ จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติ เป็นต้น ($\bar{X} = 4.54$) และอยู่ในระดับมาก จำนวน 6 ข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ มีการบรรยายธรรมเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้าน ($\bar{X} = 4.46$) รองลงมา จัดกิจกรรมให้ประชาชนรักษาศีลอุโบสถทุกวันพระในช่วงระยะเวลาเข้าพรรษา ($\bar{X} = 4.40$) มีการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าวัดเพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม ($\bar{X} = 4.31$) เทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ($\bar{X} = 4.30$) เทศนาอบรมในด้านการพัฒนาจิตตามแนวทางพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.28$) ให้คำปรึกษาทั้งปัญหาทางด้านจิตใจและปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ชาวบ้าน ($\bar{X} = 4.25$)

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ตารางที่ 4.8 ระดับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

การพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
1. ด้านการเมือง	3.94	0.73	มาก
2. ด้านการปกครอง	4.21	0.61	มาก
3. ด้านเศรษฐกิจ	3.82	0.70	มาก
4. ด้านสังคม	4.25	0.60	มาก
รวม	4.06	0.59	มาก

จากตารางที่ 4.8 พบว่า ระดับการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านสังคม ($\bar{X} = 4.25$) รองลงมา ด้านการปกครอง ($\bar{X} = 4.21$) ด้านการเมือง ($\bar{X} = 3.94$) และด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X} = 3.82$)

ตารางที่ 4.9 ระดับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการเมือง จำแนกเป็นรายข้อ

ด้านการเมือง	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
1. รณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ	3.86	0.88	มาก
2. ประสานงานกับหน่วยงานอื่น จัดให้ความรู้แก่ประชาชน เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย	3.74	0.84	มาก
3. ส่งเสริมประชาชนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน	3.92	0.83	มาก
4. มีส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนประพฤติปฏิบัติหรือรู้จักแสดงความคิดเห็นตามวิถีทางประชาธิปไตยด้วยการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา	4.02	0.86	มาก
5. ส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชนเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	4.19	0.86	มาก
รวม	3.94	0.73	มาก

จากตารางที่ 4.8 พบว่า ระดับการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการเมือง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชนเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ($\bar{X} = 4.19$) รองลงมาคือ มีส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนประพฤติปฏิบัติหรือรู้จักแสดงความคิดเห็นตามวิถีทางประชาธิปไตยด้วยการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.02$) ส่งเสริมประชาชนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ($\bar{X} = 3.92$) รณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.86$) และประสานงานกับหน่วยงานอื่น จัดให้ความรู้แก่ประชาชน เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย ($\bar{X} = 3.74$)

ตารางที่ 4.10 ระดับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการปกครอง

จำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านการปกครอง	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
1. ส่งเสริมประชาชนให้เห็นความสำคัญของการป้องกันและรักษาความสงบสุขของหมู่บ้าน	4.17	0.75	มาก
2. มีการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองเพื่อความสงบสุขของสังคม	4.08	0.74	มาก
3. นำพระราชาโฆวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเผยแพร่ให้อุบาสกอุบาสิกายึดถือปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของครอบครัวชุมชนและประเทศชาติ	4.43	0.72	มาก
4. เผยแพร่หลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อความสงบสุขของสังคม	4.20	0.75	มาก
5. ส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักธรรมาธรรมในการดำรงตนร่วมกับผู้อื่นในสังคม	4.17	0.76	มาก
รวม	4.21	0.61	มาก

จากตารางที่ 4.10 พบว่า ระดับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$) เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ มีการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ นำพระราชาโฆวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเผยแพร่ให้อุบาสกอุบาสิกายึดถือปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของครอบครัวชุมชนและประเทศชาติ ($\bar{X} = 4.43$) รองลงมา เผยแพร่หลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อความสงบสุขของสังคม ($\bar{X} = 4.20$) และส่งเสริมประชาชนให้เห็นความสำคัญของการป้องกันและรักษาความสงบสุขของหมู่บ้านและส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักธรรมาธรรมในการดำรงตนร่วมกับผู้อื่นในสังคม ($\bar{X} = 4.17$)

ตารางที่ 4.11 ระดับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านเศรษฐกิจ

จำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านเศรษฐกิจ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
1. ส่งเสริมแนะนำให้มีอาชีพใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับท้องถิ่นที่จะเพิ่มรายได้แก่ประชาชน	3.74	0.83	มาก
2. สนับสนุนให้ใช้วัดเพื่อเป็นสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมกลุ่มสนใจวิชาชีพต่าง ๆ	3.84	0.86	มาก
3. ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของครัวเรือนและของชุมชน	3.68	0.81	มาก
4. แนะนำประชาชนให้รู้จักดำรงชีพด้วยการปฏิบัติตนตามแบบเศรษฐกิจพอเพียง	4.07	0.78	มาก
5. เป็นผู้นำหรือส่งเสริมการออมทรัพย์ของประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ	3.81	0.89	มาก
รวม	3.82	0.70	มาก

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ระดับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านเศรษฐกิจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$) เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ มีการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ แนะนำประชาชนให้รู้จักดำรงชีพด้วยการปฏิบัติตนตามแบบเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 4.07$) รองลงมาคือ สนับสนุนให้ใช้วัดเพื่อเป็นสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมกลุ่มสนใจวิชาชีพต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.84$) เป็นผู้นำหรือส่งเสริมการออมทรัพย์ของประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.81$) ส่งเสริมแนะนำให้มีอาชีพใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับท้องถิ่นที่จะเพิ่มรายได้แก่ประชาชน ($\bar{X} = 3.74$) ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของครัวเรือนและของชุมชน ($\bar{X} = 3.68$)

ตารางที่ 4.12 ระดับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านสังคม
จำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านสังคม	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
1. มีการอบรมสั่งสอนหรือชักชวนให้ประชาชนปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีต่อสังคมและประเทศชาติ	4.25	0.72	มาก
2. มีการสอนธรรมศึกษาหรือศีลธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในชุมชนมากนัก	4.20	0.72	มาก
3. มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต	4.25	0.75	มาก
4. มีการชักชวนประชาชนให้รวมพลังเพื่อการพัฒนาชุมชน	4.17	0.75	มาก
5. มีการอำนวยความสะดวกสถานที่ภายในวัดในการจัดกิจกรรมของชุมชน	4.42	0.75	มาก
รวม	4.25	0.60	มาก

จากตารางที่ 4.12 พบว่า ระดับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านสังคม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$) เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ มีการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ มีการอำนวยความสะดวกสถานที่ภายในวัดในการจัดกิจกรรมของชุมชน ($\bar{X} = 4.42$) รองลงมาคือ มีการอบรมสั่งสอนหรือชักชวนให้ประชาชนปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีต่อสังคมและประเทศชาติกับการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต ($\bar{X} = 4.25$) มีการสอนธรรมศึกษาหรือศีลธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในชุมชนมากนัก ($\bar{X} = 4.20$) และมีการชักชวนประชาชนให้รวมพลังเพื่อการพัฒนาชุมชน ($\bar{X} = 4.17$)

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามด้วยวิธี Pearson's Product Moment Correlation (r) ในการหาความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงที่เรียกว่าค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ (Correlation Coefficient)

โดยค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ที่มีค่าเป็นบวก (+) หมายความว่า ข้อมูลสองชุดเปลี่ยนแปลงตามกัน กล่าวคือ ถ้าค่าของตัวแปรตัวหนึ่งสูงค่าตัวแปรอีกตัวหนึ่งจะสูงด้วย ถ้าค่าตัวแปรตัวหนึ่งต่ำค่าตัวแปรอีกตัวหนึ่งจะต่ำด้วย ค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ที่มีค่าเป็นลบ (-) หมายความว่า ข้อมูลสองชุดเปลี่ยนแปลงในทางตรงกันข้ามคือกลับกัน ถ้าค่าเป็นศูนย์ (0) หมายความว่า ข้อมูลทั้งสองชุดไม่เกี่ยวข้องกันไม่สัมพันธ์กันหรือไม่แปรผันร่วมกัน กล่าวคือ ถ้าค่าของตัวแปรตัวหนึ่งสูงค่าตัวแปรอีกตัวหนึ่งจะต่ำ ถ้าค่าตัวแปรตัวหนึ่งต่ำค่าตัวแปรอีกตัวหนึ่งจะสูง จากค่า Correlation Coefficient มีเกณฑ์การวัดระดับความสัมพันธ์ ดังนี้ (Hinkle, 1998, p. 118)

ตารางที่ 4.13 ค่าระดับของความสัมพันธ์

ค่า xy	ระดับของความสัมพันธ์
.91 - 1.00	มีความสัมพันธ์กันสูงมาก
.71 - .90	มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง
.51 - .70	มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง
.31 - .50	มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ
.00 - .30	มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก

ค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกันควรมีค่าสูงสุดไม่เกิน 0.85 เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการเกิด Multi - Collinearity ซึ่งหมายถึง ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันเองสูงมากเกินไป จนไม่เหมาะสมที่จะนำตัวแปรคู่ที่มีความสัมพันธ์กันสูงเกินไปเข้าสมการทั้งสองตัว (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์และกรรณิการ์ สุขเกษม, 2536, น. 25)

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 2) ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ 3) ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม 4) ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และ 5) ด้านการพัฒนาจิตใจสัญลักษณ์ที่ใช้ศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์แต่ละตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

ตารางที่ 4.14 ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ตัวแปร	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	Y
ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (X ₁)	1	-	-	-	-	-
ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ (X ₂)	.646**	1	-	-	-	-
ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม (X ₃)	.500**	.667**	1	-	-	-
ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม (X ₄)	.555**	.673**	.732**	1	-	-
ด้านการพัฒนาจิตใจ (X ₅)	.511**	.645**	.614**	.766**	1	-
การพัฒนาชุมชน (Y)	.641**	.673**	.601**	.679**	.580**	1

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.14 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์การพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีค่าสหสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ มีความสัมพันธ์กับตัวแปรปัจจัยด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .679 รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .673 ปัจจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .641 ปัจจัยด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .601 และปัจจัยด้านการพัฒนาจิตใจ มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .580 โดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี
อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ตารางที่ 4.15 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุของปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน
ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวม

ตัวแปร	Regression Coefficient			
	B	SE	Beta	t
1. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	.219	.042	.281	5.187**
2. ด้านสาธารณสงเคราะห์	.268	.077	.228	3.483**
3. ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	.091	.071	.081	1.277
4. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	.328	.080	.307	4.087**
5. ด้านการพัฒนาจิตใจ	.006	.068	.005	.081
ค่าคงที่ (Constant)			.256	
Multiple R			.770	
R ²			.593	
Adjusted R ²			.585	
F			72.839**	

จากตารางที่ 4.15 พบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวม สามารถอธิบายได้ร้อยละ 59.3 มีค่า $R^2 = .593$ และมีค่า $F = 72.839$ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยที่บทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนมากที่สุดคือ ปัจจัยด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีค่าเท่ากับ .307 รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีค่าเท่ากับ .281 ปัจจัยด้านสาธารณสงเคราะห์ มีค่าเท่ากับ .228 ปัจจัยด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม มีค่าเท่ากับ .081 และปัจจัยด้านการพัฒนาจิตใจ มีค่าเท่ากับ .005 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.16 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุของปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการเมือง

ตัวแปร	Regression Coefficient			
	B	SE	Beta	t
1. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	.259	.064	.268	4.073**
2. ด้านสาธารณสงเคราะห์	.420	.116	.289	3.632**
3. ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	-.061	.107	-.044	-.568
4. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	.252	.121	.190	2.085*
5. ด้านการพัฒนาจิตใจ	.020	.102	.015	.195
ค่าคงที่ (Constant)	.257			
Multiple R	.631			
R ²	.398			
Adjusted R ²	.385			
F	32.993**			

จากตารางที่ 4.16 พบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการเมือง สามารถอธิบายได้ร้อยละ 39.8 มีค่า R² = .398 และมีค่า F = 32.993 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการเมือง มากที่สุดคือ ปัจจัยด้านสาธารณสงเคราะห์ มีค่าเท่ากับ .289 รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีค่าเท่ากับ .268 ปัจจัยด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีค่าเท่ากับ .190 ปัจจัยด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม มีค่าเท่ากับ .190 และปัจจัยด้านการพัฒนาจิตใจ มีค่าเท่ากับ .015 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.17 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุของปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการปกครอง

ตัวแปร	Regression Coefficient			
	B	SE	Beta	t
1. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	.047	.050	.058	.952
2. ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์	.340	.090	.275	3.765**
3. ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	.158	.084	.133	1.887
4. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	.253	.094	.226	2.689**
5. ด้านการพัฒนาจิตใจ	.129	.080	.118	.106
ค่าคงที่ (Constant)	.254			
Multiple R	.700			
R ²	.491			
Adjusted R ²	.480			
F	48.159**			

จากตารางที่ 4.17 พบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการปกครอง สามารถอธิบายได้ร้อยละ 49.1 มีค่า R² = .491 และมีค่า F = 48.159 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านการปกครอง มากที่สุดคือ ปัจจัยด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ มีค่าเท่ากับ .275 รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีค่าเท่ากับ .226 ปัจจัยด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม มีค่าเท่ากับ .133 ปัจจัยด้านการพัฒนาจิตใจ มีค่าเท่ากับ .118 และปัจจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีค่าเท่ากับ .058 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.18 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุของปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านเศรษฐกิจ

ตัวแปร	Regression Coefficient			
	B	SE	Beta	t
1. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	.428	.055	.460	7.754**
2. ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์	.173	.100	.123	1.720
3. ด้านการเผยแพร่ศาสนาธรรม	.095	.093	.070	1.016
4. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	.394	.105	.309	3.761**
5. ด้านการพัฒนาจิตใจ	-.212	.089	-.171	.018
ค่าคงที่ (Constant)	.292			
Multiple R	.715			
R ²	.511			
Adjusted R ²	.502			
F	52.349**			

จากตารางที่ 4.18 พบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านเศรษฐกิจ สามารถอธิบายได้ร้อยละ 51.1 มีค่า $R^2 = .511$ และมีค่า $F = 52.349$ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านเศรษฐกิจ มากที่สุดคือ ปัจจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีค่าเท่ากับ .460 รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีค่าเท่ากับ .309 ปัจจัยด้านการพัฒนาจิตใจ มีค่าเท่ากับ .171 ปัจจัยด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ มีค่าเท่ากับ .123 และปัจจัยด้านการเผยแพร่ศาสนาธรรม มีค่าเท่ากับ .070 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.19 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุของปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน
ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านสังคม

ตัวแปร	Regression Coefficient			
	B	SE	Beta	t
1. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	.142	.043	.178	3.281**
2. ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์	.138	.079	.115	1.754
3. ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	.172	.073	.149	2.363
4. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	.412	.082	.376	5.011**
5. ด้านการพัฒนาจิตใจ	.085	.070	.080	.224
ค่าคงที่ (Constant)	.256			
Multiple R	.770			
R ²	.592			
Adjusted R ²	.584			
F	72.624**			

จากตารางที่ 4.19 พบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านสังคม สามารถอธิบายได้ร้อยละ 59.2 มีค่า $R^2 = .592$ และมีค่า $F = 72.624$ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ด้านสังคมมากที่สุดคือ ปัจจัยด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีค่าเท่ากับ .376 รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการการศึกษาสงเคราะห์ มีค่าเท่ากับ .178 ปัจจัยด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม มีค่าเท่ากับ .149 ปัจจัยด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ มีค่าเท่ากับ .115 และปัจจัยด้านการพัฒนาจิตใจ มีค่าเท่ากับ .080 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.20 ข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี
จังหวัดสุรินทร์

ข้อเสนอแนะ	จำนวนความถี่
ด้านการศึกษาสงเคราะห์	
1. ควรประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณสำหรับเป็นทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน	18
2. ควรดำเนินการสนับสนุนเด็กที่ขาดแคลนทุนทรัพย์อย่างต่อเนื่องในทุกระดับการศึกษา	9
3. ควรจัดให้มีกองทุนเพื่อการสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน	2
ด้านการสาธารณสงเคราะห์	
1. ควรจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนในการความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้สถานที่ของวัดในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา	24
2. ควรจัดให้มีกิจกรรมรณรงค์เกี่ยวกับการดูแลศาสนสถานเพื่อให้พร้อมสำหรับการใช้ประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ	12
3. ควรประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดูแลศาสนสถานให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วม	3
ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	
1. ควรมีการแสดงธรรมเทศนาในหัวข้อที่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน	13
2. ควรมีการจัดกิจกรรมที่สำคัญทางพุทธศาสนาโดยให้พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่หลักธรรมคำสอน	5
3. ควรกำหนดแนวทางในการเผยแผ่พุทธศาสนาให้ครอบคลุมกับประชาชนทุกกลุ่ม	3
ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	
1. พระสงฆ์ควรร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น	20
2. ควรมีการจัดกิจกรรมสำหรับการส่งเสริม การอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นในชุมชนร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง	7
ด้านการพัฒนาจิตใจ	
1. ควรจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำหมู่บ้านเพื่อให้ประชาชนเกิดความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรม	15
2. ควรจัดให้มีการอบรมเพื่อให้ประชาชนเข้าใจถึงหลักธรรมในการพัฒนาทางด้านจิตใจ	5

จากตารางที่ 4.20 พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะจำแนกเป็นรายด้านเรียงตามลำดับความถี่ได้ดังนี้

1. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีข้อเสนอแนะคือ พระสงฆ์ควรประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณสำหรับเป็นทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน ควรดำเนินการสนับสนุนเด็กที่ขาดแคลนทุนทรัพย์อย่างต่อเนื่องในทุกระดับการศึกษา และควรจัดให้มีกองทุนเพื่อการสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน

2. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ มีข้อเสนอแนะคือ พระสงฆ์ควรจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนในการความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้สถานที่ของวัดในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ควรจัดให้มีกิจกรรมรณรงค์เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพสถานเพื่อให้พร้อมสำหรับการใช้ประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ และควรประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพสถานให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วม

3. ด้านบทบาทการเผยแผ่ศาสนาธรรม มีข้อเสนอแนะคือ พระสงฆ์ควรมีการแสดงธรรมเทศนาในหัวข้อที่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ควรมีการจัดกิจกรรมที่สำคัญทางพุทธศาสนาโดยให้พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่หลักธรรมคำสอนและควรกำหนดแนวทางในการเผยแผ่พุทธศาสนาให้ครอบคลุมกับประชาชนทุกกลุ่ม

4. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีข้อเสนอแนะคือ พระสงฆ์ควรร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นและควรมีการจัดกิจกรรมสำหรับการส่งเสริม การอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นในชุมชนร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5. ด้านการพัฒนาจิตใจ มีข้อเสนอแนะคือ ควรจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำหมู่บ้านเพื่อให้ประชาชนเกิดความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมและควรจัดให้มีการอบรมเพื่อให้ประชาชนเข้าใจถึงหลักธรรมในการพัฒนาทางด้านจิตใจ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัย นำมาสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. สรุป
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ สรุปผลได้ดังนี้

5.1.1 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 43.36 รองลงมา คือ เพศชาย จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 56.64 ส่วนใหญ่อายุ 41 – 50 ปี จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 30.08 รองลงมาคือ ต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 19.92 ส่วนใหญ่อาชีพเกษตรกร/รับจ้างทั่วไป จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 54.30 รองลงมาคือ นักเรียน/นักศึกษา และค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว/อาชีพอิสระ อาชีพละจำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 12.11

5.1.2 ระดับปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมากระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีปัจจัยบทบาทพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการพัฒนาจิตใจ รองลงมาคือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและด้านเผยแผ่ศาสนาธรรม

5.1.3 ระดับการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ ด้านสังคม รองลงมา ด้านการปกครอง และด้านการเมือง

5.1.4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์การพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีค่าสหสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ มีความสัมพันธ์กับตัวแปรปัจจัยด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .679 รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .673 ปัจจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .641 ปัจจัยด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .601 และปัจจัยด้านการพัฒนาจิตใจ มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .580 โดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.1.5 ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวม สามารถอธิบายได้ร้อยละ 5.93 มีค่า $R^2 = .593$ และมีค่า $F = 72.839$ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยที่บทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนมากที่สุดคือ ปัจจัยด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีค่าเท่ากับ .307 รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีค่าเท่ากับ .281 ปัจจัยด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ มีค่าเท่ากับ .228 ปัจจัยด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม มีค่าเท่ากับ .081 และปัจจัยด้านการพัฒนาจิตใจ มีค่าเท่ากับ .005 ตามลำดับ

5.1.6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะจำแนกเป็นรายด้าน มีดังนี้

5.1.6.1 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีข้อเสนอแนะคือ พระสงฆ์ควรประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณสำหรับเป็นทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน ควรดำเนินการสนับสนุนเด็กที่ขาดแคลนทุนทรัพย์อย่างต่อเนื่องในทุกระดับการศึกษา และควรจัดให้มีกองทุนเพื่อการสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน

5.1.6.2 ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ มีข้อเสนอแนะคือ พระสงฆ์ควรจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน ในการความสะอาดแก่ประชาชนในการใช้สถานที่ของวัดในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ควรจัดให้มีกิจกรรมรณรงค์เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพสถานเพื่อให้พร้อมสำหรับการใช้ประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ และควรประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพสถานให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วม

5.1.6.3 ด้านบทบาทการเผยแผ่ศาสนาธรรม มีข้อเสนอแนะคือ พระสงฆ์ควรมีการแสดงธรรมเทศนาในหัวข้อที่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ควรมีการจัดกิจกรรมที่สำคัญทางพุทธศาสนาโดยให้พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่หลักธรรมคำสอนและควรกำหนดแนวทางในการเผยแผ่พุทธศาสนาให้ครอบคลุมกับประชาชนทุกกลุ่ม

5.1.6.4 ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีข้อเสนอแนะคือ พระสงฆ์ควรร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นและควรมีการจัดกิจกรรมสำหรับการส่งเสริม การอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นในชุมชนร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5.1.6.5 ด้านการพัฒนาจิตใจ มีข้อเสนอแนะคือ ควรจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนเกิดความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมและควรจัดให้มีการอบรมเพื่อให้ประชาชนเข้าใจถึงหลักธรรมในการพัฒนาทางด้านจิตใจ

5.2 อภิปรายผล

ผลการศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโนนศิลาเลิง อำเภอช้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ สามารถอภิปรายผลตามสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ระดับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยพบว่า ระดับปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งผลงานวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรชัย พันธุ์ธาดาพร (2559, น. 612) ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์และผู้นำชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง) (2561) ศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนใน เขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมคิด ศรีสมบูรณ์ (2549) ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ทั้งนี้เป็นเพราะ ประชาชนในชุมชนรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ต่างได้รับทราบถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนผ่านโครงการพัฒนาชุมชนทั้ง 5 ด้านที่จัดขึ้นมาอย่างเป็นประจำและต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นโครงการมอบทุนการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนที่

เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ โครงการอบรมเยาวชนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับประชาชน ทุกกลุ่ม มีการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมและบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ตามโอกาสที่พึงมี โดยเฉพาะกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยพระสงฆ์ในตำบลเป็นผู้สนับสนุนและให้คำปรึกษาแก่ประชาชนในการจัดงานบุญงานประเพณีที่สำคัญของชุมชน มีการจัดดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งการเข้าไปมีบทบาทมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนดังกล่าวของพระสงฆ์เป็นการแสดงบทบาทที่เป็นรูปธรรม คือ มีการปฏิบัติจริงตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะบทบาทที่เป็นรูปธรรม ของ พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล (2542, น. 65-66); จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ (2540, น. 45 – 46) ซึ่งบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์นั้นประชาชนในพื้นที่ต่างได้ประจักษ์ในผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นผ่านโครงการต่าง ๆ จึงทำให้ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 2 ระดับการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยพบว่า ระดับการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ผลการวิจัยไม่ได้เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งผลงานวิจัยไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พงษ์ชัย พรสุโรจน์ (2550) ศึกษา กิจวัตรของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัย พบว่า กิจวัตรของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา พบว่า พระสงฆ์มีระดับกิจวัตรด้านนี้อยู่ในระดับน้อยร้อยละ 35.43 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.65 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.94 ด้านเศรษฐกิจพบว่า พระสงฆ์มีระดับกิจวัตรด้านนี้อยู่ในระดับน้อยที่สุดร้อยละ 33.24 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.17 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.97 ด้านสาธารณสุขพบว่า พระสงฆ์มีกิจวัตรอยู่ในระดับน้อยร้อยละ 35.12 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.05 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.01 ด้านศิลปวัฒนธรรมพบว่า พระสงฆ์มีกิจวัตรด้านนี้อยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 41.54 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.94 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.85 และด้านการเมืองการปกครองพบว่า พระสงฆ์มีกิจวัตรด้านนี้อยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 33.34 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.60 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.90 ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยมงคล ศรีทองแดง (2552) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน เขตอำเภอมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับน้อย

ทั้งนี้เพราะประชาชนในชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ต่างเห็นผลงานการพัฒนาชุมชนที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำทั้งในส่วนของโครงการที่เกี่ยวข้องกับการมอบทุนการศึกษาแก่เยาวชน โครงการเกี่ยวกับการสาธารณสุขสงเคราะห์ต่าง ๆ แก่ประชาชน โครงการค่ายปฏิบัติ

ธรรมตามสถานศึกษาต่าง ๆ รวมถึงโครงการบรรยายและแสดงธรรมเทศนาในโอกาสต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน เป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรม มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันสำคัญของท้องถิ่น โดยการประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินกิจกรรมทางด้านการพัฒนาจิตใจตามแนวทางพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรมให้ประชาชนรักษาศีลอุโบสถทุกวันพระในช่วงของการเข้าพรรษา ทำให้ประชาชนได้พัฒนาจิตใจทำให้จิตใจสงบสุข สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งถือได้ว่าการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์เป็นไปการพัฒนาตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงวางแนวปณิธานให้แก่สาวกปฏิบัติเพื่อการสงเคราะห์ปวงชนว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นพ้นแล้วจากบ่วงมารที่รังรัด ทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ และเป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย แม้เราทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงมารทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเดินทางรอนแรมไปเพื่อประโยชน์ เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมากเพื่อความทุกข์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” (วิ.ม. (บาลี) 4/32/39, วิ.ม. (ไทย) 4/32/32)

สมมติฐานที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ อยู่ในระดับสูง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีค่าสหสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ มีความสัมพันธ์กับตัวแปรปัจจัยด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .679 รองลงมาคือปัจจัยด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .673 ปัจจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .641 ปัจจัยด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .601 และปัจจัยด้านการพัฒนาจิตใจ มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ .580 โดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งผลงานวิจัยไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูอรรถสารโสภิต (2553, น. ก - ข) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมพบว่า มีระดับบทบาทอยู่ในระดับมาก

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการเข้าไปพัฒนาชุมชนนั้นเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวข้องกับการควบคุม และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ 4 ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 ที่กำหนดบทบาทให้พระสงฆ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ

สถาบันทางศาสนาและสังคม เพื่ออยู่กับสังคม ดังนั้นพระสงฆ์จำต้องได้รับความช่วยเหลือและมีบทบาทในการกระทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยเหตุผล 3 ประการ (จุไรรัตน์ บุญที่สุต, 2556, น. 9) คือ การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวาย สภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวกับการบำเพ็ญปฏิบัติสมณธรรม และโดยคุณธรรม คือ เมตตาธรรม พระสงฆ์จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ 32

สมมติฐานที่ 4 ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ อยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวม สามารถอธิบายได้ร้อยละ 59.3 มีค่า $R^2 = .593$ และมีค่า $F = 72.839$ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งผลงานวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมคิด ศรีสมบูรณ์ (2549) ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ศาสนธรรม ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและด้านการพัฒนาจิตใจ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทในการเป็นผู้นำทางสังคมของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะผู้นำทางจิตใจ การที่พระสงฆ์มีบทบาท มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามบทบาทอันพึงกระทำได้ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนในทางที่ดีและการพัฒนานี้จะต้องเป็นการพัฒนาที่ควบคู่กันไปทั้งทางด้านวัตถุและการพัฒนาด้านจิตใจเพื่อให้เกิดความสมดุลในการดำรงชีวิตของประชาชนในปัจจุบัน หากมองย้อนกลับในด้านประวัติศาสตร์ไทยในทุก ๆ สมัย บทบาทของพระสงฆ์ในการสร้างคุณูปการต่อสังคมไว้หลายประการ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2542, น. 21) อาทิเช่น การทำหน้าที่เป็นผู้นำในสังคม การทำหน้าที่เป็นครูของคนในสังคม

5.3 ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ มีข้อเสนอแนะเป็นดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

5.3.1.1 ควรมีการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์เพื่อเป็นการสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน

5.3.1.2 ควรมีการมอบทุนการศึกษาแก่เด็กที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์อย่างต่อเนื่องและ
ทุกระดับชั้น

5.3.1.3 ควรจัดกิจกรรมที่ให้การสนับสนุนด้านปัจจัย 4 แก่วัดและประชาชนที่ขาดแคลน

5.3.1.4 ควรจัดโครงการเพื่อระดมทุนจากญาติโยมเพื่อนำมาเป็นการสาธารณสงเคราะห์
ผู้ด้อยโอกาสต่อไป

5.3.1.5 ควรส่งเสริมและสนับสนุนการจัดโครงการค่ายปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษาต่าง ๆ ในชุมชน

5.3.1.6 ควรจัดให้มีการสอน การบรรยายเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็ก เยาวชนและ
ประชาชนโดยทั่วไป

5.3.1.7 ควรมีการจัดแสดงธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของท้องถิ่น

5.3.1.8 ควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการหวงแหนในมรดกทาง
ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

5.3.1.9 ควรมีการเทศนาอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจตามแนวทางพุทธศาสนา

5.3.1.10 ควรมีเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิด
ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

5.3.2.1 ควรศึกษาถึงประสิทธิผลของการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัด
สุรินทร์

5.3.2.2 ควรศึกษานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- โกศล วงศ์สวรรค์. (2543). *ปัญหาสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น (1997).
- คณิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. (2545). *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดป่านานาชาติ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- คุณ โทจันทร์. (2548). *ศาสนพิธี*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2538). *สังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตตินันท์ เดชะคุปต์. (2549). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจิตวิทยาบริการในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ เอกสารการสอนชุดวิชาจิตวิทยาบริการ หน่วยที่ 1- 7 (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จูไรรัตน์ บุญที่สุด. (2556). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษา พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์*. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (2548). *สังคมวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 12)*. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. MAHASARAKHAM UNIVERSITY
- ชัยมงคล ศรีทองแดง. (2552). *ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- จิรวัดน์ นิจนตร. (2528). *การศึกษากับการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- ณรงค์ เล็งประชา. (2530). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ณัฐรุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์. (2558). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. (2528). *แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งที่จำเป็นที่เพียงพอแก่การดำรงชีวิต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.
- เดโช สวานานนท์. (2518). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

- ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์และคณะ. (2553). การศึกษาและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างองค์กร
ชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาตำบลวังชมพุก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์:
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- ธงชัย สันติวงษ์และชัยยศ สันติวงษ์. (2542). พฤติกรรมบุคคลในองค์กร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2553). พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- นิพนธ์ แจ้งเอี่ยม. (2524). จิตวิทยาสังคม. ภูเก็ต: วิทยาลัยครูภูเก็ต.
- นิรมล สุธรรมกิจ. (2551). สังคมกับเศรษฐกิจ กรณีศึกษาประเทศไทย (พ.ศ. 2540-2545).
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- เบญจา มังคะละพุกษ์. (2552). พระกับการเมือง หลวงตามหาบัวกับทักษิณ บันทึกเหตุการณ์
ทางการเมืองร่วมสมัย. นนทบุรี: บ้านหนังสือ.
- ปกรณ์ ปรียากร. (2547). เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการบริหารการพัฒนาชนบท หน่วยที่ 1
(พิมพ์ครั้งที่ 13). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประเวศ วะสี. (2541). วิสัยทัศน์ผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา
กรมการศาสนา.
- ปลื้ม โชติขจรยางกุล. (2550). กฎหมายคณะสงฆ์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปราชญา กล้าผจัญ. (2540). พฤติกรรมผู้นำ ทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระครูสมุห์ชัชวาล ชำมะณี. (2544). บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน บริเวณชายแดน
ไทย-ลาวจังหวัดเลย. เลย: สถาบันราชภัฏเลย
- พระครูอรุณสารโสภิต. (2553). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
ชุมชนในเขตอำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2539). การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542ก). การศึกษาทางเลือกสู่วิวัฒน์หรือวิบัติในยุคโลกไร้พรมแดน.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542ก). พุทธธรรม : ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546ก). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ

: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ). (2540). เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์

และการพระศาสนา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากิตติ สุจิตฺโต (สร้อยมาลา). (2556) บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชน

ในเขตอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

พระมหาณรงค์ จิตฺตโสภณ. (2538). พระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาอำเภอภูเวียง

จังหวัดขอนแก่น. เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

พระมหาถวิล พลเตมา. (2546). บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาพระครูสุธี

ปริยัติโยดม. เลย: สถาบันราชภัฏเลย.

พระมหานวปฎล กุศลญาโณ (ทรงประดิษฐ์). (2552). การศึกษาทัศนคติความคาดหวังและความ

พึงพอใจของผู้ประสบอุทกภัยที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอโพธิ์

ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร. อัญญา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมชาย สุนติกโร (ชุ่มจิต). (2555). บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะ

สงฆ์ด้านสาธารณูปการของวัดในจังหวัดปทุมธานี. อัญญา:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไพศาล วิสาโล. (2546). พุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต.

กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

พระราชวรมนูณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ. (2540). พุทธศาสนสุภาษิตฉบับบันทึกธรรมประจำวัน.

กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

- พระเลิศพิพัฒน์ จนทปญโญ (แก้ววันทอง). (2554). บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมโลกาวิวัฒน์. วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม, 7(2), 6-16.
- พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). (2548). พุทธศาสตร์ปริทรรศน์รวมในผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง). (2561). บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสมคิด ศรีบูรณ (2549). ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- พระสมนึก อนันตวงศ์. (2540). สถาบันสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยในอนาคตตามทรรศนะพระผู้นำทางด้านวิชาการ. วิทยานิพนธ์ สส.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระอธิการผจญ อาจาโร. (2553). ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมมาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน. อยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอนุชิต ชูเนียม. (2550). บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนในจังหวัดอุดรดิตถ์. อุดรดิตถ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.
- พินิจ ลาภธนานนท์. (2549). กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการปรับเปลี่ยนบทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคอีสาน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธทาส อินทปญโญ. (2538). ธรรมสังคณนิยม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยามประเทศ.
- พรชัย พันธุ์ธาดารกร. (2559). บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. นครราชสีมา: วิทยาลัยนครราชสีมา.
- พงษ์ชัย พรสุโรจน์. (2550). กิจวัตรของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- วงเพชร สรรค์ตันกวีกุล. (2542). มนุษย์กับสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- माणพ พลไพรินทร์. (2546). คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- ยุวัฒน์ วุฒเมธี. (2534). การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. (2539). *หลักการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ศึกษาพร.
- วินัย วีระวัฒนานนท์. (2538). *สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก. (2542). *หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส0413 พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยร่มเกล้า.
- วรวิมล โรมรัตนพันธ์. (2554). *ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สนิท สมักรการ. (2542). *การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2547). *ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรพัฒนาพานิชย์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2546). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2535). *วินัยมุข เล่ม 2 (หลักสูตรนักรธรรมชั้นโท)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สนธยา พลศรี (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมนึก ปัญญาสิงห์. (2545). *การวางแผนพัฒนาชุมชน*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมนึก ภัททิยธนี. (2553). *การวัดผลการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 7)*. กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์.
- สมพร เทพสิทธิ์า. (2538). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: สภาอุรวุฑูติก.
- สุภาพรรณ ฌ บางช้าง. (2527). *การประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมร รักษาสัตย์. (2522). *การพัฒนานโยบาย (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อรุณ รักธรรม. (2526). *พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: รุ่งวัฒนาการพิมพ์.
- อุทัย หิรัญโต. (2519). *สังคมวิทยาประยุกต์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- อำนาจ อนันตชัย. (2531). *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการพัฒนาชนบท หน่วยที่ 1-2*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

อัมพร สุคันธวิชและศรีรัฐ โกวงศ์. (2553). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Carolie Bryant and Louise G.white. (1982). *Managing Development in the Third World Bolder, Colorado: Westview press.*

Yamane, T. (1973). *Statistics : An introduction analysis (3rd ed)*. New York: Harper and Row international.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้เป็นเครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลการทำงานศึกษาวิจัยทางวิชาการ กรณีศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ข้อมูลต่างๆ ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับและไม่มีผลกระทบต่อผู้ตอบแบบสอบถาม จึงขอความร่วมมือท่านผู้ตอบแบบสอบถามได้โปรดตอบแบบสอบถามด้วยความซื่อสัตย์สุจริตให้มากที่สุด จะส่งผลให้การวิจัยครั้งนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แบบสอบถามจะแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล

ตอนที่ 2 ปัจจัยบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ตอนที่ 3 บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดีเช่นเคย จึงขอเจริญพรขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูรัตนโรภาส

รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

เลขที่แบบสอบถาม

ตอนที่ 1 คุณลักษณะทั่วไปของบุคคล

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงที่เกี่ยวกับท่าน เพียง 1 ข้อ

1. เพศ

- 1) ชาย 2) หญิง

2. อายุ

- 1) อายุต่ำกว่า 30 ปี 2) อายุ 31 - 40 ปี
 3) อายุ 41 - 50 ปี 4) อายุ 51 - 60 ปี
 5) อายุ 61 ปีขึ้นไป

3. อาชีพ

- 1) เกษตรกร/รับจ้างทั่วไป 2) นักเรียน/นักศึกษา
 3) ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว/อาชีพอิสระ 4) ลูกจ้าง/พนักงานเอกชน
 5) ลูกจ้าง/พนักงานรัฐวิสาหกิจ/ข้าราชการ 6) ว่างาน/แม่บ้าน/พ่อบ้าน

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงที่เกี่ยวกับท่าน เพียง 1 ข้อ

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์	ระดับบทบาท				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1. บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์					
1.1 มีการจัดกิจกรรมที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน					
1.2 มีการมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์เป็นประจำทุกปี					
1.3 มีการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์เพื่อใช้ในการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กที่เรียนดีแต่ขาดทุนทรัพย์					
1.4 มีการบริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อการศึกษาแก่เด็กทั่วไปทั้งในโรงเรียนของรัฐและเอกชน					
1.5 มีการสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษาและอุปกรณ์กีฬาให้กับโรงเรียนที่ขาดแคลน					
1.6 มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาสำหรับเยาวชนและบุคคลทั่วไป					
1. มีโครงการอบรมเยาวชนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม					
2. บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์					
2.1 อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมและบำเพ็ญกุศล					

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์	ระดับบทบาท				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
2.2 ให้คำแนะนำชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					
2.3 ให้ความอนุเคราะห์และสนับสนุนด้านปัจจัย 4 แก่วัดและประชาชนที่ขาดแคลน					
2.4 มีการชักชวนญาติโยมร่วมบริจาคทรัพย์เพื่อการสาธารณสงเคราะห์					
2.5 มีการให้อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลตามประเพณีในท้องถิ่น					
2.6 ให้ชาวบ้านได้ยืมสิ่งของต่าง ๆ ภายในวัดเช่น โต๊ะเก้าอี้ ถ้วยชาม เสื่อ เป็นต้น เพื่อใช้ในการทำบุญหรืองานสาธารณต่าง ๆ					
2.7 การให้ความช่วยเหลือหน่วยงานทางราชการในการจัดกิจกรรมป้องกันและรักษาผู้ติดยาเสพติด					
3. บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม					
3.1 มีการบรรยายและแสดงพระธรรมเทศนาในโอกาสต่างๆ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน					
3.2 จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
3.3 จัดให้มีพิธีกิจกรรมการแสดงตนเป็นพุทธมามกะให้กับเยาวชนและประชาชนโดยทั่วไป					
3.4 จัดโครงการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษาต่าง ๆ					

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์	ระดับบทบาท				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
3.5 จัดให้มีการฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้เป็นพระ นักเทศน์เพื่อจะได้เผยแผ่ศาสนาธรรม					
3.6 มีการจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อ แนะนำสั่งสอนประชาชนให้รู้จักผิดชอบชั่วดี					
3.7 เข้าไปสอนคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียน นักศึกษาตามสถานศึกษาต่าง ๆ					
4. บทบาทด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม					
4.1 สนับสนุนและให้คำปรึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับงาน บุญหรือประเพณีต่าง ๆ					
4.2 ให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนเพื่อให้เห็นถึง ความสำคัญและคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม					
4.3 สนับสนุนการจัดกิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมเพื่อสืบทอดแก่อนุชน					
4.4 ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์วัฒนธรรม ประเพณีที่เห็นว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติในสภาวการณ์ ปัจจุบัน					
4.5 ปลุกฝังเยาวชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของ ศิลปวัฒนธรรมและเกิดความหวงแหนในมรดกทาง ศิลปวัฒนธรรมของตนเอง					
4.6 มีการให้สถานที่ของวัดจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับ ศิลปวัฒนธรรม					

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์	ระดับบทบาท				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
4.7 มีการแสวงหาความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติ					
5. บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ					
5.1 จัดกิจกรรมให้ประชาชนรักษาศีลอุโบสถทุกวันพระในช่วงระยะเวลาเข้าพรรษา					
5.2 จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติ เป็นต้น					
5.3 มีการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้าน					
5.4 เทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต					
5.5 ให้คำปรึกษาทั้งปัญหาทางด้านจิตใจและปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ชาวบ้าน					
5.6 มีการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าวัดเพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม					
5.7 เทศนาอบรมในด้านการพัฒนาจิตตามแนวทางพุทธศาสนา					

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับระดับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงที่เกี่ยวกับท่าน เพียง 1 ข้อ

การพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์	ระดับการพัฒนา				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1. ด้านการเมือง					
1.1 รณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ					
1.2 ประสานงานกับหน่วยงานอื่น จัดให้ความรู้แก่ประชาชน เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย					
1.3 ส่งเสริมประชาชนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน					
1.4 มีส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนประพฤติปฏิบัติหรือรู้จักแสดงความคิดเห็นตามวิถีทางประชาธิปไตยด้วยการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา					
1.5 ส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชนเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข					
2. ด้านการปกครอง					
2.1 ส่งเสริมประชาชนให้เห็นความสำคัญของการป้องกันและรักษาความสงบสุขของหมู่บ้าน					
2.2 มีการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองเพื่อความสงบสุขของสังคม					

การพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์	ระดับการพัฒนา				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
2.3 นำพระราชโองการพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเผยแพร่ให้อุบาสกอุบาสิกายึดถือปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของครอบครัวชุมชนและประเทศชาติ					
2.4 เผยแพร่หลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อความสงบสุขของสังคม					
2.5 ส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักธรรมาธรรมในการดำรงตนร่วมกับผู้อื่นในสังคม					
3. ด้านเศรษฐกิจ					
3.1 ส่งเสริมแนะนำให้มีอาชีพใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับท้องถิ่นที่จะเพิ่มรายได้แก่ประชาชน					
3.2 สนับสนุนให้ใช้วัดเพื่อเป็นสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมกลุ่มสนใจวิชาชีพต่าง ๆ					
3.3 ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของครัวเรือนและของชุมชน					
3.4 แนะนำประชาชนให้รู้จักดำรงชีพด้วยการปฏิบัติตนตามแบบเศรษฐกิจพอเพียง					
3.5 เป็นผู้นำหรือส่งเสริมการออมทรัพย์ของประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ					
4. ด้านสังคม					
4.1 มีการอบรมสั่งสอนหรือชักชวนให้ประชาชนปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีต่อสังคมและประเทศชาติ					

การพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัด สุรินทร์	ระดับการพัฒนา				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)
4.2 มีการสอนธรรมศึกษาหรือศีลธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในชุมชนมากน้อย					
4.3 มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต					
4.4 มีการชักชวนประชาชนให้รวมพลังเพื่อการพัฒนาชุมชน					
4.5 มีการอำนวยความสะดวกสถานที่ภายในวัดในการจัดกิจกรรมของชุมชน					

ตอนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

1. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

.....

.....

.....

2. ด้านสาธารณสงเคราะห์

.....

.....

.....

3. ด้านการเผยแพร่ศาสนธรรม

.....

.....

.....

4. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

.....

.....

.....

5. ด้านการพัฒนาจิตใจ

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านในความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ข

ค่าความสอดคล้องของข้อคำถาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

ข้อความ	คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
2. บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์					
2.1 อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมและบำเพ็ญกุศล	-	-	-	-	-
2.2 ให้คำแนะนำชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	-	-	-	-	-
2.3 ให้ความอนุเคราะห์และสนับสนุนด้านปัจจัย 4 แก่วัดและประชาชนที่ขาดแคลน	1	1	1	3	1
2.4 มีการชักชวนญาติโยมร่วมบริจาคทรัพย์เพื่อการสาธารณสุขสงเคราะห์	1	1	1	3	1
2.5 มีการให้อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลตามประเพณีในท้องถิ่น	1	1	1	3	1
2.6 ให้ชาวบ้านได้ยืมสิ่งของต่าง ๆ ภายในวัดเช่น โต๊ะ เก้าอี้ ถ้วยชาม เสื่อ เป็นต้น เพื่อใช้ในการทำบุญหรืองานสาธารณต่าง ๆ	1	1	1	3	1
2.7 การให้ความช่วยเหลือหน่วยงานทางราชการในการจัดกิจกรรมป้องกันและรักษาผู้ติดยาเสพติด	1	1	1	3	1

(ต่อ)

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

ข้อความ	คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
3. บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม					
3.1 มีการบรรยายและแสดงพระธรรมเทศนาในโอกาสต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน	1	1	1	3	1
3.2 จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	1	1	1	3	1
3.3 จัดให้มีพิธีกรรมการแสดงตนเป็นพุทธมามกะให้กับเยาวชนและประชาชนโดยทั่วไป	1	1	1	3	1
3.4 จัดโครงการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษาต่าง ๆ	-	-	-	-	-
3.5 จัดให้มีการฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้เป็นพระนักเทศน์เพื่อจะได้เผยแผ่ศาสนาธรรม	-	-	-	-	-
3.5 จัดให้มีการฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้เป็นพระนักเทศน์เพื่อจะได้เผยแผ่ศาสนาธรรม	1	1	1	3	1
3.6 มีการจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อแนะนำสั่งสอนประชาชนให้รู้จักผิดชอบชั่วดี	1	1	1	3	1
3.7 เข้าไปสอนคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียนนักศึกษาตามสถานศึกษาต่าง ๆ	1	1	1	3	1

(ต่อ)

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

ข้อความ	คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
4.1 สนับสนุนและให้คำปรึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับงานบุญหรือประเพณีต่างๆ	1	1	1	3	1
4.2 ให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม	1	1	1	3	1
4.3 สนับสนุนการจัดกิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อสืบทอดแก่อนุชน	1	1	1	3	1
4.4 ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์วัฒนธรรมประเพณีที่เห็นว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติในสภาวะการณ์ปัจจุบัน	1	1	1	3	1
4.5 ปลุกฝังเยาวชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและเกิดความหวงแหนในมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของตนเอง	1	1	1	3	1
4.6 มีการให้สถานที่ของวัดจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม	1	1	1	3	1
4.7 มีการแสวงหาความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติ	1	1	1	3	1

(ต่อ)

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

ข้อความ	คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
5. บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ					
5.1 จัดกิจกรรมให้ประชาชนรักษาศีล อุโบสถทุกวันพระในช่วงระยะเวลา เข้าพรรษา	1	1	1	3	1
5.2 จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเนื่องในวัน สำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติ เป็นต้น	1	1	1	3	1
5.3 มีการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรือ งานประเพณีในหมู่บ้าน	1	1	1	3	1
5.4 เทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจ หลักธรรมและสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการ ดำเนินชีวิต	1	1	1	3	1
5.5 ให้คำปรึกษาทั้งปัญหาทางด้านจิตใจ และปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ ชาวบ้าน	1	1	1	3	1
5.6 มีการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนให้เด็ก และเยาวชนเข้าวัดเพื่อศึกษาและ ปฏิบัติธรรม	1	1	1	3	1
5.7 เทศนาอบรมในด้านการพัฒนาจิตตาม แนวทางพุทธศาสนา	1	1	1	3	1

ตารางที่ ข.2 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาโดยหาค่าความสอดคล้องของ
 วัตถุประสงค์กับข้อคำถาม (Item of Objective Congruence หรือ IOC)
 เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ข้อคำถาม	คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1. ด้านการเมือง					
1.1 รณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิ ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ	1	1	1	3	1
1.2 ประสานงานกับหน่วยงานอื่น จัดให้ ความรู้แก่ประชาชน เกี่ยวกับสิทธิและ หน้าที่ของประชาชนตามระบอบ ประชาธิปไตย	1	1	1	3	1
1.3 ส่งเสริมประชาชนในชุมชนให้เห็น ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน	1	1	1	3	1
1.4 มีส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ประพฤติปฏิบัติหรือรู้จักแสดงความ คิดเห็นตามวิถีทางประชาธิปไตยด้วย การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีตามหลักธรรม ทางพุทธศาสนา	1	1	1	3	1
1.5 ส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชน เกี่ยวกับการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรง เป็นประมุข	1	1	1	3	1

(ต่อ)

ตารางที่ ข.2 (ต่อ)

ข้อความ	คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
2. ด้านการปกครอง					
2.1 ส่งเสริมประชาชนให้เห็นความสำคัญของการป้องกันและรักษาความสงบสุขของหมู่บ้าน	1	1	1	3	1
2.2 มีการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองเพื่อความสงบสุขของสังคม	-	-	-	-	-
2.3 นำพระราชาวิชาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเผยแพร่ให้อุบาสกอุบาสิกายึดถือปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของครอบครัวชุมชนและประเทศชาติ	1	1	1	3	1
2.4 เผยแพร่หลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อความสงบสุขของสังคม	1	1	1	3	1
2.5 ส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักธรรมาธรรมในการดำรงตนร่วมกับผู้อื่นในสังคม	1	1	1	3	1
3. ด้านเศรษฐกิจ					
3.1 ส่งเสริมแนะนำให้มีอาชีพใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับท้องถิ่นที่จะเพิ่มรายได้แก่ประชาชน	1	1	1	3	1
3.2 สนับสนุนให้ใช้วัดเพื่อเป็นสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมกลุ่มสนใจวิชาชีพต่าง ๆ	1	1	1	3	1
3.3 ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของครัวเรือนและของชุมชน	1	1	1	3	1

(ต่อ)

ตารางที่ ข.2 (ต่อ)

ข้อความ	คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
3.4 แนะนำประชาชนให้รู้จักดำรงชีพด้วยการปฏิบัติตนตามแบบเศรษฐกิจพอเพียง	1	1	1	3	1
3.5 เป็นผู้นำหรือส่งเสริมการออมทรัพย์ของประชาชนในรูปแบบต่างๆ	1	1	1	3	1
4. ด้านสังคม					
4.1 มีการอบรมสั่งสอนหรือชักชวนให้ประชาชนปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีต่อสังคมและประเทศชาติ	1	1	1	3	1
4.2 มีการสอนธรรมศึกษาหรือศีลธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในชุมชนอย่างน้อย	1	1	1	3	1
4.3 มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต	1	1	1	3	1
4.4 มีการชักชวนประชาชนให้รวมพลังเพื่อการพัฒนาชุมชน	1	1	1	3	1
4.5 มีการอำนวยความสะดวกสถานที่ภายในวัดในการจัดกิจกรรมของชุมชน	1	1	1	3	1

ภาคผนวก ค

ค่าความเชื่อมั่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ผลการทดสอบหาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามและการหาค่าสัมประสิทธิ์อย่างง่ายระหว่าง
รายข้อกับรวมทุกข้อ (Item-total Correlation)

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
a1	235.38	973.317	.842	.989
a2	235.80	973.600	.747	.989
a3	235.70	977.600	.722	.989
a4	235.83	974.866	.712	.989
a5	235.70	975.805	.702	.989
a6	235.30	968.626	.857	.989
a7	235.20	972.369	.812	.989
b1	234.98	990.128	.772	.989
b2	235.15	977.515	.816	.989
b3	235.25	974.654	.877	.989
b4	235.45	982.100	.618	.989
b5	235.15	982.182	.797	.989
b6	235.05	992.254	.659	.989
b7	235.15	988.079	.647	.989
c1	235.15	978.079	.848	.989
c2	235.15	983.926	.670	.989
c3	235.27	982.153	.795	.989
c4	235.38	977.933	.744	.989
c5	235.25	976.038	.805	.989
c6	235.20	966.933	.887	.989

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
c7	235.25	974.346	.842	.989
d1	235.15	976.233	.845	.989
d2	235.30	976.728	.834	.989
d3	235.38	971.881	.836	.989
d4	235.40	970.708	.866	.989
d5	235.42	974.712	.826	.989
d6	235.40	975.785	.834	.989
d7	235.40	966.964	.873	.989
e1	235.20	982.626	.735	.989
e2	235.15	980.336	.752	.989
e3	235.15	978.695	.834	.989
e4	235.48	977.179	.830	.989
e5	235.48	979.743	.815	.989
e6	235.33	978.071	.807	.989
e7	235.42	976.866	.818	.989
f1	235.67	986.174	.742	.989
f2	235.80	985.036	.749	.989
f3	235.48	981.128	.739	.989
f4	235.38	976.599	.810	.989
f5	235.27	982.461	.740	.989
g1	235.42	982.302	.734	.989
g2	235.42	977.379	.806	.989

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
g3	235.20	978.062	.761	.989
g4	235.35	973.054	.843	.989
g5	235.33	971.610	.869	.989
h1	235.75	975.936	.789	.989
h2	235.65	980.592	.693	.989
h3	235.70	982.318	.722	.989
h4	235.25	981.269	.767	.989
h5	235.63	972.804	.809	.989
i1	235.30	978.113	.802	.989
i2	235.27	978.461	.836	.989
i3	235.33	979.097	.745	.989
i4	235.40	981.118	.754	.989
i5	235.17	977.892	.850	.989

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.989	55

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ที่ รศรป. ว ๐๐๕๔/๒๕๖๓

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๒๐ เมษายน ๒๕๖๓

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน พระสุวรรณ สุทธาไส

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูรัตนโสโรภาส (ประเสริฐ นามโคตร) รหัสประจำตัว ๖๑๘๒๒๐๘๐๓๐๓ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา

อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติฉิมพร)

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

โทร. ๐๔๓-๗๒๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

โทรสาร ๐๔๓-๗๒๓๕๕๕

ที่ รศรป. ๖ ๐๐๕๔/๒๕๖๓

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๒๐ เมษายน ๒๕๖๓

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ดร.กณทิลา น้อยเจริญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูรัตนสโรภาส (ประเสริฐ นามโคตร) รหัสประจำตัว ๒๑๘๒๒๒๐๘๐๓๐๓ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ ไกศลกิตติฉิมพร)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

โทร. ๐๔๓-๗๒๒๑๓๘ ตย์ ๗๓๑

โทรสาร ๐๔๓-๗๒๓๕๕๕

ที่ รศรป.ว ๐๐๕๔/๒๕๖๓

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๒๐ เมษายน ๒๕๖๓

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน นางสาวกุสุมา สุ่มมาตร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูรัตนสโรภาส (ประเสริฐ นามโคตร) รหัสประจำตัว ๒๑๔๒๒๐๔๐๓๐๓ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา

อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โทศสิทธิ์ดีอมพร)

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

โทร. ๐๔๓-๗๒๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

โทรสาร ๐๔๓-๗๒๓๕๕๕

การเผยแพร่ผลงานวิจัย

พระครูรัตนโรภาส (ประเสริฐ นามโคตร), วัชรินทร์ สุทธิชัย และสมเกียรติ เกียรติเจริญ. (2564).

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์.

วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	พระครูรัตนสโรภาส (ประเสริฐ นามโคตร)
วัน เดือน ปีเกิด	3 มีนาคม 2513
ที่อยู่ปัจจุบัน	82 หมู่ 3 ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์
ที่ทำงาน	โรงเรียนพระปริยัติธรรมรัตนโกสินศึกษา ตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์
ตำแหน่ง	รองผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรม
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2545	พุทธศาสตรบัณฑิต (พุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2563	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม